

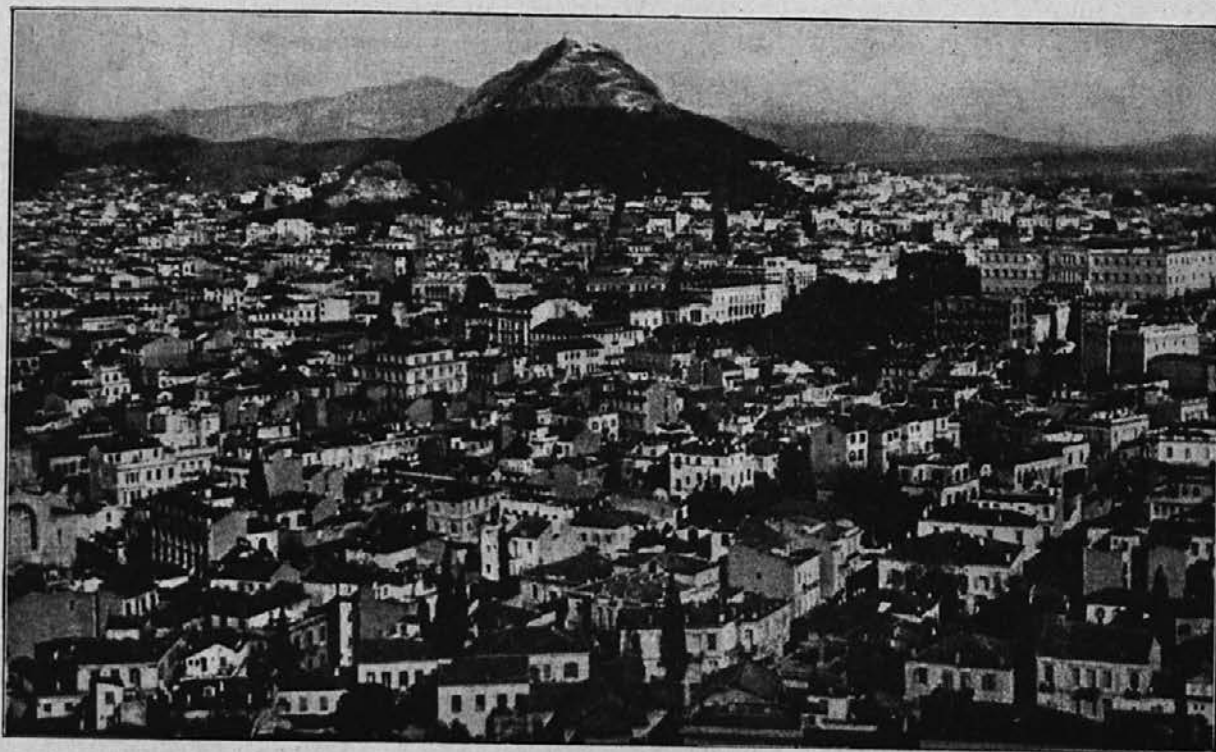
MLADIKA

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI

Štev. 4.

1924

Letnik V.

Sedanje Athene; sredi Akropolis.

Zadnja na grmadi.

Zgodovinska povest. — Fr. Jaklič.

5. V ječi.

Grajski jetnišničar je sprejel Lucijo Krzničevko, odprl ječo in jo pahnil na slamo, s katero je bil postlan nizki pograd.

»Na, tu copraj! Pa naj ti zdaj pomaga tvoj ljubej s Klekal!«

Pala je na slamo vsa upehana in onemogla, život jo je bolel od sunkov in padcev. Krvaveča kolena so jo pekla. Oči so bile kakor oslepele, ko je prišla iz opoldanske svetlobe v mračno ječo, v katero je prihajala luč le skozi majhno, zamreženo lino. Bila je skoraj brez zavesti.

»Nobeno mazilo vam ne pomaga,« je še godrnjal jetnišničar, ko je zapiral vrata. »Ako se vse namažete, od tukaj ven ne izletite. Vražjevke!«

»Jeh! Jeh! O-jej!«

Samo ta vzdih mu je odgovoril nekje iz kota.

Mladika 1924.

Krzníčevka si je na slami kmalu oddahnila. Moči so se ji povrnila, spomin oživel in tudi oči so se privadile mračne svetlobe. Ko se je spomnila vsega in spoznala grozni prostor, v katerem se je znašla, je planila kvišku. Sedaj šele je opazila v drugem kotu žensko osebo, ki je sedela na enaki postelji, podpirala si z obema rokama glavo in zrla predse v tla, in zdelo se ji je, da vidi še dalje neka trupla na postelji in dihanje je začutila in zdihovanje.

Kar stresnila se je ob tem spoznanju in kriknila prestrašena:

»Kje pa sem? . . . O Jezus, nazarenski!«

Samo globok vzdih se ji je odzval. In toliko bolesti se je izražalo v njem, da jo je obšel mraz po vsem životu. Zagnala se je proti bližnji osebi in ponovno kriknila:

»Kdo si? Povej, če si božji!«

»Kdo si pa ti?« se je odzvala oseba slabotno.

»Krzničevka iz Nemške vasi sem. Kje pa sem?«

»Lucija! ... Gorje ti! Lucija! Gorje nam!«

»Marina!« je vzkliknila Krzničevka, ko jo je spoznala po glasu. »Marina! Kje se dobiva?«

Zajokala je in se vrgla proti nji, ki je sedela kraj postelje.

»Marina, pojdiva odtod!«

»Oh! — — — Razglej se najprej!«

Nekaj porogljivega je bilo v njenem glasu.

»I kdo sta pa oni dve?«

»Zbašnica je in Rusovka. O, saj sta iz vašega konca in poznaš ju!«

»O Križani! Coprnice! Coprnice!«

»Coprnice, take kakor si ti in sem jaz in je še katera druga ... Boš že videla! Gorje nam, gorje!«

Krzničevka je stopila k onima dvema, ki sta ležali v kotu na slami in zdihovali in tarnali. Zakaj, bili sta že enkrat pred sodnikom in vedeli, kaj ju čaka. Premišljevali sta svojo usodo in jemali slovo od življenja.

»Marjana! Neža!« ju je poklicala Lucija.

»O, zakaj smo bile rojene! Zakaj že prej nismo umrle!«

Še večja groza in strah je obšel Lucijo.

»Bežimo! Bežimo!«

Planila je k vratom, da bi pograbila kljuko in jih odprla. Osupnila je, ko ni dosegla kljuke, kakršne je vajena pri drugih vratih, in je otipala samo debele, z železom okovane plohe.

»Odprite! Odprite! Odprite!«

Razbijala je s pestmi po vratih, prijemala za robove, da se je slišalo praskanje nohtov, a vse zastonj.

»Odprite!«

Postavila se je pred vrata in potem z vso silo butnila vanje. Niti stresla se niso.

Zavest, da ne more uiti iz strašnega prostora, je bila grozna. Curki mrzlega potu so jo oblili od strahu, a nato se je še bolj razjokala. Potem je planila k lini, zagrabila železno mrežo, se vzpenjala v lino ter klicala:

»Gregor! Gregor! Reši me!«

Iznova je napenjala moči do skrajnosti, klicala na pomaganje in jokala.

»Lucija! Nikar se ne muči! Vse zastonj! Sama ne prideš ven!« se je oglasila Marina Česarkova.

»Pojdi mi še ti pomagat! Pojdi! Vsaj ti se me usmili! Veš, otroke imam!«

Pa se je zopet zagnala v vrata in lino, pa se je zopet sesedla.

»Vse zastonj, ti pravim!«

»Z glavo bom zid predrla! Jaz moram ven! Tukaj ne ostanem!«

»Usedi se, ti pravim, in poslušaj me! Vse smo poskušale, pa nič! Samo usmiljenje nas more rešiti! Tega pa tukaj ni; o, to boš že spoznala!«

»Mene bo konec!«

»Sedi in poslušaj! Vse ti bom povedala, vse. Lej, ko sem prišla v ta nesrečni prostor,« je nadaljevala Marina, kateri se je smilila Krzničevka, dasi je bila sama brezmejnega usmiljenja potrebna, »sem se prav tako trudila kakor ti, da bi prišla iz groznega kraja. Oni dve sta mi pomagali. Razbijale smo po vratih, da so nam roke krvavele, praskale po njih, da nimam nobenega nohtu, mikastile smo Bog ve kolikokrat onele železne križe v lini, butale z glavo ob zid, da se nam je beli dan delal pred očmi in smo videle solnce in zvezde. Pa vse — nič! O, potem smo molile noč in dan. Boga in Marijo smo klicale na pomoč, vsem svetnikom smo se priporočale, na ves glas smo jokale, jokale tako, da nismo že ničesar več videle. — Nobenega usmiljenja! Tudi v nebesih ni bilo za nas nikogar doma. Potem smo klicale ves pekel na pomoč. Ne samo tristo hudobcev, vsi naj pridejo na pomoč! Vzemite nas, samo rešite nas od tod, smo klicale. Pa tudi pekel nas ni maral. O, ko bi znala coprati, Sedaj bi vam pokazala! O, to bi coprala, da bi se rušilo zidovje, vrata snemala iz tečajev. Klekarji bi nam morali pomagati. Vse bi zacoprata in tiste, ki so me spravili sem notri, bi pricoprata semkaj, da bi uživali nepopisno grozo, kakršno smo me že uživale in ki jo boš tudi ti okusila.«

»Marina! Marina! Pomagaj mi! Jaz moram ven!«

»O, saj pojdeš! Pote bodo prišli in lej jih, tudi one so tako želele ven, kakor sedaj ti, a poglej jih sedaj! Nič več ne žele ven. Samo to žele, da bi jih pustil hudobni svet v miru.«

»Marina! ... Meni gre ob pamet. Jaz moram proč.«

Skočila je zopet k vratom, klicala na pomoč, tolkla s pestmi in praskala in si na vse načine prizadevala narediti pot iz ječe.

Nehala je šele, ko je bila tako trudna, da se je zgrudila in od kričanja in vpitja zgubila glas; samo nerazločno je še stokala.

Potem je nastopila noč, strašna in dolga, brez spanca, med jokanjem in obupnim klicanjem na pomoč. O, kako je klicala svojega moža! Otroke je klicala in kogar se je še spomnila.

»Rešite me! Rešite me!«

Marina in oni dve so se že naveličale jo poslušati, ker so si želele spanca, da bi vsaj za nekaj časa pozabila na brezupno resničnost.

Toda Lucija je pretarnala vso noč, in ko je začela skromna svetloba prihajati skozi okence, je šla zopet tja na vrata in zopet k lini, vsa jadikujoča.

»Oh, ven! Oh, ven! Ven! Rešite me!«

Prišel je čas, ko so prinesli jetnicam vode in hrane. Komaj je začutila ključ in odpiranje vrat, je skočila tja, in ko so odnehala, se jih je oprijela z rokami in z vso silo potegnila k sebi. Res, ozka vrata so se odprla na stežaj, a med vrati je stal široki, mrki

Slikal B. Batoni.

Izgubljeni sin.

jetnišničar in zaslanjal izhod. Ko se je zagnala vanj, jo je pa sunil s težko nogo, da jo je vrglo vznak in je priletela na rob pograda.

Vsa zmešana je tam obležala. Jetnišničar je pa grozil, da jo priklene k železnim obročem, ki so bili v ta namen pritrtjeni v steno. Z brcanjem jo je spravil na noge, da se je zavlekla na pograd. Jedi se seveda ni pritaknila. Druge so pač užile skromno hrano, pospravile »sobo« in šle na hodnik, kjer je bilo nekoliko svetleje in zračneje in se je videlo skozi okna nekoliko več sveta.

Pa le kratkotrajna je bila omejena prostost. Godrnjavi jetnišničar jih je zapodil v ječo in zaprl za njimi.

Globoki vzdih nesrečnic so pričali o veliki bolečini, ki je vse navdajala, in o strašnem obupu, ki jih je razjedal. Vzkliki, ki so sunkoma prihajali iz njih, so bila le strašna prokletstva na one, ki so jih spravili v ječo in ki se igrajo z njihovim življenjem.

»Zaveznice hudobnega duha« niso imele nobene moči pomagati si.

Krznicevka je ležala omamljena in strta. Slovo je morala dati zadnjemu upanju, ki ga je še gojila. Prostor med temi začrnelimi stenami je bil sedaj njen svet. Brce in padec na tla je niso potrle, potrl jo je spoznanje, da je bila misel na beg iz strašnih prostorov abotna in ničeva. Ko je pojenjala duševna bolečina in je začela zopet telesno čutiti, se je začela šele zanimati za stvari okrog sebe. Strmela je v močna vrata, začrnela od vlage in plesni. Zdelo se ji je, da se nizki, obokani strop, prepet s pajčevinami in črno plesnijo hoče pogrezniti nanjo, in v stenah, ki so bile bele samo takrat, ko so bile nove, so bili vdelani ob tleh in v prsni višini železni obroči. Zdrnila se je, ko se je spomnila osornega jetnišničarja, ki ji je zagrozil z njimi. Skozi lino, ki je bila zadelana z močnim železnim križem, bi šla komaj glava.

O, kako jo je ogledovanje razžalostilo! Poleg tega jo je obšlo še spoznanje, da se mora okleniti svojih tovarišic, da ne bo še bolj osamljena v pregrozni samoti. Zahotelo se ji je srca, ob katerem bi si olajšala svoje srce, tako izmučeno in potrebno sočutja in tolažbe. — In poklicala je Marino.

Ko sta se razjokali in nastokali, ko sta se dovolj nahudovali in se zaradi tega utrudili in se jih je začela polasčati brezbriznost, se je v Marini oglasila radovednost, ki bi jo bila rada utešila.

»I, povej no, kdo te je spravil sem! Drugi dan že vpiješ in jokaš, pa še sedaj ne vemo, kako si sem prišla.«

»Joj! Joj! Kaj vem? Kaj vem?« je začela Lucija. »Kar prišli so. Štirje biriči so prišli in so me kar vzeli. Baš sem se odpravljala za njim in otroki, ki so bili v trgu na semnju, pa ti stopijo v hišo in precej sem morala iti. Hotela sem izvedeti, kaj sem naredila, česa sem obdolžena. »Coprnicca sil' so mi rekli in me kar

spehali iz hiše. Klicala sem vse sosede na pomoč in za pričo, pa nihče ni prišel blizu. Izza vogalov so pogledovali za menoj in še danes se mi zdi, da se jim je dobro zdelo, ker so me pograbili. Nobenega prijatelja nisem več imela, še botrni me niso več poznali. O, kako sem jokala. Kako sem klicala na pomaganje! Vrgla sem se na tla, pa so me suvali s čevlji. Roke so mi hoteli zvezati z verigo, da bi me vleklili!«

In Krznicevka je povedala jetnicam vse, kar se je dogodilo z njo sredi sejmarjev in na sramotnem kamnu; o zdivjanem Kovaču, o svojem možu in otrocih jim je pripovedovala ter končala bridko povest:

»O, da bi bila jaz to vedela! Rajši v vodo, rajši v smrt kakor sem noter! Zakaj nisem skočila v Bistrico! O, strašni ljudje! Kakšni so bili! O, grdi ljudje! Živa duša ni imela z menoj usmiljenja. Takí so bili kakor hudobe! Le kaj sem jim naredila?«

Iznova so se vlile solze, da je ihtela, tresoč se po vsem životu. In zopet je klicala na pomoč Križanega, Marijo, vse svetnike, moža in vse, vse...

Končno so se posušile solze, zamrl je glas, otrpeli so čuti. Uro za uro je ždela in preždela cele dneve na stranici pograda. Zdramila se je le takrat, ko so prinesli vode in jedi, da je nekaj zaužila in potem šla na hodnik nagledat se neba, ki je gledalo skozi okna.

Oživela je zopet, ko ji je Šamut, ki je prišel na vrsto za jetniško strežbo, povedal, da je Petróva Polonka naročila, naj se potolaži, češ, da moli in dela zanj noč in dan. O, kako je pogledala Šamuta! Prvi človek je bil, ki je spregovoril z njo človeško besedo, ki ji je prinesel vsaj nekaj tolažbe od zunaj, iz onega sveta.

»Polonka?« ...

Iskrica je začela tleti in je zažgala cel kres upanja na rešitev sedaj, ko je imela zvezo s svetom.

Poslej je bila v ječi mirnejša. Premišljevala je svojo usodo in ugibala, zakaj so jo prav za prav zaprli, česa so jo obdolžili. Vest ji ni očitala ničesar. Nobenega stika ni imela z ženskami, ki se bavijo s čarovnijo, tudi s temi ne, ki so v ječi. Zato je bolj z upanjem čakala sodbe. Pač je čula o trpinčenju in strašni tezalnici; a kdo jo more prisiliti, da bi priznala hudobijo, pri kateri ni udeležena?

Nekega dne pa nenadoma pride v ječo njen mož. Mislila je, da je prišel ponjo. Kar okoli vratu se ga je oklenila.

»Pojdiva! Pojdiva!«

Povedal ji je, da je dan na dan hodil v grad prosit, naj jo izpuste ali pa mu vsaj dovolijo iti k njej v ječo. Pa brez uspeha. Potem je Petróva Polonka prosila Šamuta, naj ga izpusti v ječo. Seveda to ni bilo lahko. Dal sem ji denar in Miklovc je izvabil jetnišničarja in biriče v gostilno, kjer smo jih napajali. Tako se je posrečilo pridobiti jetnišničarja, da je izročil Šamutu ključ. Ko ji je povedal, da jo je ovadil Martinek, je tlesnila od začudenja z rokami in vzkliknila:

»Martinek? To štrame? Ta me je pogubil?«

Gregor jo je tolažil in ji dajal upanje, da bo rešena, da bo skoraj šla nazaj v Nemško vas, kjer jo čakajo otroci in sprašujejo, kdaj se bo vrnila.

»Oh, Gregor, vzemi me s seboj!«

Dopovedal ji je, da je to nemogoče, ker je ne puste ven, da mora iti prej k sodbi, da bo pa še prišel k njej.

Še Češarkovka in ostali dve sta bili potolaženi.

Preden je šel, ji je še rekel:

»Lucija, ljuba moja žena! Vse bom storil, kar je mogoče, da te rešim. Povsod sem že bil, a najbolj so mi dali upanja gospod beneficijati od Nove Štifte, gospod Mihel. Petróva Polonka je bila že prej pri njih, potem sem šel pa še jaz. Rekli so mi: 'Krznič! Kar je v moji moči, bom naredil za tiste, ki so nedolžne v ječi. Coprnic ni! Molil bom, da vzame Bog slepilo z oči sodnikom in jih razsvetli, pa še sam jim bom trgal mreno z oči.' Petróva Polonka se zanaša na gospoda beneficijata, jaz pa tudi. Lucija, gospod Mihel te bodo rešili!«

Lucija je povzdignila oči in hvaležno sklenila roke.

Šamut je prekinil nadaljnji razgovor, češ, da je čas potekel. Krznič je še enkrat objel ženo in šel. Lucija je sicer jokala za njim, a vendar je bila v srcu zadovoljna, zakaj pustil ji je nado na skorajšnjo rešitev.

V mračni ječi je postalo svetlo. Živel je up, ki jim je razsvetljeval duše in vlival v srca pogum; otopenost je ginila.

Vse je prešinjalo trdno upanje: »Gospod Mihel nas bo rešil!«

VI. Gospod Mihel.

Tiste dni je bilo v vsej ribniški dolini od Slemen tja do kočevskih višav in proti Boncarju veliko vznemirjenja, ki je deloma segalo tudi v sosedne kraje. V ribniškem gradu so čakale čarovnice sodbe. Ljudstvo je v zmoti podtikalo čarovnicam, ki so bile po takratnem pojmovanju samo deklet hudičeve, vsakršne hudobije in ostudnosti, ki da jih uganjajo na svojih ponočnih zborovanjih. Čarovnice, so mislili, jim povzročajo slabe letine, nesreče pri blagu, bolezni v družinah in česar si ljudje sploh niso mogli in znali raztolmačiti, so sklepali: zacoprano je! Ženska v letih, ki se je skrivnostno, nenavadno vedla, če je imela krvave oči ali kako drugo znamenje, je bila že osumljena. Ako so jo pa opazili ponoči na samotah, je bila obdolžena.

Moški, ki je bil razumnejši od drugih, je bil takisto v nevarnosti. Vsekako so bile ženske češče obdolžene čarovništva kakor moški, češ, da jih hudobci bolj ljubijo in da zato dobivajo od pohotnih hudobcev vsakršna sredstva, s katerimi si spreminjajo svojo podobo ali pa napravljajo škodo ljudem.

Ljudje so jih povsod sovražili in zasledovali. Kazni, ki so bile od sodišč namenjene zločinskim coprnicam, so se zdele ljudem še veliko premile in preneznatne.

Po ribniški dolini so si ljudje nekako oddehnili, ko so pograbili prve coprnice in jih vrgli v ječo. Upali so, da s pokončanjem hudičevih namestnic, ki nimajo drugega namena na svetu kakor ljudem škodo delati in grešiti, odvrnejo nesreče in bolezni, da bodo zopet dobre letine in dovolj kruha. Želeli so le, da bi vse izsledili, vse pokončali. Kmet si je želel časov, ko se ne bo več usipala toča in razlivala povodnji in bo žetev obilna.

»O, saj bi bil raj na zemlji, ko bi teh hudičevk ne bilo!«

Čarovniške sodbe so bile mnogim ljudem velika zabava. Spretni sodniki so znali izvabiti iz nesrečnih žrtev stvari, o katerih se nikjer ni moglo javno razgovarjati, o katerih se je pa odkrito govorilo v sodni dvorani. Jok in stok nesrečnic, ko jim je rabelj na tezalnici trl kosti, je bil v veliko zadoščenje mnogim, ki so mislili, da so oškodovani po coprnicah.

»Crkne naj, hudič!«

Tiščali so v sodno dvorano, da so se krohotali opolzkim dovtipom in se razveseljevali ob trpljenju mučenih žrtev. Čudili so se spretnosti rablja, ki je znal izsiliti iz trdovratnic vsakršna priznanja. Ženske ni bilo med gledalci in poslušalci. Bale so se, da bi jih kdo ne obdolžil sokrivde in bi bile vržene v ječo, kar se je tudi že dogodilo.

Potem pa pride sodba. Rabelj bo sekal glave in mrtva trupla bodo vržena na plamtečo grmado, da se spremene v pepel, ki bo raztresen na vse vetrove.

Dovolj bo paše za radovedne oči in tolažbe za osvete željna srca.

Zato je toliko ljudi nestrpnostno čakalo, kdaj se odpre sodna dvorana in bo zadoščeno pravici. Zato je bilo toliko nemirnega pričakovanja in hrepenenja.

Nič manj sovražna coprnicam ni bila grajska gospoda. Graščina je imela sodstvo podložnikov v svoji oblasti in je preganjala kakor druge zločince tudi coprnice. Gospoda se je razveseljevala in uživala, ko je prisostvovala čarovniškim pravdam in potem nenavadnim prizorom ob obglavljenju coprnic. Ko je graščak preganjal coprnice, je ustrezal tudi nagonom tlačanov. Ti so graščaka blagoslavljali kakor rešitelja, ki jih osvoboduje zlih žensk, in so mu bili hvaležni, kar sicer pri tlačanih ni bila navada.

Duhovniki so bili otroci tistega časa in se klonili takratnim razmeram. Ljudstvo — neuko — saj neuka je bila tudi gospoda — je bilo vdano vražam; verovalo je v čarovnice ter jih sovražilo kot povzročiteljice vseh nesreč. Deželski zakoni so bili naperjeni proti njim in zato tudi duhovnikom ni bilo mogoče javno nastopati zoper zasledovanje in preganjanje čarovnic. In ako bi se kateri tudi drznil javno

nastopiti proti preganjanju in mučenju čarovnic, bi bil takoj sam osumljen čarovništva in bi ga bili deli na tezalnico in končno, četudi bi do konca ostal stanovit, bi bil vendar obsojen, obglavljen in sežgan na grmadi.

Kajpada so se dobile prosvetljene glave po vseh stanovih, tudi med kmeti, ki so obsojale nečloveško trpinčenje nedolžnih žrtev, ki so spoznale vso ničevost priznanj na tezalnici, a so morale molčati, da jih ni doletela ista usoda.

Takrat je bil ribniški župnik in obenem arhidijakon za vso Dolenjsko Tomaž Renner, brat ljubljanskega zvonarja. Bil je izobražen mož, magister modroslovja in emeritno bogoslovja, toda že prileten, tako da je imel v arhidijakonskih poslih za pomočnika kočevskega župnika. Ribničani so mu rekli »gospod resprester«. Stanovanje, to je dom arhidijakonov, vsekako ni bilo takšno, kakor bi se bilo spodobilo tako častitemu možu, župniku in arhidijakonu, magistru modroslovja itd. Arhidijakon grof Petoci, eden izmed njegovih naslednikov, ki je prišel le malo let pozneje v Ribnico, je bil naravnost ogorčen in ni hotel iti stanovat v arhidijakonovo hišo, temveč se je nastanil v gradu, v kroniko je pa ogorčen zapisal: »Hiša arhidijakonova bi se laže imenovala jama razbojnikov in svinjski hlev, ne pa stanovanje za poštenega moža.« Imela je samo eno večjo spalnico, v drugih prostorih pa ni bilo ne oken ne vrat ne poda. Dimnika ni bilo nobenega. Dim se je valil po kuhinji in vseh prostorih, da je bilo vse okajeno.

Poleg respresterja je bil še vikar, ki je stanoval z arhidijakonom v isti hiši. Drugi kaplani so pa stanovali v svojih hišah, ki najbrž niso bile Bog vé koliko lepše od hiše arhidijakonske. Ribniška fara je bila takrat veliko obsežnejša kakor danes. Obsegala je vso dolino. Imela je podružnice celo na Bloški planoti, na Ravneh, sv. Jurija na Žrnovcu, sv. Tomaža na Poljanah in sv. Primoža in Felicijana na Kočevskem. Zato je imela poleg vikarja še več kaplanov.

Takrat so bili v Ribnici Jurij Faber, Janez Težak, Janez Krst. Hapše, Jožef Hercog, ki je bil tudi grajski kaplan. Pri Novi Štifti je bil za beneficijata Mihael Lamut.

Gospodje so imeli z dušnim pastirstvom in pripravljanjem mladine za sprejem sv. zakramentov brez dvoma obilo posla.

»Gospodje naj pomagajo!«

Tako je bila hitro sklenila Petróva Polonka, kakor jih je pred njo že toliko sklepalo. Takoj tisti dan po semnju je obiskala vse gospode, začevši pri »gnadljivem gospodu respresterju«. Nazadnje je šla tudi k Novi Štifti, h gospodu Mihelnu.

O, da! Gospodje bi bili radi pomagali Luciji Krzničevi iz ječe, radi bi jo rešili tezalnice in grmade, njo in vse druge, ki so bile v ječi, toda kako? Vsi so bili prepričani, da so nedolžne, toda obdolženke so

morale izpričati svojo nedolžnost šele na sodbi. Tam so sodniki in možje, je tožnik in so priče, pa tudi čarovniška klop in rabelj poleg nje!

Pokleknila je pred gospoda arhidijakona, ulovila njegovo roko in ponovno poljubila prstan ter prosila s sklenjenimi rokami:

»Gnadljivi gospod resprester! Oni lahko pomagajo in rešijo Krzničevko. Otroci jokajo doma. Oni imajo oblast in njih beseda zaleže. Naj se usmilijo! Gregor, saj ga poznate, jim bo do smrti hvaležen.«

»Ženska, kar vstani! Bog se prosi kleče. Poslušaj! Jaz nimam nobene posvetne oblasti. Oni tam v gradu imajo oblast, postave in biriče. Jaz vem, da Krzničevka in one druge niso coprnice, da trpe po nedolžnem, toda postava je zoper nje in pa tisti so slepi, ki tolmačijo postavo. Vojskovati se ž njimi ne morem, ker nimam biričev. Prosil pa bom sv. Duha, da jih razsvetli, da bodo spoznali krivičnost postave in zmotnost svoje sodbe.«

S to tolažbo je odšla Polonka iz hiše »gnadljivega gospoda respresterja«, nezadovoljna in malodušna, ko je spoznala, da ondi, kjer je najbolj pričakovala pomoči in rešitve, ni našla dejanske pomoči.

»Gospod resprester so stari. Nobenega poguma nimajo več. Pa gospod Janez, pa gospod Jurij in gospod Jožef tudi niso taki, kakor bi si človek želel in bi rad videl. Nekoliko bi že lahko stopili na prstel!«

Tako je modrovala Polonka in krenila naposled tja, kjer je še upala največ pomoči dobiti, k Novi Štifti. V cerkvi je sv. Tolažnica in Pomočnica. Njo bo prosila, naj se usmili Gregorja in mu pripelje ženo iz ječe, potem pojde pa še h gospodu Mihelnu in jih bo prosila za Krzničevko.

Sicer so vstajali v njenem srcu dvomi. Kaj pa morejo gospod beneficijati, ako gospod resprester nič ne zmorejo? Gospod beneficijati tudi nimajo biričev. Ob spominu na biriče se je nasmehnila in dejala sama sebi: saj sem še jaz na boljšem, imam vsaj Šamuta.

Polonka se je najprej v cerkvi priporočila, potem pa šla v beneficijatovo hišo, ki je bila skoraj nova in zelo prijazna, vsekako bolj kakor arhidijakonov dom. Hišo je še oživiljal primeroma mlad gospod, živahen in postrežljiv. Že to jo je navdalo z novim upanjem.

Gospod beneficijati je že itak vedel, da so zaprte obdolžene ženske in da se skoraj začno sodbe. Deželni sodnik je bil že v Ribnici in tudi rabelj s svojim hlapcem, kar je bilo vselej slabo znamenje za tiste, ki so bili tirani pred sodnika. V svojih krogih je šestokrat zabavljaj čez postave, ki dovoljujejo trpinčenje obdolžencev ob zaslišanju, bentil brezvestne in neumne sodnike, ki s tezalnico prihajajo na pomoč svoji bistroumnosti. Postave naj bi zmetali na grmado, sodnike in rablje naj bi pa deli vsaj za nekaj časa na čarovniško klop, da bi videli, kako se delajo čarovnice.

Gospod arhidijakon so ga opominjali, da ne sme biti preglasen, ako hoče sebi dobro. Toda kjer je le mogel, med ljudmi in celo na prižnici je pripovedoval, da vera v coprnice ni zaukazana, da v vsem krščanskem nauku ni govora o tem, in kako neumno je, obdolžiti stare ženske vsemogočih coprnij in jih tirati na sodbo in potem na morišče. Vsaka, ki bi le količkaj znala coprati, bi si s copranjem pomagala in si ne pustila na tezalnici tretji kosti in glave odsekati. Opo-minjal je ljudi, naj bodo previdni in naj ne obdolžujejo lahkomišelnih ljudi in naj jih ne izročajo trdosrčnim rabljem.

Tako je bil beneficijata kmalu na glasu, da ne veruje v coprnice, da je torej skoraj nekaj krivoverec.

Polonka je gospodu na dolgo razložila vso zadevo Lucije Krzničeve. Pravila je med ihtenjem, kakšen revež bo Gregor z otroki, ako mu umore ženo, ki jo ima tako rad, kar je sama videla, ko mu je šlo skoraj ob pamet, ko so jo odpeljali v grad.

»Kajne, gospod, Vi boste pomagali? Vi jo boste rešili!«

Beneficijata je pripovedovanje prišlo. Šel je par-krat po sobi gori in doli, nato je dejal:

»I, kako naj jo pa rešim? To mi povej!«

Potem mu je pripovedovala, kaj so dejali gospod resprester in drugi gospodje, pri katerih je bila. Pravila je, s kakšnim trdnim zaupanjem se je potem napotila k Novi Štifti, kjer se je nadejala prav gotovo pomoči pri Mariji in pri gospodu beneficijatu.

»Gospod, Vi ste študirani, Vi ste mašni človek, Vi boste že prav preudarili in jo boste rešili, zato, ker imate voljo.«

Beneficijatu je bilo vseč Polonkino zaupanje, ka-teremu se je poznalo, da ni hlinjeno. Dražila ga je hladnost gospodov v trgu. Hodil je po sobi gori in doli in premišljal, kaj bi mogel narediti. Ali jo more rešiti? Kako? Ali naj podere Polonki sleherni upanje vanj? Ničesar se ni mogel domisliti, kar bi pomenilo naj-manjši uspeh, samo trdna volja ga je obšla, pomagati, rešiti nedolžne žrtve iz rabljevih krempljev. Zato je dejal:

»Polonka! Storil bom vse, kar je mogoče. Vse, prav vse bom poskusil, da jih rešim.«

»O, saj sem vedela!« je vzkliknila Polonka. »O, saj sem vedno pravila: ako nas tudi vsi zapustijo, gospod beneficijata bodo pomagali.«

Ujela je gospodovo roko, jo hvaležno poljubila in dejala: »V cerkvi manjka cvetic, jih bom jaz prinesla. Prt na oltarju je že oguljen, bom že jaz kaj nabrala pri dobrih dušah, da napravimo novega. Marija bo po-magala in pa Vi, ko gospod resprester ne morejo.«

»Da, Polonka! Kar je v moji moči!«

Ko je odšla, je ubogi beneficijata pri Novi Štifti, gospod Mihael Lamut, še dolgo hodil po sobi gori in doli. Najprvo je najmanj stokrat želel, da bi zmetal na grmado coprniške postave, mučilno orodje in še

rablja in sodnike po vrhu, da bi nikdar več ne mogli poskušati svojih spretnosti na nedolžnih žrtvah. Jezil se je na trapasto ljudstvo, ki smatra vsako reč, ki je ne more doumeti, za coprniško delo. Ko se je pa do-mislil svojih sobratov v trgu, se je pa kar glasno pre-piral sam s seboj. Tako popustljivi so se mu zdeli in mlačni. Kar nemí gledajo, kako jim volkovi trgajo ovce! Ali nimajo nič srca za nedolžne žrtve? Nimajo trohice poguma, da bi brezsrčnim mogotcem zaklicali: nehajte! Rajši žive v prijaznosti z gradom in priča-kujejo od ondi zaslombe in kakšnih milostinj. Oves in stelja za kljuseta, vsake kvatre obed pri graščakovi mizi in tista kepa apna, ki jo dobe v grajski apnenici za vsakoletno prebeljenje svojih lukenj, jim je več kakor blagor vernikov. Ali so to pravi pastirji izro-čene jim črede? In neki glas ga je spomnil: Kaj pa morejo storiti? Kako boš ti rešil Krzničevko? Kako jo boš otel? Obljubil si! Reši jo! O, da! Le predobro je vedel, da jo more rešiti le, preden jo posade na čarov-niško klop; kesneje je že prepozno. Ko bodo vinte trle palce in drobile kosti, ko jo bodo raztegovali na tezalnici, da bodo kosti stopale iz sklepov, bo vsaka priznala in pritrdila vsaki obdolžitvi, bo vzela nase najhujše zločine, da vsaj za trenutek poneha bolečina.

»O trinogi! Brezvestni trinogi! Da bi jih šent!«

Tako se je zaril v razdraženost, da ni mogel ni-česar mirno preudariti in ne narediti načrta za re-šitev Krzničevke in njenih tovarišic. Samo s stisnjeno pestjo desnice je zamahoval pred seboj in ponavljal:

»Pa jo bom rešil! Moram jo rešiti! Moram!«

Nato je pokleknil na klečalnik pred Križanega.

Molitev ga je umirila, a jasno mu vendar ni bilo, kako bi dosegel svoj cilj. Opravi se, gre v hlev, osedla konja ter ga zajaše z namenom, obiskati svoje sobrate v Ribnici. Tako je naredil vselej, kadar je bil v teža-vah. Šel je v Ribnico ter se posvetoval z gospodom arhidijakonom in drugimi; včasih se je pa tudi sprl z njimi.

Ves čas, ko je jahal čez Jurjevco in po tistih dolgočasnih mlakah in krajih mimo Sajeveca, je imel pred očmi ribniški trg z gradom, ki je od te strani široko zaslanjal tržne hiše.

»Tam so! Tam notri čakajo!«

Še nobenkrat ni tako ogledoval gradu. Zunaj ga je obdajal močan zid. Skozi vrt je bil izpeljan širok jarek, ki ga je napolnjevala Bistrica, tekoča pred gradom, tako da je bil grad okoli in okoli opasan z vodo. Ob jarku in Bistrici pa so bila zopet visoka zidovja gradu in druga poslopja.

Spotoma je mislil, da bi jih bilo morda mogoče s kako zvijačo izpeljati iz gradu in, ko bi bile zunaj, bi bile rešene, zakaj le nekoliko ur hoda, pa bi bile čez mejo deželske sodnije ribniške — in proste. Toda sedaj, ko si je ogledal grad natančneje, je videl, da po tej poti žensk ne dobi ven, in je zavrzel misel tako hitro, kakor je prišla.

Ribniški vikar in kaplani niso posebno radi imeli Novoštiftarja. Zoprno se jim je zdelo, ker jih je hotel vedno učiti in je znal vse bolje kakor oni. Preveč jim je svetil z zglednim življenjem. Rad je očital ali jih pa priganjal: to in to bi naredili. Kaj hitro so se sporekli in prigodilo se je nekoč, ko sta se zbesedila z gospodom Jurijem, da sta se pograbila tudi z rokami in je gospod Jurij obležal na tleh z razbitim jabolkom na desnem kolenu. Nič ni pomagalo, da je gospod beneficijat obžaloval svojo naglo jezico in prosil gospoda Jurija za odpuščenje. Gospod Jurij je moral v posteljo in je še dolgo, dolgo vlačil nogo za seboj. Usmiljena ženska srca so se v tem slučaju nagnila na stran gospoda Jurija. Tako gospod beneficijat pri svojih ribniških sobratih ni bil posebno dobro zapisan. Zategadelj je bil ž njimi kmalu zmenjen. Na očitek, da se premalo brigajo za svoje ljudi in pustijo, da biriči ženske vlačijo v ječo, so mu povedali, da naj se briga za svoje ljudi. Ribničane naj pa v miru pusti. In ko jim je začel dokazovati, kako trinoštvo je mučenje nedolžnih žensk in kako krivično je izsiljevanje s tezalnico, so mu dejali, da vse vedo, ker so te reči brali v tistih bukvicah, kakor je bral on sam.

»In zakaj ne storite ničesar? Zakaj trpite krivico s prekrizanimi rokami?«

Posmehovali so se mu in rogali:

»Ljubi brat, pa ti popravi krivice! Ti brez dela sediš na beneficiju in samo gledaš, da bi bilo na svetu prav, mi pa garamo kot črna živina.«

»Brezsrčneži!«

In šel je h gospodu arhidijakonu. Častitljivi starček ga je sprejel ljubeznivo, posadil k mizi in velel prinesiti skromen prigrizek. Po običajnih vprašanjih in odgovorih je prešel beneficijat kmalu kar na sredo in je začel praviti, zakaj je prišel v Ribnico. Uvodom se je bridko pritožil na ribniške gospode, ki nimajo smisla za trpljenje nesrečnic in mirno trpe, da se ljudem godi taka krivica.

Gospod arhidijakon se je mirno naslonil k mizi, podprl glavo in molče poslušal gospoda beneficijata. Ta je postajal čimdalje bolj ognjevit, da ni mogel več mirno sedeti, temveč je vstal, mahal z rokami in končno hodil po sobi gori in doli. Dokazoval je, kakšna krivica se godi Krzničevki in drugim, in naposled začel opisovati trpljenje nesrečnic na čarovniški klopi. S tako iskrenostjo je pripovedoval, da je začel ihteti in ni mogel več nadaljevati.

»Mi jih moramo rešiti! Moramo!«

»Predragi moj gospod, lepo ste govorili,« je povzel arhidijakon potem, ko je dvignil glavo in gledal beneficijata naravnost v obraz. »Vse je res. Strašna krivica in nečloveška okrutnost. O, jaz vem, kaj čaka nesrečne reve. Niso prve, za katere molim. In poznam jih. Dobre žene! Poštene žene! Pogosto v

spovednici in pri obhajilni mizi. O, jih poznam! Nedolžne so! Žrtve zlobnih in nespametnih ovaduhov. Na čarovniški klopi bodo postale zločinke. O groza! Molim zanje, ker ne morem nič drugega storiti.«

»Pa vendar!«

»Kar umirite se, gospod beneficijat! Premislite ves položaj in potem sodite in ukrepajte! Poslušajte le! Ženske so ovadene čarovnije. V ječi so. Sodnik, ki sodi zločine, je tukaj. Preiskoval bo. Zaslišaval priče. Ako ženske ne bodo priznale, pridejo na klop. Trli jim bodo kosti in jih raztegovali, dokler se ne vdajo. In potem pride obglavljenje. Postava je silno kruta, še okrutnejši so pa njeni izvrševalci-sodniki. Ti nimajo ne srca ne pameti!«

»Recite jim dobro besedo. Vaša beseda nekaj odtehta!«

»Gospod Mihel, Vi ste še mladi! Gospoda od postave nas že itak gleda po strani, ker se ne udeležujemo čarovniške gonje. Tako je moje mnenje, moj dragi gospod, pustimo stvar, naj se izteče, ker je zavreti ne moremo.«

»Pa naj mirno gledamo, kako nam ljudi more?«

»To vse obsojamo in obžalujemo.«

»Naredimo pa nič ne! Taki smo! Vsi vemo, da ni prav tako, pripovedujemo si, da se nam smilijo nedolžne žrtve, a niti mezinca ne ganemo za njihovo rešitev. Kar sramujem se. Jaz ne bom miroval.«

»Gospod beneficijat, povedal sem Vam, kako jaz razumem vso stvar. Ko bi Vi poznali sodnika Jurija Gottscheerja — včasih se je pisal bolj kmetiško —, bi ne sodili nič drugače. Imeli bi prav tako malo upanja, kot ga imam jaz. Gorje tistemu, ki mu pride v roke! Gottscheer nobeni ne prizanesel! Nobeni! Zapomnite si to, gospod beneficijat, in ravnajte se po tem. Molite za reve, da jim bo muka in smrt v zveličanje.«

»Bom molil, toda rešiti moram žive. Moram rešiti. Obljubil sem.«

Ker ni bilo soglasja, je bil razgovor kmalu končan in tudi o drugih rečeh je bil pogovor kratek in suh.

»Mir z Vami,« je želel arhidijakon odhajajočemu, poudarjajoč prvo besedo.

Novoštiftar je odhajal nejevoljen kakor človek, ki ni našel tistega, kar je iskal. Samo za spoznanje je bil bogatejši, da pri ribniških sobratih ne more računati na kako podporo.

»Mir!«

Ta beseda mu je zvenela v ušesih.

»Mir! Mir! V miru še voda segnaje!«

Nasvete gospoda arhidijakona je odklonil za vselej. Ne bo čakal s prekrizanimi rokami konca in zaigral zaupanja, ki mu ga je izkazala Polonka.

»Moj patron se je vojskoval z Luciferjem, jaz se bom pa z Gottscheerjem! Mihael, pomagaj mi!«

(Dalje prihodnjič.)

Grad Jama ali Predjamski grad.

Franc Rupnik.

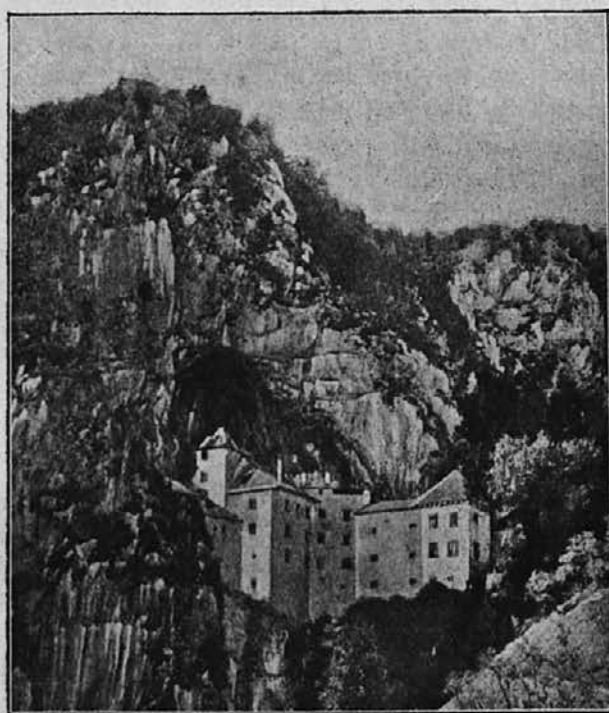
Razen svetovnoznane Postojnske jame je na Notranjskem v naravnem in v zgodovinskem oziru gotovo najznamenitejši kraj Predjama v župniji Hrenovice, kjer je bival pred stoletji v gradu Jama (nemški: Lueg) slovit vitez Erazem Predjamski.

Če se bližamo bodisi od Hrenovic ali od Postojne ali od Planine proti Predjami, zagledamo nenadoma sredi visoke skalne stene mogočen, siv grad, ki je kakor ptičje gnezdo pritrjen k pečini: Predjamski grad.

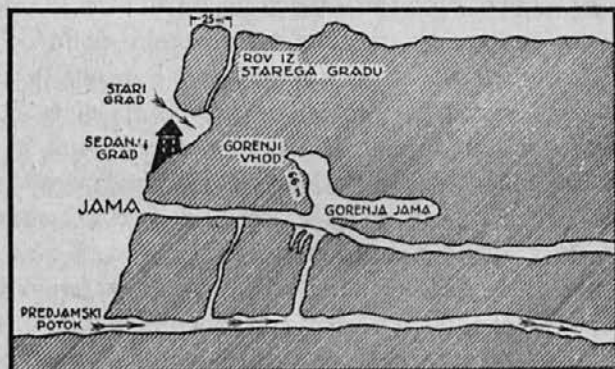
Pečina, 123 m visoka, je vsa prevrtana z votlinami in rovi. Jate divjih golobov in drugih jamskih ptic gnezdi v teh duplinah. Devet votlin se dviga v nadstropjih ena vrh druge; vendar je od zunaj videti le pet odprtín. Tu naj kratko omenim največje in najznamenitejše. V lažje razumevanje naj služi priložena skica podolžnega prereza. — Najdaljša in najčudovitejša je spodnja jama, v katero pada predjamski potok,¹ ki drevi pod zemljo dalje po neznani strugi in pride baje pri Vipavi kot Vipavšica zopet na dan. Tako priča Valvasor. Ta jama je samo v začetku vi-

skozi gorenja nadstropja jame v višini desno nad gradom sredi grmovja zopet na svetlo.

Najprostornejša pa je tretja jama, ki jo od zunaj očem večinoma skriva mogočno zidovje sedanjega gradu. Ta grad je zidan v drugi polovici 16. stoletja. Stari znameniti grad Jamskih vitezov pa je potisnjen popolnoma v gornjo duplino. Danes je notranjost starega gradu vsa v razvalinah; omet in kamenje pokriva tla. Le še nekaj sledov nam je ostalo od nekdanjega notranjega zidovja. Na vrhu jame je narava sama izdolbla 6 m globok vodnjak, ki še danes prekrbuje grad z dobro, svežo vodo.

Sedanji Predjamski grad.

Prerez skalnate stene, kjer stoji grad Jama.

soka in prostorna, po tleh, ki precej strmo padajo, so nakopičene skale, da moreš le počasi naprej; kmalu pa se jama zelo zoži. Potok je redno le majhen, a kadar ob deževju ali spomladi naraste, je veličasten prizor, ko z groznim bobnenjem dere v skalnato žrelo. — 45 m višje od te jame je vhod v srednjo jamo, ki je 715 m dolga in ima razne postranske jame in rove. Konča jo naenkrat velika skala. Poskušali so kopati, da bi morda odprli še nadaljnji rov, a vse kaže, da se jama tu konča. To jamo krasi mnogo večjih in manjših ko alabaster belih kapnikov, zlasti proti koncu rova. Komur se pa ne zljubi hoditi po dolgem, vlažnem rovu do konca, pride lahko kmalu

¹ Po raznih knjigah in spisih se bere za predjamski potok naziv »Lokva«, v knjigi »Postojnsko okrajno glavarstvo« naziv »Jamšica«. Odkod so vzeli ta dva naziva, mi ni znano, ker ljudstvo ne rabi ne enega ne drugega, ampak pravi le »Potok«.

Večinoma ohranjen nam je pa zunanji zid nekdanjega gradu. Povprečna skala loči zid v dva dela: v spodnji in gornji zid. V spodnjem zidu so tri odprtine: vrata in dve okni. Vrata so zgoraj obokana v zaostrenem loku (gotiški slog), 180 cm visoka in 76 cm široka. Na vsaki strani vrat je ozka luknja, v kateri so pritrjena vretenca iz hrastovega lesa. Na teh vretencih je tekla vrv, po kateri se je spuščal most čez prepad in dvigal takoj nazaj. Samo po tem mostu je bilo mogoče priti v grad sredi pečine in samo tistemu, komur so most od gradu doli spustili. Dohod iz doline po strmih skalah do gradu pa ni znan. Znotraj takoj pri vhodu na levi strani je majhna vdolbina v skalo, kjer je bil najbrže pritrjen stroj za spuščanje in dviganje mostu. Spodnje okno v tem zidu je spadalo k pritličju, kjer je bilo stanovanje grajskega vratarja, zgornje okno pa k prvemu nadstropju,

kjer so bivali Jamski vitezi. — Gornji zid ima dve majhni štirioglati luknji; v tej je bil vtaknjen en tram in naslonjen z drugim koncem na skalo znotraj. Na teh tramih je bil lesen pod, do katerega se je moglo priti po stopnicah ali po lestvi. Tu je bilo stanovanje grajskega čuvaja, ki je moral paziti na vse, kar se je godilo pred gradom, in takoj naznaniti grajski posadki, če bi se bližalo kaj sumljivega. Da je moralo biti tako, sklepamo iz tega, ker so izkopali iz razvalin na tem mestu ostanke poogljjenelih in strohnelih smrekovih tramov in pa strelno orožje (samostrel) s polovico kamnite krogle, ki ima 22 cm v premeru. V gornjem delu jame je ohranjeno še celo ognjišče, kakor je bilo nekdanj in je še sedaj splošno v navadi po naših krajih. Iz vsega tega je razvidno, da starodavni grad Jama ni bil Bog ve kako udoben in razkošen, ampak le velika skalna duplina, pozidana in izpremenjena v grad.

Kdaj so se naselili vitezi v tem skalnem gradu, ni znano. Že leta 1202 se v zgodovini imenujejo graščaki »zu Lienz und Lueg«.²

L. 1397 je bil neki »Conrad, burgravió di jama«. Tu se torej prvič imenuje slovensko ime Jama. Bili pa so Jamski vitezi vazali oglejskih patriarhov³ in pozneje goriških grofov. L. 1456 se omenja prvič »Nikolaus de Foramine, alias Luegar«. To je pač slovensko ime Logar. Iz tega rodu je izšel sloviti junak Erazem, o čigar rojstvu pa ne moremo vedeti kaj natančnega. Najbrže je bil sin pravkar imenovanega Nikolaja. Tudi je dvomna resničnost onega romantičnega poročila o preganjanju in smrti Erazma, ki ga je doletela baje l. 1484. Zgodovinsko nerresnično je, da je bil Erazem zadnji vitez svojega rodu, pač pa je bil zadnji moški lastnik jamskega gradu. Še l. 1496 se imenuje Jorg »Purckgraf zw lijenz und zvm lueg«. Ta pa je najbrže zapustil svoja posestva sinu Francu, ki je obubožal (morebiti od turških pustošenj) in prodal l. 1545 svoja posestva grofu Francu Thurn, ki je bil (kakor svedoči listina) »krvi Luegerjev in istega rodu«. Franc Lueger se torej kaže kot zadnji iz rodu Jamskih viteзов in ne Erazem. L. 1552 so Franca napadli v njegovi hiši v Kamniku, ga izvlekli izpod strehe in ustrelili. Ali ni morda ta nasilna smrt zadnjega Jamskega tudi vplivala na znano zgodbo o Erazmu?

Zaradi popolnosti naj navedem sicer že znano zgodbo o Erazmu. Erazem je bil izprva mnogo čislani junak, katerega je cesar Friderik III. pozval celo na svoj dvor in ga imel med svojim spremstvom. Toda vročehrvni vitez se je nekoč sprl s cesarskim maršalom Papenhajmom in ga zabodel. Zasledovali so ga kot morilca. Erazem je zbežal v svojo nedostopno

Jamo in iz tega varnega zavetja napravljal roparske pohode po okolici, plenil in požigal. Postal je prava nadloga za vse Notranjsko. Valvasor pripoveduje, da je roparski vitez nekemu kmetu v hrenoviški župniji na polju od pluga izpregel par volov in jih odgnal. Zato je cesar l. 1483 ukazal tržaškemu glavarju Ravbarju, naj oblega Jamski grad in ujame drznega roparskega viteza. Ravbar je prišel z močnim vojaškim krdelom pred grad in pričel obleganje. Ker ni mogel gradu na strmi pečini zavzeti, je hotel Erazma in njegovo posadko izstradati. Toda iz gradu je vodil skriven rov, po katerem si je Erazem iz vipavske doline preskrboval novega živeža. V zasmeh je vrgel včasih cel kos pečenega vola ali svežega sadja med oblegovalce. Toda slednjič ga je vendar zadela usoda. Neki njegov služabnik je razodel Ravbarju, da hodi Erazem vsak večer v sobo grajskega vratarja, in mu je obljubil, da bode z lučjo dal znamenje, kadar se bo zopet tamkaj mudil. Ko se je zvečer zbleščalo dogovorjeno znamenje, je nameril Ravbar svoj top. Kamnita krogla je podrla grajski zid, ki je pod razvalinami pokopal viteza. Ljudska govorica trdi, da je Erazem pokopan pri tamošnji cerkvi pod mogočno lipo, ki utegne biti res zelo stara.

Vpravkar navedena zgodba pripoveduje, da je vodil iz gradu Jama skriven rov v vipavsko dolino. Kje je ta rov? Splošno so nekdanj mislili, da je vodil kak rov pod zemljo naravnost v vipavsko dolino. Pokojni knez Windischgrätz se je mnogo trudil in dal kopati na raznih mestih v jami, da bi našel ta rov, dokler niso l. 1846 odkrili nad gradom vrh gore 25 m od roba v grmovju z listjem pokrit vhod v podzemeljski rov. Ta rov je bil kakih 10 m pod vrhom zazidan s približno pol metra debelim zidom. Ko so ta zid prebili, so dalje po rovu prišli do starega jamskega gradu. (Glej načrt prereza predjamskih jam!)

Valvasor poroča, da je vodil iz gradu skriven rov v bližnji hrševiški gozd. Ker je za Erazma pokrival tamošnje pogorje še gost gozd, je bil vhod v ta rov skrit in znan le zaupnim osebam. Ko so pa nekoč v začetku 17. stoletja vdrli skozenj tatovi v novi grad in mnogo odnesli, so rov zazidali. Dne 16. avgusta 1887 so ob navzočnosti visokih osebnosti slovesno otvorili znameniti rov.

Po Erazmovi smrti so upravljale grad in posestvo Jama ženske potomke tega rodu. Ko so te izumrle, je prišel grad v last Adama pl. Purgstall. Ta je k prvotnemu gradu prizidal nekaj novih poslopij. Postavil je tudi pod gradom mlin in žago, napravil ribnik, kar se vse še danes dobro sledi. Blizu cerkvice Matere božje je sezidal konjski hlev. Napravil je tudi pristavo na mestu, kjer je pozneje nastala vas Pristava. Od naslednikov pl. Purgstalla je kupil grad in posestva grof Ivan Kobenzl l. 1568. Grad je bil takrat v zelo slabem stanju, zato je sklenil grof Kobenzl poslopja popolnoma predelati oziroma nova prizidati. Tako je

² Podatke iz zgodovine viteзов Jamskih in sedanjega Predjamskega gradu sem povzel po razpravi prof. Simona Rutarja v »Mittheilungen des Musealvereines für Krain« 1895.

³ Jadranski Almanah 1923, str. 35.

nastal mogočen grad, kakor je še danes. Razvidno je to iz letnice 1570, ki je na glavnem poslopju in pod katero je Kobenzlov grb, ter iz letnice 1583, ki je na vzhodnem stolpu, takoj nad vhodom. Kakor poroča Valvasor in se tudi vidi iz vreten ob vratih, je bilo mogoče priti od zunaj do grajskih vrat po dvigljivem mostu. Od stolpa pa do grajskega poslopja je bil še en tak most. Tako ni mogel nihče nepovabljen ali nezaželen priti v grad. Dandanes, ko seveda taki mostovi ne bi imeli nobenega pomena več, so jih že davno odpravili in čez prepade napravili trdne dohode v grad. Leta 1711 dne 6. julija je prodal grof Ivan Gašper Kobenzl gosposčino Jama Sebastijanu pl. Raigersfeldt za vsoto 37.218 fl. in 250 fl. »likofa«. Toda že 1719 jo je kupil s cesarskim dovoljenjem zopet nazaj. Isti grof Kobenzl je kupil l. 1716 tudi gosposčino Haasberg (Planina) in Logatec. L. 1810 je umrl Ivan Filip Kobenzl, zadnji član te rodovine, in je v oporoki prepustil vsa svoja posestva grofu Mihaelu Coronini. Grofje Coronini so bili lastniki Predjamskih posestev do l. 1846, ko jih je kupil obenem s Haasbergom in Logatcem vred knez Werian Windischgrätz, čigar nasledniki so še danes gospodarji Predjamskega gradu in obširnih gozdov; mnogo zemlje, zlasti obdelane, pa so že odprodali kmetom.

Dandanes stanuje v gradu oskrbnik gradu in knezovih gozdov, pred leti pa je tu prenočeval ob času večjih lovov knez s svojim spremstvom.

Do francoske okupacije pa je bilo v gradu stoletja prej pod oblastjo graščakov s e l s k o s o d i š č e. Bilo je to sodišče prve instance v vseh civilnih zadevah, v kazenskih pa nasilnosti, ropi in pretepi. V spomin na to so nam ohranjene v Predjamskem gradu — ječe. Takoj pri vходу na desni je bila navadna ječa. Malo dalje na levi strani se vidi v zidu majhna vdolbina, kamor so zapirali zločina osumljene, ki se niso hoteli vdati in zločin priznati. Tu so morale uboge žrtve v groznih mukah, ker se niti uleči niso mogle, prebiti

po 24 ur ali včasih tudi več dni. V prvem nadstropju gradu je bila v neki sobi sodna dvorana, zraven pa od narave v živo skalo izdolbena strašna globoka ječa. V nji so našli pred leti še človeške kosti. Kdor je bil obsojen na smrt, so ga kratkomalo vrgli skozi vrata v to brezno, kjer je umrl grozne smrti. Vrata so danes zazidana.

Selsko sodišče je imelo tudi vislice (»gavge«). Te vislice so bile postavljene, kakor pove zapisnik iz l. 1588, na nekem hribu ob cesti iz Landola proti Studenem, ki se še danes imenuje »Na gavgah«. O teh vislicah je vedelo ljudstvo l. 1588 veliko povedati. Kaj, poročilo ne pove, gotovo pa ne kaj dobrega. L. 1589 ima predjamski urbar pripombo: »Vislice so se pred mnogimi leti zaradi nemarnosti gospodarjev odpravile in bi bilo sedaj lastniku (= grofu Kobenzlu) prav, da bi jih zopet postavili.« Vislice so morali popravljati in vzdrževati podložniki selskega sodišča.

Vas Predjama ima svoje ime od gradu, to je vas pred Jamo. Ta vas ne more biti zelo stara, ker še 1526 se v cenilnem zapisniku kranjskih cerkvâ nahaja pripomba pri cerkvi Matere božje »pred Jamo«: »Ta cerkev nima niti soseske niti bratovščine niti denarja.« L. 1552 pa imenuje graščinski urbarij že pet podružnikov. Pač pa je cerkev M. B. gotovo ena najstarejših v hrenoviški župniji. Stala je tam že 1449, ko jo je posvetil tržaški škof Enej Silvij, poznejši papež Pij II.⁴ Od prvotne cerkve je najbrže ohranjen še prezbitarij v gotskem slogu. Ladja sedanje cerkve pa je menda iz srede 17. stoletja.

Naj pripomnim še, da se nahaja v matičnih knjigah hrenoviške župnije za današnjo vas Predjamo do 1784 vedno le ime Jama; dne 23. februarja tega leta se prvičkrat imenuje vas Predjama, potem nekaj let mešano, sedaj to sedaj ono ime, od 1787 dalje pa redno ime Predjama.

⁴ Cit. po Gruden, »Cerkvene razmere med Slovenci«, stran 37.

Velika noč.

Tiho sanjajo topoli,
bele breze, vitke jelke;
vse šepeče v sladki slutnji,
saj gre k nam Velika noč!

Potok v solnčnih žarkih seva
pražnje, v biserni obleki;
zvonček tiho jo oznanja —
trate prisluškujejo.

Kot bi piruhi blesteli
se smeji iz grma cvetje:
cvetje rdeče, cvetje modro —
ej, velikonočnica!

Sam grem čez zelena polja,
srce vriska prebujeno —
tudi v moji trudni duši
se budi Velika noč!

In srce je rdeči piruh:
v zlatem upanju se smeje,
ko pomlad čez goro veje,
ko vstajenje je povsod!

Gustav Strniša.

Daritev.

Magajna Bogomir.

Ko so šli ljudje po široki poti iz cerkve domov, je korakala mimo njih in zamahovala z dolgo šibo po zraku.

»Lej-seb, Liska! Lej-seb, Liska!«

Velika glava z razkuštranimi lasmi ji je visela na stran, usta so ji bila lahno odprta, vodene oči so plaho strmele predse in se umikale pogledom ljudi, rdeče krilo ji je v vetru frfotalo krog lačnega, sestradanega telesa:

»Lej-seb, Liska! Ukradejo te!«

V zvoniku pa je zvonilo poldne.

Padel ji je prvi sin v vojni, prenesla je. Padel ji je drugi sin, glava se ji je povescila na stran, a molčala je. Vojaki so ji ukradli Lisko, začela je jokati, umikati se ljudem. Kot strta je hodila po cestah, da so se plašili otroci, zbudjeni iz iger. Videli so jo, kako je zamahovala po zraku in neprestano iskala svojo Lisko.

»Lej-seb, Liska! Lej-seb, Liska! Ukradejo te!«

Vihar se je bližal tisto nedeljsko poldne.

»Hej, Nežka, kam pa sedaj? Končana je maša. Hej, Nežka, neurje prihaja, pelji Lisko domov,« so ji prigovarjali starejši, čudeč se, da se je prikazala med ljudi. »Lisko ti strela ubije.«

Ona pa je stopala urno, kot da hoče ubežati.

»Hej, Liska, huš, huš! Ukradejo te.«

Dospela je do cerkve. Dva oblaka sta višela kot zmaja nad stolpom in pobliskavala, da je prihajalo njihov grmenje kot zamolklo renčanje do zemlje. Manjši so se podili sem in tja po nebu. Veter je privijal večje škripajočemu drevju.

»Huš, Liska, tu stoj! Sama sva. Jaz pojdem v cerkev. Huš, huš, pri miru! Tu stoj!«

Težka vrata so zaškripala. Po cerkvi je zaječalo z dolgim, jokajočim odmevom. Ko je nerodno korakala po mračni ladji, so njeni koraki zadevali ob strop, se odbijali v mrežasta gotska okna in se izgubljali po obokanih kotih. Pokleknila je k velikemu oltarju in uprla pogled v vdolbino, iz katere je zrl nanjo molče Kristov kip.

»Gospod, zakaj si mi Tineta vzem, zakaj si pustil, da je padel Joža?«

Zazdelo se ji je, da jo je Krist pogledal tiho in očita jo. Zbegala se je in umaknila pogled: padel ji

je na veliko knjigo, prislono ob oltarno steno. Čudovito jasno ji je postalo v glavi. Povrnile so se ji v spomin slike iz nekdanjih dni, ko je čitala doma otrokoma iz podobne knjige. Nova in silna bol ji je presunila srce. Mehanično je prišla in odprla knjigo. Črke so ji zaplesale pred očmi. Begala je za njimi in ujela besedo za besedo.

»In sklenil bom s teboj, sestra, večno zavezo...« S tresočimi se prsti je obrnila nekaj listov.

»In vsa drevesa v deželi bodo zvedela, da sem jaz, Gospod, ponižal visoko drevo in povišal nizko drevo, usušil zeleno in ozelenil suho drevo. Jaz, Gospod, sem govoril in storil.«

Ozrla se je po svojem sestradanem telesu. »Povišal me bo Gospod,« so zamrmrale njene ustnice. Nemi zvoki molitve so nato oklenili tabernakelj. Čez nekaj trenutkov se je zdrznila.

»In Liska, Gospod, Liska?«

Zopet ji je padel pogled na knjigo, zopet je odprla: »Pristavi lonec, pravim, pristavi in vlij vanj vode! Deni vanj vse izbrano in kosti polno meso! Vzemi najbolj tolsto živinče, postavi drv podenj! Močno naj zavre in razkuhajo naj se kosti v njem!«

Na obrazu se ji je pokazal boj. Oči so se ji ovlažile. Mučila se je z mislijo in z boljo.

Zunaj je medtem bobnelo in odmevi so plesali po cerkvi.

Tedaj se je sklonil Gospod iz votline k njej. Čuj, velik grom je pretresel vse zidove. Po cerkvi je vse v belih blestečih lučih. Angeli po slikah so oživeli in zaplavali okrog.

»Še Lisko darujem, še Lisko in darovano bo vse in Gospod bo sklenil večno zavezo z menoj.«

Napol v omotici je stekla iz cerkve in stopila v zvonik. Nad njo je prasketalo, krog nje je prasketalo, vsa cerkev je bila kot solnce.

»Vso faro skličem na daritev.«

Obesila se je z rokami na vrh. Kladiivo je udarilo plat zvona. Vstajala je in se pripogibala. V zvoniku pa so ječali med plameni zvonovi in vabili ljudstvo, ki je drlo proti goreči cerkvi. K njej pa so dospeli angeli in peli z zvonovi pesem rešenja v stolpu. Plameni so ji objeli krilo. Njegova rdeča barva se je zenačila z ognjeno.

»Darovala sem dva sina, darovala bom Lisko, darovala bom vse in Gospod bo sklenil večno zavezo z menoj.«

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. — Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

29. Iz oči v oči.

Teden dni po porazu Tatarjev je car v svoji spalnici sprejel Basmanova, ki se je pravkar vrnil iz Rjazani. Car je že vedel o podrobnostih bitke, Basmanov pa je mislil, da mu bo prvi poročal o njej. Upal je, da bo sebi pripisal vso čast zmage, in računal s tem, da mu poročilo pridobi nazaj prejšnjo carjevo milost.

Ivan Vasiljevič ga je med prebiranjem rožnega venca pozorno poslušal in povedal svoj pogled na demantni prstan, s katerim je bil okrašen njegov kazalec. Ko pa je Basmanov končal svoje pripovedovanje, stresel z rokami in rekel s samoljubnim izrazom: »Kaj, gosudar, ali se nismo res potrudili za tvojo milost?« — takrat je Ivan dvignil pogled in se nasmejal.

»Nismo si prizanašali,« je nadaljeval Basmanov prilizljivo, »zato pa tudi ti, gosudar, blagovoli nagraditi svojega slugo.«

»A kaj bi hotel od mene?« je vprašal Ivan z narejeno dobrodušnostjo.

»Povišaj me vsaj za okolničega, da mi ljudje ne bodo delali očitkov.«

Ivan ga je pazno pogledal.

»S čim pa naj tedaj nagradim Serebrjanega?« je vprašal nepričakovano.

»Njega, ki je zapadel tvoji nemilosti?« je vprašal Basmanov, skrivaje svojo osuplost pod lastno nestrannostjo. »S čim drugim kakor z vislicami? Saj je vendar ušel iz ječe in bi mi bil s svojo tolpo kmalu vse pokvaril. Ko bi ne bil preplašil Tatarjev, bi jih bili mi lahko vse zajeli kakor prepelice.«

»To se ti najbrže le zdi. Jaz pa mislim, da bi te bili Tatarji z jermeni privezali k sedlu kakor takrat, ali se spominjaš? Saj bi se ti ne zgodilo prvič, tebi je to že poznana stvar!«

»Poznana stvar mi je zate trpeti,« je nadaljeval Basmanov predrzno, »neznana pa, da bi kedaj hvalo slišal. Ne vem, ali ti Godunov, Maljuta in Vjazemski služijo tako kot jaz, pa ne štediš z nagradami zanje.«

»To je res, da mi ne služijo tako kot ti. Kdo od njih bi se mogel meriti s tabo v plesu?«

»Nada moja, gosudar,« je odgovoril Basmanov, ki ga je zapuščalo potrpljenje, »ako ti nisem ljub, odpusti me popolnoma.«

Basmanov je upal, da ga bo Ivan zadrževal, a njegova odsotnost od Slobode, namesto da bi bila oživila Ivanovo ljubezen do njega, jo je še bolj ohladila. Odvadiral se ga je in drugi njegovi ljubljenci, posebno Maljuta, užaljen od nadutosti Basmanova, so porabili ta čas, da so obrnili od njega Ivanovo srce.

Načrt Basmanova je izpodletel. Bilo je videti, da se car zabava z njegovo nejevoljo.

»Kaj pa hočem,« je rekel z narejeno žalostjo, »dasi se mi bo siroti zapuščen tožilo po tebi in dasi bodo državni opravki res zastajali, bom že gledal, da se kako pretolčem s svojim slabim razumom. Hodi, Fedja, kamor te je volja! Ne zadržujem te s silo.«

Basmanov ni mogel dalje skrivati svoje jeze. Razvajan od prejšnjega razmerja do Ivana, ji je dal popolno prostost.

»Hvala ti, gosudar,« je rekel, »hvala ti za gostoljubnost! Hvala ti, da izganjaš svojega slugo kakor ničvrednega psa! Po vsej Rusiji,« je pristavil neprevidno, »se bom bahal s tvojo ljubeznijo! Naj ti služijo še drugi, kakor ti je služila Fedora! Mnogo grehov sem si nakopal na dušo v tvoji službi, samo enega ne — čarodejstva si nisem nakopal!«

Ivan Vasiljevič se je ves čas smehljal, pri zadnjih besedah pa se je njegov izraz izpremenil.

»Čarodejstva?« je vprašal s čudenjem, ki se je pripravljalo, da se izprevrže v jezo. »Kdo pa tukaj uganja čarodejstva?«

»Tvoj Vjazemski žel,« je odgovoril Basmanov, ne da bi povedal oči pred carjevim pogledom. — »Da,« je nadaljeval, ne da bi ga bil zmotil grozni izraz Ivana, »očividno, da samo tebi ni znano, da takrat, kadar biva v Moskvi, ponoči jezdi v gozd k mlinu čarat. In za kaj drugega naj bi čaral kakor za to, da bi ugonobil tvojo carsko milost!«

»Odkod pa to veš?« je vprašal car, gledajoč Basmanova z vprašujočim pogledom.

Sedaj se je Basmanov nekoliko prestrašil.

»To sem, gosudar, šele včeraj slišal od njegovih hlapcev,« je rekel naglo. »Ko bi bil to slišal poprej, bi bil že takrat javil tvoji milosti.«

Car se je zamislil.

»Idi,« je rekel po kratkem molčanju; »to stvar preiščem. Iz Slobode pa ne hodi prej, dokler ti ne ukažem!«

Basmanov je odšel zadovoljen, da se mu je posrečilo v carjevem sumnem srcu vzbuditi sumnjo o enem izmed svojih nasprotnikov. Bil pa je silno vznemirjen zaradi gosudarjeve hladnosti.

Kmalu nato se je car podal iz spalnice v sprejemno dvorano, sedel v naslanjač ter, obdan z oprichniki, pričel po vrsti poslušati zemske bojarje, ki so prišli iz Moskve in iz drugih mest s svojimi poročili. Ko je bil vsakemu dal svoja povelja in se z mnogimi podrobno pogovoril o državnih potrebah, o odnošajih s tujimi državami in o načinu, kako preprečiti nadaljnje vpade Tatarjev, je vprašal Ivan, ali želi še kdo biti sprejet.

»Bojar Družina Andrejevič Morozov,« je odgovoril eden izmed stolnikov, »se klanja tvoji carski milosti in prosi, da bi ga pustil pred svoje jasne oči.«

»Morozov?« je rekel Ivan. »Ali ni zgorel ob požaru? Stari pes še živi? Toda naj bo! Vzel sem ž njega izobčenje, naj vstopi!«

Stolnik je šel ven. Kmalu nato se je razdelila tolpa carjevih dvornikov in Družina Andrejevič, podpiran od dveh znancev, je stopil k carju in se spustil pred njim na kolena.

Vseh pozornost se je obrnila na starega bojarja.

Njegov obraz je bil bled, životnost se je precej zmanjšala, na čelu mu je bila videti brazgotina od sablje Vjazemskega. Upadle oči pa so kazale prejšnjo silo volje in na stisnjenih obrvih je ležal kakor prej izraz neuklonljive trdovratnosti.

V nasprotju z dvorskim običajem je bil oblečen v žalno obleko.

Ivan je gledal Morozova, ne da bi izpregovoril besedico. Kdor bi znal čitati iz carjevega pogleda, bi čital v njem skrito sovraštvo in zadovoljnost, da vidi svojega sovražnika ponižanega. Površnemu opazovalcu pa bi se Ivanov izraz zdel blagohoten.

»Družina Andrejevič,« je rekel resno, a prijazno, »vzel sem s tebe izobčenje. Zakaj nosiš žalno obleko?«

»Gosudar,« je odgovoril Morozov še vedno kleče, »ne spodobi se, da bi se oblačil v brokat, komur so tvoji opričniki požgali dom in mu nasilno odpeljali ženo. Gosudar,« je nadaljeval s trdim glasom, »globoko se ti klanjam in tožim tvojega oprodo Afonko Vjazemskega zaradi razžaljenja!«

»Vstani,« je rekel car, »in povej mi vse po vrsti. Ako te je razžalil kdo izmed mojih ljudi, mu ne odpustim, čeprav je moj najbližnji!«

»Gosudar,« je nadaljeval Morozov, ne da bi vstal, »ukazi poklicati Afonko. Naj vpričo mene odgovarja tvoji milosti!«

»Res,« je rekel car po kratkem premišljevanju, »tvoja prošnja je pametna. Obdolženec mora vedeti, kaj govori tožitelj. Pokličite Vjazemskega. A vidva,« je nadaljeval in se obrnil k zancema, ki sta spoštljivo stopila nazaj, »dvignita svojega bojarja in ga posadita na klop. Naj počaka obdolženca.«

Od napada na hišo Morozova je preteklo več nego dva meseca. Vjazemski je že ozdravel od ran. Živel je v Slobodi kakor prej, ker pa ničesar ni vedel o usodi Helene, katere ni mogel najti nihče izmed njegovih odposlancev, je bil še otožnejši nego prej. Redkokdaj se je pokazal na dvoru, izgovarjajoč se s slabostjo, ni se udeleževal pirovanj in mnogim se je zdelo, da se v njegovem vedenju kaže zmešanost. Ivanu ni bilo všeč, da se je ogibal skupnih molitev in skupnega veselja; ker pa je vedel o neuspelem ugrabljenju bojarke, je pripisoval vedenje Vjazemskega ljubezenskim mukam in mu prizanašal. Šele po razgovoru z Basmanovim se mu je jelo zdeti to

vedenje nejasno. Tožba Morozova mu je bila ugodna prilika, da zve marsikaj, ako postavi drugega drugemu pred oči, zato je Morozova sprejel bolje, nego so pričakovali dvorjani.

Kmalu se je pojavil Vjazemski. Tudi njegova vnanost se je znatno izpremenila. Kakor da se je postaral za nekaj let, črte na obrazu so mu postale ostrejše in zdelo se je, kakor da bi se bilo njegovo življenje osredotočilo v njegovih ognjenih in nemirnih očeh.

»Pojdi sem, Afonja,« je rekel car. »Tudi ti pojdi sem, Družina. Govori, kako prošnja imaš. Govori naravnost, povej vse, kako je bilo.«

Družina Andrejevič se je približal carju. Stoječ poleg Vjazemskega, ga ni smatral vrednega pogleda ter je nadrobno razložil vse okoliščine napada.

»Ali je bilo tako?« je vprašal car in se obrnil k Vjazemskemu.

»Bilo je,« je odgovoril Vjazemski, čudeč se vprašanju Ivana, kateremu je bilo že dolgo vse znano.

Obraz Ivana Vasiljeviča se je pomračil.

»Kako si se drznil kaj takega?« je rekel in uprl v Vjazemskega strogi pogled. »Ali sem dovolil svojim opričnikom ropati?«

»Ti veš, gosudar,« je odgovoril Vjazemski še bolj začuden, »da dom ni bil oropan na moj ukaz. Da pa sem ugrabil bojarko, to si mi dovolil ti sam!«

»Jaz sem ti dovolil?« je rekel car, počasi izgovarjajoč vsako besedo. »Kdaj sem ti to dovolil?«

Sedaj je izprevidel Vjazemski, da se je hotel zaman opreti na namigavanje Ivana Vasiljeviča, katero mu je bil prisposodobno izrekel ob pirovanju, namigavanje, zaradi katerega je mislil, da ima pravico ugrabiti Heleno s silo. Ne da bi uganil namen, zakaj je car utajil svoje izpodbujanje, je vendar izprevidel, da se mora drugače braniti. Ne iz bojazljivosti in ne, da bi si ohranil življenje, ki je bilo zaradi carjevega spfemenljivega značaja lahko v nevarnosti, temveč odločil se je, da se opraviči, ker še ni izgubil upanja, da dobi Heleno. In za ta namen mu je bilo vsako sredstvo dobro.

»Gosudar,« je rekel, »kriv sem pred tabo. Ti mi nisi dovolil odpeljati bojarke. Bilo pa je takole. Poslal si me v Moskvo, da vzamem izobčenje z Morozova, a on, to ti je znano, me sovraži že iz davna, ker sem bil že pred svatbo znan z njegovo ženo. Ko sem prišel k njemu na dom, je sklenil skupno z Nikito Serebrjanim, da me ubije. Po obedu sta nas s svojimi hlapci izdajalsko napadla, mi smo se jim postavili po robu, bojarka Morozova, poznajoč možovo srditost, pa se je bala ostati pri njem na domu in je mene prosila, naj jo vzamem s sabo. Šla je od njega svojevoljno, in odkar sem se v gozdu onesvestil radi ran, pa do danes nisem zvedel, kam je šla. Najbrž jo je našel bojar in jo drži kje zaprto, mogoče je pa tudi, da jo je spravil s sveta. On,« je nadaljeval Vjazemski in so-

vražno pogledal Morozova, »on ni upravičen, mene tožiti zaradi nepoštenosti. Temveč jaz, gosudar, prosim tvojo milost, da kaznuješ Morozova, ker me je napadel v svojem domu z Nikito Srebrjanim!«

Car ni pričakoval takega odgovora. Vjazemskega obrekovanje je bilo očitno, a Ivanu ni kazalo, da bi ga razkril. Morozov se je prvič ozrl v svojega sovražnika.

»Lažeš, prekleti pes!« je rekel in ga prezirljivo premeril od nog do glave. »Vsaka tvoja beseda je ničvredna laž; pripravljen sem priseči, da sem govoril resnico. Gosudar! ukaži mu, malopridnežu, naj mi vrne mojo ženo, s katero sem se oženil po krščanskem zakonu!«

Ivan je pogledal Vjazemskega.

»Kaj praviš ti na to?« je vprašal in kazal hladnokrvno vnanost sodnika.

»Povedal sem ti že, gosudar, da sem odpeljal bojarko na njeno prošnjo. Ko pa mi je na poti odtekla kri, so me moji hlapci našli nezvestnega v gozdu. Pri meni ni bilo ne konja ne bojarke. Prenesli so me v mlin k čarodeju, ki mi je zagovoril kri. Drugega ne vem nič.«

Vjazemski si ni mislil, da je s tem, da je omenil mlin, v Ivanu podkrepil sumnjo in napravil obrekovanje Basmanova bolj verjetno. A Ivan ni pokazal, da obrača pozornost na to okoliščino, temveč si jo je samo zapisal v spomin, da bi jo o priliki porabil. Za ta čas pa je zatajil svoje misli pod navidezno nepri- stranostjo.

»Ali si slišal?« je rekel Vjazemskemu. »Bojar Družina je pripravljen priseči na svoje besede. Kako se opravičiš pred njim?«

»Bojar lahko govori, kar hoče,« je odgovoril Vjazemski, pripravljen, braniti se do konca, naj stane, kar hoče. »Lahko me opravlja, kakor ga je volja, jaz pa ga tožim zaradi svoje ohromelosti in prisežem na to, da sem v pravici.«

Med družbo je zašumelo. Vsi opričniki so vedeli, kako se je vršil napad, in dasi so bili zakrknjeni v zločinstvu, bi vendar ne bil vsak izmed njih zmožen priseči po krivem.

Sam Ivan se je čudil predrznosti Vjazemskega, toda isti trenutek mu je prišlo na misel, da lahko na ta način pogubi osovraženega Morozova in si pri tem ohrani videz strogega sodnika.

»Bratje!« je rekel in se obrnil k zboru. »Vi ste priče, da sem hotel zvedeti resnico. Ni moja navada soditi, ne da bi bil poprej slišal opravičevanja. A v eni in isti stvari ne moreta oba priseči. Eden izmed nasprotnikov bi prisegel po krivem. Jaz pa kot dobri pastir, ki brani svoje ovce, ne dopustim, da bi kdorkoli pogubil svojo dušo. Naj Morozova in Vjazemskega sodi sodba božja. Od danes čez deset dni jima določam prostor za dvoboj tu v Slobodi na Rdečem trgu. Naj prideta s svojimi zastopniki in poročniki. Komur Bog da zmagó, ta bo čist tudi pred mano, kdor pa podleže v boju, čeprav bi ostal živ, ta naj prejme smrtno kazen iz rabljevih rok!«

Ivanova odločitev je napravila v zboru silen vtis. Mnogi so sodili, da pomenja za Morozova isto kot smrtno obsodbo. Ni bilo mogoče misliti, da bi stari bojar obstal pred mladim in močnim Vjazemskim. Vsi so pričakovali, da se odpove dvoboju ali pa da v skrajnem slučaju poprosi dovoljenja, da bi smel postaviti namesto sebe najetega borca. A Morozov se je poklonil carju in rekel z mirnim glasom:

»Gosudar, naj bo po tvojem! Star sem in nadložen, že dolgo nisem imel na sebi bojne oprave; a v božji sodbi ne odločuje sila, ampak poštena stvar! Upam na božjo pomoč, da me ne zapusti v moji pravici in da pred tvojo milostjo in pred vsemi ljudmi pokaže krivico mojega sovraga.«

Ko je Vjazemski slišal carjevo odločitev, se je skoro razveselil in oči so se mu zaiskrile v nadi; a zaupanje Morozova ga je hudo zbegalo. Spomnil se je, da po splošnem mnenju v sodnih dvobojih Bog neizogibno dodeli zmagó pravični stranki, in nehote je pričel dvomiti o svojem uspehu.

Vendar je premagal trenutno vznemirjenost, se tudi priklonil carju in rekel:

»Naj bo po tvoje, gosudar!«

»Pojdita,« je rekel Ivan, »poiščita si poročnikov, čez deset dni ob solnčnem vzhodu pa bodita oba na Rdečem trgu in gorje njemu, ki ne vzdrži boja!«

Car je oba pogledal s svojim globokim, nerazjasnjivim pogledom, vstal in odšel v notranje sobe, Morozov pa je odšel iz palače poln dostojanstva, spremljan od svojih znancev, ne da bi pogledal na opričnike, ki so ga obkoljevali.

(Dalje prihodnjič.)

Večerna misel.

Tiho sanja luč
v skrivnostne sence.
Bledorožnata drhti
v večeru soba.

Srce dekliško moli,
prosi.
Premičejo se sence.
Kdo je?

Nič! Le misel
je zatrepetala.
In dve očesi
v bodočnost zastrmita. —

Tik tak, tik tak
prekine ura.
Čas beži
in sreča z njim.

Katja.

V spominsko knjigo.

(Bratu in njegovi ženi.)

Ko bi bila pomlad in bi ne ležal sneg,
bi se razcvetel v češnjah breg
in ptica-rajčica bi pela pod cvetoči svod:

Ci ... ci ... cici ... cccvet, cvet, cvet, cvet ...
O lep, prelep je svet,
ko popje v jutro se razpoči
in v čašo solnca si natoči —

Pa je še zima in leži še sneg
in ni se razcvetel še v češnjah breg,
a ptica-rajčica le poje tod:

Ci ... ci ... cici ... sredi snega
vzcvetela dva sta ... dva ... dva ... dva,
in srci si darujeta — čaši cvetoči:
Bog, sreče ... sreče ... sreče jima toči!

Debeljak Tine.

Hvalnica.

(Deklamovanka.)

Večni, Vsesvoj, mogočni Bog,
Tvoje nebo, Tvoj zemlje je krog,
zvezde potočil iz Svojih si rok,
vzbočil nad njimi nebeški lok,
iz Sebe zajel prečistih duhov
in še naših duš hrepenenje, o Bog,
da ljubimo, hočemo, pridemo k Tebi domov ...

Silni, Mogočni! V jezi viharja
z morjem igraš se in goro drobiš,
strašen sodnik Si, kadar udarjaš,
kadar nad Sodomo ognja rosiš.
Ali ves Pesem Si, ko blagoslova
Sebe v hladilni Se rosi daješ,

kadar pod mrak neštetokrat znova
v sladki večerni zarji sahněš,
v zvezdi večernici spet Se prižigaš,
— dušo in srce potnemu dvigaš, —
v jutranjem solncu zopet umreš,
proti poldnevu spet kliti začneš ...

— — — — —
Bratje, slavimo Ga! Molitev je naša
duše v tegobi žalostni krik:
»Roka, ki v zvezdah se užiga in ugaša,
dušam ne bodi jezen sodnik,
dušam, sesticam čistih duhov,
da ljubijo, hočejo, pridejo k Očetu domov!«

I. Mohorov.

Srednje Brdo.

(Pri posestniku Jančzu Oblaku v Poljanski dolini.)

Povsod okrog griči;
pod njimi gozdiči,
tu in tam hiša med drevjem,
kakor med nizkim vejevjem
bi gnezdili belkasti ptiči —

Nad griči beli oblaki —
v perjanicah svetlih junaki
so se zazrli v kotlino,
v prelepo Poljaško dolino:
solnce odbija v njih strele žareče —
žarke blesteče — —

Hiša na brdu v plamenih vsa sije
v objemu orehov in jablan košatih,
njivice gleda; roka Marije
pod oknom naslikane, jih blagoslavlja sredi bahatih
nageljnov rdečih —

Hlev in skedenj ob hiši prostrani,
dalje kozolec in kočica pisana
delavk bučelic; krog panjev šumijo,
v blesteči verigi v dolino hitijo,
med si nabirajo v širni poljani,
pot jim je s cvetjem poljskim zarisana — —

Ti griči okrog, nam — krona zelena
miru in pokoja, tiho strmijo
v sinja nebesa, nad njimi brzijo
ptice poslanke bratov sosedov,
ki jih ti griči — stene granitne
ločijo — sužnje od bratov svobodnih — —

Gustav Strmša.

Otoški postržek.

Spisal Anton Komar.

4. Viktorija.

Ze tri dni čevljari v hiši »Viktorija«. Z njim je prišla žgana pijača in smeh. Na podlagi žganja in s pomočjo šil in kopit bo izgotovil trdno obuvalo za zimo.

Njegovo pravo ime je Matej Lazar. Prisluzil pa si je drugo ime »Viktorija Rompomom«, ker, tako poje, kadar kolovratí pijan po cesti. Bil je namreč pred dvajsetimi leti v laški vojski, kjer so dobili viktorijo ali zmago in jo slavili z bučno godbo.

Gosposke ne ljubi Viktorija in se nad njo zasmehljivo repenči. Ko je srečal glavarja, ki se je vračal iz Jame, ga je nagovoril — pijan, kakšen pak: »Počakaj mičkeno, ti bom nekaj povedal.« Glavar se je srepo ozrl in šel mirno dalje. Toda pijanec mora povedati: »Mičken si, Tonče, mičken, ma dosti veljaš!« Drugo jutro je prišel orožnik po Viktorijo in ga je zaprl za štiriindvajset ur brez jedi in pijače. Tako delajo s hrabrimi vojaki, ki so bili pri Kustoci!

V Postojni nimajo župnika, ampak gospoda dekana. Moder in častitljiv mož so, celo mesar govori vdano pred njimi in pazi na svoje besede. Viktorija pa ne pozna olike in govori, kakor bi po vodi udarjal. Ko je jemal tisto suho pokoro, ki jo ima sedaj za ženo, so mu rekli gospod dekan: »Kako se boš ženil, ko še hiše nimaš.« Pa se je obregnil Viktorija: »Saj tudi glavar nima hiše, pa ima debelo ženo.«

Tak modrijan čevljari pri hiši in vedno kaj klati. Če bi ne bilo greh, bi rekel, da rajši poslušam njegove šale nego gospoda dekana krščanski nauk.

Ko je prišla zvečer kaša na mizo, je povedal novo smešnico: »Gospodar in hlapec sta jedla kašo. Dobra je bila in šla jima je v slast, zlasti hlapcu. Kar najde gospodar v kaši ščurka. Dene ga na mizo in je dalje. Hlapec ne more in položi žlico. Pa mu reče gospodar: »Kakšen tič pa si, da ne moreš kaše jesti, ako ni ščurka notri?«

En trenutek je bilo vse tiho, nato pa se zaleti teti Rezki, da ne more več jesti, drugi pa vsi v smeh.

Jaz ugibam: »Kaj pa, če je bila češplja in ne ščurek?«

»Če bi bila češplja,« reče bratranec Matevžek, »bi jo bil gospodar pojedel.«

»Povest je povest,« je dejal stric Luka, izpod čela pogledal mene in dodal: »Smrkavec je pa smrkavec. Meni je postalo žal, da nisem rajši molčal.«

Po večerji je prišla teta Markovka:

»Matevž, nekaj bi te prosila, če ne boš hud. Glej, čevljar mi reži, ker so popustili šivi; ko bi mi ga ti stisnil, saj se ne boš veliko zamudil, tudi ne bo zastoj; dala ti bom za povečerek pa še dober svet po vrhu, ako hočeš.«

Pri tem je pol skrivala, pol kazala steklenico pod predpasnikom.

Viktorija je videl steklenico in rekel: »Povečerka se ne bom branil, dober svet pa sama imej, ako ne moreš nanka čevlja zakrpati z njim.«

Vzel je bolni čevljar in ga ogledoval; nato je dejal: »Veš kaj, Mica, tvoj čizem ima več napak nego si jih razodela.«

»Tudi meni se je tako zdelo, pa sem si mislila, saj ima čizem jezik, bo že sam povedal Matevžu.«

»Mica, ti si modrica,« je rekel in se lotil čizma.

Teta pa je začela hvaliti čevljarski stan, češ, da izpolnjuje četrto usmiljeno delo, ker obuva bose. Sveti Krišpin je menda celo kradel usnje bogatinom, da je mogel delati čevlje siromakom.

»Beži, beži, Mica, le tega ne verjemi, da bi se dalo kaj ukrasti bogatinom,« jo je poučil čevljar. »Ampak v tistih časih so imeli čevljarji del kože za plačilo, kakor imajo še danes mlinarji svojo merico. Pogani pa skopuhi so si seveda hitro izmislili goljufijo.«

»Sedaj razumem,« je prikimala teta.

»Kaj pa čevljar Ahasver, ki hodi po svetu! On je bil drugačen tič, niti Jezusu ni pustil, da bi pri njem počival,« je ponagajala Viktoriji mlada teta Rezka, ki je pospravljala mizo.

»Gotovo bi tebi ne naredil čevljev na škrip-škrap, kakor jih delam jaz, da se v nedeljo vsi za teboj ozirajo.«

»Saj me je sram, ker mislijo, da čevlji še niso plačani.«

»Kaj boš to govorila; kdor je dolžan, hodi presneto tiho. Kaj nisi še videla v nedeljo, kako se dolžniki ogibljejo Bahunovega Korlina, ki preži nanje pred cerkvijo. Kogar zaloti, mora ga pogostiti pri Inocentiju.«

»Zakaj so pa ljudje tako nespametni, da se mu sami dajejo v roke,« je pripomnila tetka.

»Ti ne veš, kaj je stiska, in še ne poznaš Korlina, kako zna. Ker je kmetiča sram, pride na tihem, in Korlin ga dolgo mami z raznimi pregovori, dokler se ne pogodita za trideset od sto, nato mu dá sedemdeset in ga prikršči, da mu bo vrnil ob letu sto. Potem ga še pri senu odere, da z velikim dobičkom prodaja vojakom ali pa v Trst.«

Sedaj se je oglasil molčeči stric Jernej: »Takim in enakim bo kmalu odklenkalo. Že so začeli ustanavljati posojilnice in zadruge, da zvarijo gospodarski obroč zoper oderuštvo.«

»Bog daj srečo,« se je vnemala Markovka, »take ustanove so več nego miloščina, ker zatirajo krivico v kali.«

»Če se to pri nas napravi,« je potrdil tudi čevljar, »potem bo toča pobila Korlinu. Od ljudskih žuljev se je zredil, junec. Sedaj bi menda rad še kaj priženil, kajpak mlado dekle in staro doto.«

»Da bi stradala pri njem, on pa imel deklo za stonj,« je pristavil stric Jože.

»Saj bo podedovala za njim. Ali te nič ne mika, Rezka, mislim, da eno oko že za teboj meče,« je dražil Lazar.

»Kaj vem, rajši povejte kaj o Ahasverju, Viktoriji, morda ste ga srečali, ko ste toliko po svetu hodili.«

»Dobre čevlje mora imeti Ahasver,« je pomagal stric Jože.

Medtem je odšel stric Jernej k županu Zormanu, stricu Luki se je pa že po večerji mudilo, že vemo kam. Tudi bratranec Matevžek je šel v listje spat.

»Kajpak,« je nadaljeval pogovor Lazar. »Ahasver je bil čevljar za jeruzalemsko gospodo. Bog pred njegovim pragom bos — to mu ni šlo v glavo. Zapodil ga je, da bi se ne zameril svojim gosposkim naročnikom. Bog pa mu je sodil: 'Hodil boš, dokler ne najdeš meni enakega gospoda. Da boš mogel hoditi, naj ti bodo čevlji neminljivi.' In Ahasver vedno išče, pa nikoli ne najde Gospoda.«

Ker ni bilo strica Luke, sem si upal reči vmes: »Jaz bi se pa hitro rešil take kazni, kar v cerkev bi šel in bi v sveti hostiji našel Bogu enakega Gospoda.«

»Prav si povedal,« me je pohvalila teta Markovka.

»Ali ste Vi kaj našli, Viktorija, ko ste toliko hodili po svetu?« je nadaljevala teta Rezka.

»Eno bolho v Braziliji, ki me je ugriznila v palec na nogi, da se mi še sedaj pozna.«

»Saj ni takih bolh, tam so menda kače klopotače.«

»Kaj bi kače! Kačam se umakneš, bolham se ne moreš.«

»Pa naj bo po Vašem! Kaj ste počeli v Braziliji?«

»Žagal sem kruh in meso, da sem zaslužil tritisoč milrajsov, potem sem šel pa kavo brat.«

»Ali ste tudi opice gugali?«

»Samo v nedeljo, ako nisem učil papig govoriti.«

»Kako pa govore papige?«

»Po portugalsko; jaz sem jih učil slovensko, zato so me Brazilijani preganjali, pa sem dejal, mene že ne boste, nisem tako rumen kakor vaša mrzlica, šel sem v Santos in se odpeljal z ladjo. Toda prišel sem z vetrica na burjo.«

»S suhega v vodo, hočete reči?«

»Nisem, v vodo že ne, ali malo je manjkalo, da nisem.«

»Kaj pa je bilo tako nevarno?«

»Morske deklice! Tako so tiščale za mano, kadar sem zaigral na harmoniko, da so kar iz vode poskakovale in so se mornarji bali, da bodo ladjo prekucnile zavoljo mene.«

»Kaj hlastate, Viktorija, takih deklic ni.«

»Še preveč jih je, in veliko fantov ni bilo več videti, ker so nanje naleteli. Saj tudi v Pivki živi povodni mož; le glej, da te ne vzame za ženo, kadar pojdeš mimo otona pod maklenom.«

»Sedaj vidim, da samo pavlišite, kdo je še kedaj videl povodnega moža? To so bajke!«

»Bajke in pravljice so vse resnične,« je izpregovoril stric Jože, »samo umeti jih je treba. Voda ga je požrla, pravimo še danes, ako kdo utone, kakor bi bila voda kaka živa in hudobna stvar. Tako so tudi govorili v starih časih. Ako so hoteli otroke posvariti pred nevarnostjo, so jo predstavili pod podobo hudega bitja. Otroci so verovali kakor v Miklavža in enako svarili vnuke. Tako je nastala vera v taka bajna bitja, ker so razumeli bajko po zunanje in niso spoznali modrega jedra, ki je bilo dostikrat radi pohujšanja skrito.«

»Jaz pa kar mislim, da so to poganskih časov ostanki,« je menila Markovka, ki je vzela popravljeni čížem, voščila lahko noč in odšla domov. Toda čez trenutek se je vrnila in povedala, da je zunaj na klopi sedel Korlin, pa ni hotel v hišo, ampak odšel po vasi: ako je poslušal, se mu je moralo zelo pod nos kaditi.

»Nič ne dé,« je rekel čevljar, »slišal je vsaj resnico.« Mirno je segel po steklenici, naredil krepak požirek in se lotil svojega dela. Bil je edini Otočan, ki je ljubil žganje, razen Grebena, ki se je bil priselil iz Grobišča. Pa vsaj klet ni, dočim je Greben grdo preklinjal.

Pri čevljarju sva ostala sama s stricem Jožetom. Mati, ki niso nikoli jedli z nami, so pomivali posodo pri ognjišču, tetka pa je pripravljala lug za čeber perila. Pozneje sem jih čul moliti rožni venec in mi je bilo prav, da mi nocoj ne bo treba moliti. Želel sem še kaj slišati iz ust Viktorije. Šel sem v posteljo in ga prosil, naj pove še katero o strahovih.

»Bom že povedal,« je rekel Lazar, »ampak najprej moraš ti eno, ko bereš knjige.«

Mislil sem, kaj bi povedal. Najbolje se mi je zdelo, da povem tisto, ki sem jo povedal otoškemu dečkom, ko smo pekli krompir pod Kocjanovim vrtom. Z odprtimi usti so jo poslušali. Namreč tisto, kako lep je Bog. Začel sem:

»K puščavniku je prišel hudobni duh, da bi se z njim kaj slabega pogovarjal. Puščavnik pa se ni hotel drugega meniti kot svete reči. Vprašal ga je: 'Povej, kakšen je Bog; ker si ga videl, moraš vedeti.' 'Kajpak vem,' je rekel satan, 'Bog je tako lep, da bi rad pretrpel najhujše muke, da bi ga smel gledati. Recimo, da bi se postavil steber od neba do zemlje in bi štrlelo iz njega vse polno nožev in kos, rad bi se dal petsto let ob stebru vlačiti gor in dol, da bi gledal Boga samo eno minuto. Tako strašno lep je Bog.'«

»Odkod imaš to pripovedko, dečko?« me je vprašal čevljar.

»Iz one-le velike knjige na zidku,« sem pokazal;
»tam je veliko tudi o Antikristu.«

»Četudi je natiskana, vendar ni resnična,« je zaključil Viktorija.

»Zakaj ne?« sem želel vedeti.

»Zato ne, ker satan ne mara videti Boga, ali je pa samo lagal, da bi puščavnika kakorkoli ukanil. Ako bi ti očeta močno razžalil, ali bi mu rad prišel pred oči?«

»Ne, skril bi se, dokler bi se mu jeza ne plegla.«

»Vidiš, tako bi ti storil, dasi ljubiš očeta, kaj šele hudoba, ki Boga sovraži.«

»Tudi bi jaz rekel,« je pripomnil stric Jože, »da hudobec ne ve, kakšen je Bog. Mislim, da se je Bog angelom razodel šele potem, ko so prestali poskušnjo. Zakaj ako bi se bil razodel poprej, veličasten kakor je, bi nihče ne odpadel od njega.«

Ne vem, kako je s to rečjo, a zdelo se mi je, da stric govori resnico. Da je hudobec hotel samo slepariti, mi je postalo jasno, ko je zaključil Lazar: »Sicer pa je satan duh in mu ne more škodovati, ako se vlači skozi nože in kose. Samo krohotal bi se, ako bi ga kdo pomiloval.«

Sklenil sem, da ne bom vsega verjel, kar berem, in da si bom dobro premislil, preden bom kaj pripovedoval otrokom.

Ponovil sem prošnjo: »Lazar, sedaj pa Vi povejte o strahu.«

»No, pa bom. Le dobro poslušaj:«

Čevljar Trobec je prišel v toliko bedo, da bi bil rad svojo dušo zastavil. Hudiman je to videl in porabil priliko. Naredila sta pismeno pogodbo: Natan Gobec, zasebnik v Globelem št. 13, se obveže, da bo skozi leto in dan dobavljal usnje Janezu Trobcu, čevljarju iz Nemške vasi št. 1, sedaj na Razdrtem, zato bo po preteku navedenega roka prišel po Trobca.

Razdrto na dan svetega Matije 1799. Natan Gobec. Janez Trobec. — Čevljarju se je začelo dobro goditi. Obul je znanke in rojake po nizki ceni, nabral si dobrih del in imetja. Ko mine leto in dan, se pripravi Trobec na hudimana. Na čevlarskem stolu čaka enajste ure, v roki drži star štebal, na mizi je blagoslovljena voda. Udari ura — in groza, na oknu se prikaže kakor telečja glava, ki spregovori votlo: »Trobec, poznaš ta gobec!?« Čevljar pa ni izgubil poguma, ampak zalučal z močjo štebal v hudimana: »Gobec, poznaš ta trobec?« in ga poškopil z blagoslovljeno vodo. Grozno je zatulila pošast na štebal, da se je razletel na tisoč kosov, in pobegnili. To je bil strah! — Ampak, kdor se speča s hudimanom, se ga ne reši kar tako. Trobec si je sicer kupil škapulir in živel krščansko posihmal, da mu ni mogel hudiman blizu. Toda ko se je napotil v nebesa, je našel pred vrati Gobca, ki je s pismom v roki dokazoval svetemu Petru, češ, Trobec je moj: prvič ker sva se tako pogodila, in drugič, ker je mene goljufal. Trobec je pa oporekal, da to ni res, češ, saj sva prvič pogodbo razveljavila s podpis: Razdrto tega in tega, in drugič sem pogodbo izpolnil, ker mu nisem ukratil trobca, pa še tretjič je prišel lakota en dan prezgodaj, ker je bil tisto leto sveti Matija 25. februarja.

Kaj bi ti, Renče, storil, ako bi bil sveti Peter?« je končal Viktorija.

»Trobca bi posadil v prvo klop v nebesih,« sem se hahljal.

In stric Jože je dostavil: »Pogodba, da bi kdo dal dušo za usnje, pa tako ne velja, ker je goljufija.«

Ob desetih je čevljar pospravil in odšel domov z naročilom: »Renko, še zame kaj moli!«

Pa nisem, kar ni bilo lepo od mene; sem rajši premišljeval, kako hudimana vlačijo po stebru od zemlje do neba, dokler nisem zaspal.

(Dalje prihodnjič.)

Moja duša piše stihe . . .

Moja duša piše stihe
v pozni noči,
da nihče jih ne razloči —
piše jih v mrakove tihe . . .

Moja duša piše stihe . . .

Moja duša diha sanje
negotove,
da bolest ne dirne vanje,
da zavist jih ne izzove . . .

Moja duša diha sanje . . .

Moja duša širi krila
brez oddiha,
da se ne bi ti zbudila
mesečina blede, tiha . . .

Da se ne bi ti zbudila
v svilene niti sanj povita,
v bele solze stihov vlita!

Gliša Koritnik.

Pregled naše umetnosti.

Viktor Steska.

(Nadaljevanje.)

Tudi freska v kapelici smleškega gradu je bržkone Cebejeva. Jasna sestava in zabuhli angeleci označujejo Cebeja.

Po mojem mnenju hrani uršulinski samostan v Ljubljani vsaj tri Cebejeve slike: sv. Jožefa in sv. Terezijo z letnico 1761 in sv. Ano. Bržkone so pa njegovi tudi sv. Frančišek Asiški, sv. Anton Pad., sv. Jožef a Leonissa in medaljona sv. Jožefa in sv. Ane.

Tudi uršulinski samostan v Škofji Loki hrani slike sv. Frančiška in sv. Klare, ki kažeta vse znake Cebejevega čopiča. Obe sliki merita 76×116 cm.

Frančiškanski samostan v Zagrebu hrani na hodniku prvega nadstropja lepo sliko sv. Regalata in frančiškanski samostan v Karlovcu dve sliki: 1. Kraljico sv. rožnega venca. Spodaj je slikar uprizoril nevihto na morju. Mornarji se bore z valovi. 2. Marija z Jezuškom podaja sv. Frančišku Asiškemu porci-junkulski odpustek. Obe sliki sta enake velikosti, okoli 120×220 cm. Podpisa na teh slikah ni, le značilne poteze razodevajo Cebeja.

Kje in pri kakem mojstru se je Cebej učil, je neznano. Njegov čopič pa je silno podoben Mencingerjevemu, zato je upravičena domneva, da je utegnil biti Mencingerjev učenec ali pa vsaj da si je izvolil Mencingerja za svojega vzornika. V risbi in v barvah se mu je močno prilagodil, samo tiste silovite moči nima, ki odlikuje Mencingerja; vse je bolj mirno, mehko, uglaseno. Kakor Fortunat Wergant ljubi tudi Cebej zelenkaste sence, n. pr. na vratu, na bradi itd.; tudi pordeči rad posamezne dele obrazov, n. pr. ličeca in ustnice angelcem; zlasti ljubi močno osenčevanje, tako da se lesketa pol obraza ali tudi pol angelca v jasni svetlobi, pol ga pa krije močna senca, kar je posebno jasno izraženo na kopanjski Materi božji. Angelske peroti pa so navadno večbarvne, kar ga znatno loči od Mencingerja. Barve so lepo harmonične. Ude riše krepke, dokaj tolste, zlasti angelci so pogosto prezabuhli; lasje so na angelskih glavicah svetlorumeni s stransko prečo; oči živahne, nosovi podolgasti.

Dočim sta Mencinger in Wergant slikala z oljnatiimi barvami, Ilovšek pa na mokri omet, je družil Anton Cebej oba načina; vendar pa je bolj znan kot slikar oljnatih podob, ker so njegove freske že propale, n. pr. na Dobrovi, na Homcu in v ljubljanski semeniški kapeli. Nedvomno nam bo prihodnost še več Cebejevih slik odkrila.

Ostali slikarji baročne dobe.

Poleg teh znamenitih slikarjev nam je dala baročna doba še mnogo drugih, ki so manj znani, čeprav so nekateri med njimi prav dobri mojstri. Več slikarjev te dobe nam je znanih le po imenu.

Albert. Diskalceatska kronika v Ljubljani ga večkrat imenuje. L. 1739 je naslikal pročelnico (antependij) za oltar sv. Boštjana in sv. Roka, l. 1740 pa podobi sv. Avgušтина in sv. Monike nad oltarjem sv. Kajetana in sv. Roka ter pročelnici oltarjev sv. Joahima in sv. Notburge.¹ Skoro gotovo je njegov priimek Pichl, slikar v Ljubljani, ki se imenuje v davčnih knjigah v l. 1726—1750. L. 1729 je imel pravdo s svojo ženo, ker ni držal ženitovanske pogodbe. Tu trdi bahato, da so njegove umetne slike (Kunststikher = Kunststücke) vredne 3000 gld., kar je bilo tedaj že veliko bogastvo.²

Asties Volbenk, slikar v Ljubljani l. 1754. Rojen okoli 1716. Stanoval je v hiši trgovca Jerneja Čebulja.³

Baek Elija pl. Heldenmuth je bil rojen okoli 1679. Bival je več let na Kranjskem kot risar, slikar in bakrorezec. Vrezal je n. pr. v baker: 1. M. B. velesovsko; 2. portret dr. Janeza Gregorja Dolničarja (Thalnitzscherja) l. 1700; 3. podobo zdravnika dr. Marka Grbca l. 1705 in 4. za Grbčevo knjigo »Intricatum extricatum medicum« iz l. 1692 je vrezal risbo Andreja Trosta »Zdravnik pri bolniku«. Učil se je v Rimu. Kesneje je bival v Augsburgu, kjer je umrl 1747 v 68. letu. Snemal je zveri po Marku de Byc in vrezaval v baker portrete, zgodovinske slike in bitke. Podpisoval se je celotno ali okrajšano z E. B. ali E. B. a H.⁴

Banko iz Kranja je pozlatil 1772 oltar v Braslavčah, ki ga je izdelal celjski podobar Galo.⁵

Blažič Anton (Blaschitsch), slikar v Ljubljani 2. novembra 1764.⁶

Baselius Andrej, slikar v Brežicah, ki se je 1681 vpisal v bratovščino sv. Barbare v Brdovcih.⁷

Breckerfeld Janez Sigismund, graščak v Starem gradu pri Šempetru pri Novem mestu. Slikal je portrete, ptice in druge živali. Imel je krasno zbirko slik, domačih in tujih, tudi zelo imenitnih mojstrov. Seznam teh slik iz 1789 je v gradu ohranjen. V tem seznamu je naštetih okoli 20 slik njegove roke.⁸

Cimbol Janez, slikar v Celju, je olepšal 1795 cerkev v Novi cerkvi s freskami po dogodkih iz starega zakona.⁹

¹ Disk. kron. str. 271, 274; Danica 1904, 188, 189.

² Mitt., 1890, 123.

³ Zbornik UZD. 1922, 106.

⁴ Kukuljević; Strahl, 18; Radics, Letopis, 1880, 33.

⁵ Novice, 1848, list 51.

⁶ Bl. a. Kr., 1865, 43.

⁷ Carniola, 1915, 73.

⁸ Strahl, 24, 44.

⁹ Wastler, 12; Lj. Zv., 1896, 422.

Fr. Constantinus S. Cruce, diskalceat v Ljubljani, bakrorezec okoli 1660.¹⁰

Eisenbüchler Josip (Aysenbihler, Raisenbihler itd.), slikar v Ljubljani, ki je pri Sv. Krištofu v Ljubljani 1766 pozlatil in pozneje poslikal prižnico.¹¹

Ermel Karel, župnik na Raki.¹²

Faenzi je zlatil 1649 v ljubljanski stolnici.¹³

Fayenz (= Fajenc) Anton Mihael, slikar in podobar. Rojen je bil okoli 1728 in je postal 1754 ljubljanski meščan. Štirje otroci so mu pomrli v zgodnji mladosti. Sam je zatisnil oči 9. marca 1779 v

¹⁰ Strahl, 18.

¹¹ Bl. a. Kr., 1865, 43; Zbornik UZD, 1922, 107.

¹² Strahl, 24.

¹³ Zbornik UZD, 1922, 107.

51. letu. Za diskalceate v Ljubljani je naslikal 1764 Marijo iz Einsiedelna. Za Kresnice je napravil 1768 veliki oltar in 1773 je naslikal za to cerkev križev pot. L. 1776 je izgotovil veliki oltar in sliko sv. Ane za Sv. Ano nad Preserjem, za Preserje pa sv. Heleno in sv. Lucijo, nad njima pa Marijo z Jezuškom. V Lozicah pri Vipavi hranijo njegovo žal. M. B. Njegove barve so značilne, zlasti njegova opečnordeča. Bržkone se je učil pri Val. Mencingerju.

Fayenz Josip, slikar in pozlatař v Kočevju, rojen okoli 1745, umrl 1827 v 82. letu.¹⁴ Na Kočevski Reki v župnišču je ohranjena njegova zelo preprosta slika sv. Treh kraljev iz l. 1808.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁴ Gottscheer Bote, 1913, 137.

O roparskih napadih.

Zgodovinske drobtine. — Zbral Leopold Podlogar.

(Nadaljevanje.)

12. Dóbrova. Sredi septembra 1787 so razgnali pri Stražišču v Šmartinu pri Kranju kmetje in kranjski meščani večjo družbo roparjev, ki so se priklatali od goriške strani. Na begu so prišli roparji na Dóbrovo. Tam v okolici so se par dni potikali in se vedli prav nasilno. Ljudstvo je dobilo poročilo, da so to tovariši pri Stražišču raztepene roparske družbe. Kmalu je bilo na nogah okoli sto mož, ki so pritiskali za njimi. Slabo oboroženi Dobrovčani jim niso mogli do živega, pregnali so jih pa le. Obrnili so se proti Škofji Loki. Sodili so, da so se ti nepridipravi priklatali v te kraje samo iz tega namena, da bi rešili tovariše, ki so bili na različnih krajih pozaprti in čakali, kdaj jih pošljejo naša oblastva na galeje.¹

13. Dragatuš. Dragatušci so sosedje Staremu trgu pri Poljanah. Tam je veliko ljudi hajdukovalo. V njih hajduški družbi je bilo tudi nekaj Dragatušcev. Na takem glasu so bili posebno iz onih vasi, ki so pod Poljansko goro. Izmed teh so bili nekateri celo hajduški poglavarji, tako neki Panjan iz Goleka, šteje iz Zapudja in pa že omenjeni Bavbec, ki je bil doma s Tančje gore. O njem se pripoveduje, da je po vsakem hajdukovanju delil plen na Pargi v poljanskih hribih, in sicer v tamošnji samotni cerkvi sv. Duha.

Med neko hajduško veselico v tej cerkvi je vzel Bavbec, ko so ga bili vinski duhovi že prevzeli, ovčja čreva, jih obesil sv. Eliju na vrat in svetnika nagovoril: »Preljubi Ilija! Znano ti je dobro, kako je z menoj. Če bi vedeli danes v poljanskem ali turnskem gradu, da sem tam kradel pitane jance, katerih pečenko nocoj zalivamo, bi me jutri že prijeli, deli v klado ali me privezali na sramotni kamen; to krvavo

pasico pa, ki jo nosiš ti, bi obesili tam meni na vrat. Tega meni gospoda to pot ne bo storila. Da se pa stara navada ne opusti, dragi Ilija! nosi namesto mene pasico ti. Kakor vidim, ti dobro stoji in se je ne braniš.« — Kmalu po tem dogodku so ubili Bavbca v Dobljčah. »Sv. Ilija ga je kaznil,« tako so govorili njegovi tovariši po njegovi smrti, »ga je le prehudo žalil.«

Na Tančji gori so zidali l. 1805 cerkev v čast sv. Ani. Prej je stala tam samo majhna kapelica. Turnski graščak je kupil k novi cerkvi zvon. Komaj je bila cerkev dodelana, so jo hajduki oropali. Sneli so tudi zvon in ga prodali nekje doli na Hrvaškem. V oni kraj pa je prišel čez leta berač, doma iz Tančje gore. Bil je slepec. Ko je slišal zvonjenje, je vprašal, kje so zvon naročili. Povedali so mu, da so ga kupili za prav nizko ceno od tujih mož. Doma je berač pripovedoval, kje na Hrvaškem je slišal zvon, ki je imel prav tak glas kakor oni, ki jim je bil ukraden. Nekaj mož se je podalo v omenjeni kraj. Zanesljivo so spoznali, da je to njihov zvon. Kako so se s Hrvati zaradi zvona pomenili, o tem molči ustno izročilo, ki pa ve veliko povedati o hajduški nadlogi. Še danes kažejo z nekim zaničevanjem na one hiše, katerih gospodarji so bili hajduški vohuni in kažipot ali pa hajduki sami.

14. Hrenovice. Predjamski grad, skrivališče roparskega viteza Erazma Predjamskega, je bil že omenjen. Leta 1483 je nesrečno končal, izdan od nezvestega služabnika.

Leta 1566 je kupil grad grof Ivan Kobencelj. Zidal je nov grad in tam večkrat prebival s svojo rodino. Med ljudstvom se je raznesel glas o bogastvu novega gospodarja. Tatovi in roparji so poskušali

¹ Mittheil. 1896, 282.

vlomiti v grad, pa po navadni poti ni šlo. Roparjem se je pa sčasoma le posrečilo zaslediti skriti podzemeljski dohod v grad, ki je dobro služil že Erazmu Predjamskemu. Leta 1629 so prišli roparji po tej poti v grad. Kako so opravili, ne vemo. Poroča pa se o tem dogodku kakor tudi o tem, da so takrat podzemeljski dohod v grad zasuli in zazidali.²

15. Ig - Golo - Kurešček. Leta 1865, oktobra meseca, se je klatila po Igu, Golem in okoli Kureščka neka tatinska družba, ki je poskušala vlomiti na Igu, na Golem in na Kureščku. Povsod so se lotili le župnišča. Kaj jih je gnalo semkaj, nam pove ustno izročilo. Leta 1865, 8. junija, je umrl na Kureščku kurat Anton Milavec. Govorilo se je, da je bil mož precej petičen in da je izročil pred smrtjo denar golskemu ali izanskemu župniku. Tatovi so prišli iskat ta denar na Ig in na Golo, pa so bili na obeh krajih prepodeni. Na Kureščku so pač vlomili v župnišče, pa so našli vse prazno. Novega kurata še ni bilo gori; prišel je šele l. 1866, in sicer je bil ta gospod brat našega pesnika Josipa Stritarja, Andrej Stritar, ki je bival na Kureščku štiri leta. Za njim je prišel Boštjan Čebašek, ki je ostal tukaj 27 let. Oba sta pripovedovala, da so roparji večkrat vlomili v cerkev. Kurešček je bila nekaj sloveča božja pot, kamor so priromali ob shodih ljudje od vseh strani v veliki množini. Tatovi so se nadejali v cerkvi veliko denarja in dragocenosti. Obojega je cerkev res imela, pa to se je hranilo na Igu. Kurešček je bil od nekaj podružnica izanske fare.

16. Kočevje - Rudnik - Lašče. Kočevska stran je pred hajduki splošno mnogo pretrpela. Župnišča in boljše hiše so bile v vednem strahu pred njimi. Celo v Kočevje so se drznili roparji, in to v taki množini in s tako nasilnostjo, da se je vse poskrilo pred njimi; nihče se jih ni drznil napasti.

Leta 1776 so oropali nekaj hiš v mestu in obstrelili soprogo mestnega sodnika.

Leta 1826, 15. avgusta, so oropali kočevski grad. O tem napadu imamo podrobnejše poročilo: Nekemu kmetu iz Oneka se je bila izgubila krava. Ko jo je šel iskat, je padel med hajduke. Da jih ne bi izdal, so ga obdržali v svojem taborišču dva dni, ga gostili z mesom in vinom. Pred napadom so preizkusili orožje, odslovili kmeta in odšli proti Kočevju, kamor so prišli pol ure pred polnočjo. Nameravali so oropati le grad. Zunaj so postavili stražo, drugi so planili v grad. O polnoči se je vračal v grad 52 letni vodja zemljiške knjige Ivan Nep. Requard. Ker se za klic straže »odlazi« ni zmenil, ga je straža ustrelila. Za njim sta obležala 23 letni Franc Gibek, Moravan, in 18 letni Anton Vodnik, doma s Kostanjevice pri Gorici.³

Ko so hajduki opravili, jim je morala napraviti oskrbnikova gospa Jurkovič veliko skledo cvrtja.

Ker so se bali, da bi ne bila jed otrovana, je morala gospa najprej zajeti iz skleda in potem z njimi jesti. Ko so se okrepčali še s pijačo iz grajske kleti, sta vzela dva hajduka gospo na rame in jo nesla iz mesta sredi tolpe hajdukov, da ne bi za njimi streljali. Kdor se je prikazal pri oknu, so nanj ustrelili. Pripoveduje se celo, da so morali med odhodom hajdukov vsi v Rinžo in tam stati, dokler niso roparji odšli.⁴

Neverjetno predrzen roparski vlom v Kočevju se je izvršil začetkom majnika l. 1898. Od kranjske meje je dobila kočevska žendarmerija obvestilo, da se je prikradla na Kočevsko šestorica zloglasnih vlomilcev, ki so namenjeni v Kočevje. Vse mesto je spravila ta novica pokonci. Orožniki, finančna straža, gasilci in še mnogo drugih pogumnih meščanov je šlo na stražo. Prav močno so zastražili pristave zunaj mesta. Meščani so se bali, da ne bi roparji zanetili tam požara in izrabili zmešnjave za vlome po mestu. Predrzni tički so pa res takrat obiskali Kočevje in ulomili tam, kjer bi jih človek najmanj pričakoval. V noči od 7. do 8. majnika so odprli v pivovarni Petra Jakliča močno »verthajmarico« in pobrali vrednosti okoli 3000 gld.

Kako previdno in oprezno so šli ti umetniki na delo! Pivovarna stoji v bližini kolodvora in jo je stražilo 17 mož. Čuli so vso noč; dolgčas so si preganjali s popivanjem. Ko se je danilo, so se začeli okoli četrte ure spravljati k počitku. Takrat so pa šli vlomilci na delo, kar so nemoteno urno opravili.⁵

Ti vlomilci, najbrže Hrvatje iz Reke ali Zagreba, so poizkušali svojo srečo nekaj let prej na Laverici »Pri Gospodcu« (Lenčetova hiša), ki je veljala za eno najbogatejših hiš v ljubljanski okolici.

Zvečer se je oglasil elegantno oblečen gospod pri gospodarju, prosil za prenočišče in za zgodbno jutranjo uro kočijo do Turjaka. Ugodili so mu. Hlapec, ki je hotel nakrmiti konje in pripraviti voz, je bil kmalu po polnoči na nogah. Čutil je, da se potika okoli hiše nekaj ljudi. Slišal je pritaženo žvižganje in klicanje. V tujski sobi se je posvetilo in okno odprlo. Zapazil je, da si dajejo spodaj stoječi znamenja z Gospodčevim tujim prenočevalcem. Hlapec je urno poklical sohlapce, ki so nič dobrega sluteč, planili iz svojih ležišč. Benteč so pograbili za vile v hlevu in tako oboroženi obšli hišo in hleve. Doklicali so gospodarja in mu vse povedali. Gospodar se je oblekel, oborožil in potrkal na tujsko sobo. Oglasil se ni nihče. Ko je s pomočjo hlapcev odprl tujsko sobo, jo je našel prazno. Nočni gost jo je bil popihal brez sledu skozi okno.

Nekako v istem času so menda prav ti tatinski tovariši nameravali vlomiti na Rašici pri Laščah v znano »veliko hišo«, ki so jo imenovali tudi »Virantovo ali Ivanetičevo hišo«. Ta hiša je bila takrat last

² Mittheil. 1897, 153.

³ Zgod. Zbornik, 483.

⁴ Argo 1898, 185.

⁵ Argo 1898, 156.

rodovine Hočevar, ki se je iz rodne hiše v Podlogu preselila 1889 na Rašico.

Tri leta prej je umrl v Krškem znani bogataš in večkratni milijonar Martin Hočevar, rojen v Podlogu (1810—1886). Živela sta po smrti Martinovi še njegova dva brata: Anton v Novem mestu, Jožef pa v Podlogu. Ta dva sta bila po ljudski sodbi edina dediča ogromnega Martinovega denarnega zaklada.

Napad na novomeškega Hočevarja tem uzmovičem ni dišal, ker se je trdilo, da njegov denar hrani prijatelj, odvetnik dr. Karel Slanec, ki pa je denar izpečal na obligacije. Hočevar Jože, ob nameravanem napadu že na Rašici, pa je baje tiščal denar doma. — Tatinska družba je poizkusila svojo srečo na Rašici, kakor se je govorilo, z enako zvijačo kakor na Laverici, pa tudi z enakim uspehom. Prepodili so jih hlapci.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

Ivan Vajkard Valvasor.

Valvasorjevi niso domačega rodu. Na Kranjsko se je priselil prvi tega imena Janez Krstnik iz laškega Bergama in je zapustil rojaku Hieronimu Valvasorju svoje premoženje. Tega sin, Jernej, je vzel v drugem zakonu Ano Marijo Ravbarjevo, ki mu je rodila l. 1641 v Ljubljani na Starem trgu št. 4 **I v a n a V a j k a r d a**. **I v a n V a j k a r d V a l v a s o r** je obiskoval šolo ljubljanskih jezuitov, kjer je poučeval tudi znameniti kranjski zgodovinar Schönleben. Po dovršenih studijah se je odpravil po tedanji navadi mladih plemičev v svet. Na prvem potovanju (1659) je obiskal Koroško, Salcburško in Bavarsko, a kmalu se je vrnil in se bojeval pod poveljstvom grofa Nikolaja Zrinjskega proti Turkom. L. 1666 je odšel drugič z doma, bival najprej na Dunaju, potoval po Nemčiji in čez Bavarsko v Benetke. Iz Italije ga je peljala pot v Afriko (1669), nato je šel v Francijo, kjer je poglobil svoje zgodovinsko, starinoslovsko in prirodoslovno znanje, ter se vrnil končno preko Nemčije, Švice in Italije domov (1672). Medtem je prevzel starejši brat Karel rodni grad Medijo, zato si je kupil Ivan Vajkard blizu Litije grad Wagensberg (Bogenšperk) s sosednjim gradičem Črnim potokom in razvalino Lichtenberg ter se poročil z Ano Rozino Grafenweger pl. Grafenau, ki mu je rodila devetero otrok.

Na teh potovanjih, ki so mlademu plemiču razširila obzorje, poglobila znanje in mu poostrila že prirojeni dar opazovanja, je slišal krivo mnenje, da je Kranjska le majhen neznameniti kotiček, ki nima mikavnih mest in krasnih gradov in ki se ne da primerjati drugim deželam; a imel je tudi sam priliko primerjati krasote ljubljene mu Kranjske z drugimi deželami in spoznal je, da Kranjska za njimi v ničemer ne zaostaja. To spoznanje in Merianova opomba v opisu avstrijskih dežel, da bi bilo treba Kranjski moža, ki bi jo opisal, je rodilo sklep, podati širokemu svetu obširno sliko rodne dežele.

Vestno in marljivo se je pripravljaval Valvasor na to delo. Neštetokrat je prepotoval vso Kranjsko in

obiskal tudi sosedne pokrajine Štajerske, Primorske in Istre. Ogledal si je vse gradove, samostane, cerkve in kapele ter zabeležil in prerisal vse, kar se mu je zdelo zanimivo. Preiskoval je vsa naravna čuda naše domovine, ni se strašil gora in ne kraških podzemskih jam. V gradovih, knjižnicah in arhivih je stikal za stariimi listinami. Z bistrim očesom je opazoval navade našega ljudstva in gospodarsko življenje. A treba je bilo še drugih priprav. Na svojem gradu Wagensberg je ustanovil bakroreznico in tiskarno za bakroreze ter zbral krog sebe vrsto risarjev in bakrorezecev. Nabavil si je bogato knjižnico, matematične instrumente ter prinesel iz svojih potovanj velike zbirke rudnin in starih novcev: na gradu Wagensberg je nastala dragocena zbirka vseh zanimivosti kranjske dežele.

Sredi dela je moral Valvasor l. 1683 vnovič proti Turkom kot poveljnik pomožne čete kranjskih stanov. L. 1687 mu je umrla žena, še istega leta se je vdrugič poročil z baronico Ano Maksimilo Čečkar ter nato nadaljeval svoje delo. L. 1689 je izšel plod dolgoletnega truda: »Die Ehre des Hertzogthums Krain« — »Slava vojvodine Kranjske« v štirih debelih zvezkih, ki štejejo skupno 3320 strani s 533 slikami.

Za Slovence je Valvasorjeva knjiga velike važnosti. Ker je sprejel v knjigo vse, kar je le mogel izvedeti o Slovencih, in ker se ni omejil na zgodovino posameznih plemiških rodbin, na opis gradov, samostanov in cerkva, ker je temveč hotel podati sliko kranjske zemlje in njenih prebivalcev — a to je slovenska zemlja in slovenski kmet —, je postala njegova knjiga za vse poznejše rodove temeljno delo. Poizvedoval in pisal je o slovenskem narodu in njegovi zgodovini, poglobil se v slovenski jezik in njega narečja, obiskal, opazoval in opisal je naše pradede pri ženitovanju, pri krstnih in pogrebnih svečanostih, na romarskih potih in pri žegnanju, poslušal je narodno pesem in starodavne kolednike. Segel je v davno preteklost, poglobil se v najstarejšo slovensko zgodovino in opisal tudi delovanje starejših naših pisateljev. Za-

vedal se je, da je kranjska zemlja slovenska zemlja: imena krajev, gora, voda, rastlin in živali je podal v nemškem in slovenskem jeziku.

»Slava vojvodine Kranjske« je prinesla Valvasorju obilo hvale in priznanja od vseh strani, a silni stroški tega dela so ga gospodarsko uničili. Prodati je moral svojo knjižnico in zbirke, prodal je grad Wagensberg in si s preostankom kupil preprosto hišo v

Krškem, odkoder ga je l. 1693 v 52. letu življenja odpoklicala smrt.

Valvasorjeva ljubezen do kranjske dežele je bila toliko silna, da je prodrla preko gradov tujih in potujčenih plemičev v osrčje te zemlje in pognala korenine tako globoko, da so zadele ob slovensko plast. Zato gre plemiču - tujcu častno mesto med našimi možmi.

Bukve tedaj pojte,
na vsem svetlu stojte.

Po vseh deželah letite
in mojo čast donesite.

Jožef Zizenčeli.

POLITIČNI PREGLED.

Jugoslavija. Za političnim sporazumom, ki se je sklenil z Italijo, bo sledil trgovski. Kakor hitro je bil od obeh državnih zborov sprejet dogovor, ki sta ga Pašić in zunanji minister dr. Ninčić podpisala v Rimu, ter so Italijani izpraznili Delto, Baroš in reško zaledje, so došli v Belgrad italijanski zastopniki sklepat trgovsko pogodbo med obema državama. Ker bo prihodnje gospodarsko življenje v Jugoslaviji bistveno odvisno od ugodnega poteka teh dogovorov, vsi gospodarski krogi napeto pričakujejo končnih uspehov teh pogajanj.

V narodni skupščini in izven nje pa se bijejo ljuti boji med vladnimi strankami na eni strani in opozicijo na drugi strani. Vedno večje zapostavljanje slovenskih in hrvatskih koristi od samosrbske vlade (kot najznačilnejši slučaj navajajo hrvatsko Reko, ki je postala italijanska last s privoljenjem in pritrditvijo belgrajske vlade) poraja vedno večji odpor, katerega skuša organizirati voditelj opozicije dr. A. Korošec v opozicijski blok. Da se vrže radikalna vlada, so končno sklenili tudi poslanci Radićeve stranke, da gredo v Belgrad. V trenutku, ko to pišemo, prinašajo časopisi vesti, da je podpredsednik Radićeve stranke nesel 60 poslanskih poverilnic v Belgrad.

Medtem pa belgrajska vlada ne vzdržema izvaja centralistično vidovdansko ustavo. Razdelila je tudi Slovenijo in Hrvatsko na »oblasti« ter jim postavila velike župane na čelo. V Ljubljani Teodorja Šporna, v Mariboru dr. Miroslava Ploja, v Zagrebu dr. Cimića itd. Vendar vse te »oblasti« v zelo omejenem obsegu upravljajo svoje posle, ker ni uradnih prostorov, ni uradništva, niso še delokrogi natančno določeni i. dr.

V Italiji se z vso silo bije volilni boj, dasi je zmagal fašistom že po volilnem redu naprej zagotovljena. Toda fašisti hočejo doseči tudi v številu absolutno večino, kar bodo s pomočjo nasilstev najbrže tudi dosegli. Edini resni stranki, ki se jim postavljata po robu, sta Ljudska stranka in del socialistov. Zato je ves fašistovski oženj obrnjen proti tema dvema strankama. Tudi Jugoslovani so postavili svojo listo, ki pa so jo zvezali z nemško listo v južnih Tirolah. Zakaj po volilnem redu je veljavna le ona lista, ki je postavljena v dveh volilnih okrožjih ali pa vsaj vezana z listo drugega okrožja. Nosilec jugoslovanske liste je dr. Wilfan.

V zunanje-političnem oziru pa se je Italija v zadnjem času začela odmikati Angliji ter se približevati Franciji. Mussoliniu, ki predstavlja kapitalistično vladno, očitno ni všeč novi angleški ministrski predsednik Mac Donald, ki je iz delavske stranke, pač pa mu bolj prija francoska vlada, ki je izrazita predstavateljica francoskih kapitalističnih krogov. Vrh tega Italiji ni všeč vedno večje gospodarstvo Anglije v Sredozemskem morju in čuti v tem oziru v Franciji svojo naravno zaveznico.

Anglijo vlada Mac Donald s svojo manjšino. Da v tem položaju ne more misliti na izvršitev v družabno življenje najgloblje segajočih točk delavskega programa, je jasno. Pač pa je njemu kot vsakemu angleškemu državljanu že od nekdaj pred očmi najprvo moč in vpliv britanskega vladarstva po vsem svetu. V ta namen je bilo prvo njegovo državniško delo priznanje Rusije. Glede nemškega vprašanja pa čaka, da se na francoskem izvrše nove volitve, pri katerih bo sedanji nepomirljivi sovražnik Nemčiji ministrski predsednik Poincaré najbrže padel. Potem bo Mac

Donald, kot je izjavil v svojem prvem govoru pred spodnjo zbornico, skušal doseči novo pretresanje celokupnega evropskega vprašanja. — Medtem je bila v angleški zbornici sprejeta ženska volilna pravica od 21. leta naprej, s čimer bo število volilcev na Angleškem narastlo za preko 100 odstotkov. — Precej sitnosti povzroča Angliji Indija, ki hoče postati pravi angleški dominion s popolno pravico samostojnosti. To gibanje vodi zopet znani Ghandi, ki ga je delavska vlada izpustila iz ječe. Toda Mac Donald si ne da ničesar izsiliti. L. 1919 je dobila Indija svoj državni zbor, seveda z zelo omejenimi pravicami. Ob enem je bilo sklenjeno, da v teku 10 let ne dobi ničesar več, pač pa naj medtem Indijci pokažejo, v koliko so zreli za samovlado. Če se pokažejo sposobni za vladanje, bodo v svojem času dobili večje svoboščine.

V Franciji se vlada močno maje. Vladni načrti zasedbo Porenja se niso obnesli, pač pa doživeli velik polom, dasi francoska javnost tega noče naravnost pripoznati. Od Nemčije niso niti beliča vojne odškodnine več dosegli, pač pa je francoski frank temeljito padel in s tem zelo nevarno razrehljal gospodarsko življenje. Vojnoodškodninsko vprašanje pa se nahaja na isti točki kot takrat, ko je francoska armada vkorakala v Porenje. Ministrski predsednik Poincaré sicer izjavlja, da Francija ni nikdar nameravala trajno zasesti Porenja ter da je pripravljena svoje čete takoj odpoklicati, čim bo vojna odškodnina dovolj zavarovana, toda to je le prikrit umik in poraz, ki bo stal sedanjo vladno najbrž življenje.

Isti preobrat se zdi, da se je izvršil v Belgiji, kjer je dosedanja vlada dobila nezaupnico ter odstopila. Novo vladno bodo najbrže sestavili socialisti, ki imajo zveze z Mac Donaldom, s po-

močjo levega krila katoličanov. Ali pa se bodo vršile nove volitve, ki bodo pa brezdvomno tudi prinesle preobrat v politiki napram Nemčiji in Angliji.

Iz Rusije prihajajo poročila, da po Ljeningradu smrti v sovjetih precej poka, na drugi strani pa se vedno več sliši o uporih proti sovjetskim diktatorjem, in to celo med vojaštvom. Vsekakor je boljševiška vlada pri vseh notranjih tresljajih še tako močna, da bo vse upore s krvjo zatrla, in tako je verjetno, da v Rusiji še dolgo ne bo prišlo do kakšnih bistvenih prememb.

Mednarodna konferenca za razoroževanje zboruje že nekaj tednov v Rimu. Zastopana je dolga vrsta držav, v največji meri pa Društvo narodov. Do kakšnih ugodnih sklepov pa konferenca ne pride, ker hoče vsaka država imeti sto razlogov, da svojega oboroževanja ne omeji, pač pa še zahteva novih pravic.

Amerika.

Največji zrakoplov sveta. Ameriški zrakoplov ZR1 ali Shenandoah je najtrdnjejši in najvarnejši zrakoplov sveta in se da voditi. Dolg je 680 čevljev ali 207,4 m (angl. čevljev meri 305 mm), širok 78 čevljev (23,79 m), visok z obešenimi čolni vred 96 čevljev (29,28 m). Plina vsebuje 2,150.000 kubičnih čevljev, in sicer helija, ki ne eksplodira in ki stane 175 dolarjev za tisoč kubičnih čevljev. Zrakoplov stane 1,500.000 dolarjev. Tehta 74.360 funtov (33.729,70 kg). Ima 6 gonilnih strojev, ki vsak lahko razvija 260 do 340 konjskih sil. Žene ga 6 vreten (propelerjev), ki je vsako dolgo 17,5 čevlja (5,33 m). Polnijo ga s plinom, ki se je najbolj obnesel. Okoli 5000 galon (22.700 l) plina hranijo v shrambah sredi trupa. Pri ZR1 so porabili vse iznajdbe glede sestave in glede gibanja, ki so doslej najbolj preizkušene. Napravljen je iz duralmina, ki sestoji iz aluminija, bakra in mangana in je trpežen kakor mehko jeklo, pa tehta le tretjino, a stane petkrat toliko kot jeklo. S tem zrakoplovom polete na severni tečaj.

Drago jajce. Naravoslovni muzej v New Yorku je postavil naprodaj jajce dinozavrovo, ki je baje staro 10 milijonov let! Dinozavri so bile na suhem živeče praživali, podobne ali pticam ali kuščarjem, ter so hodile ali po dveh ali po štirih; visoke so bile do 6 m, dolge do 30 m! Najnižja cena za jajce je bila 5000 dolarjev, prodano je bilo pa za 30.000 dolarjev! Našli so ga svoj čas v puščavi Gobi na Kitajskem, v južni smeri od Irkutska in Bajkal-

skega jezera. Denar bodo porabili za nadaljnje raziskovanje te puščave, ker učenjaki slutijo, da je tod hodil človek že pred enim milijonom let! V resnici pa zdaj noben trezen učenjak ne trdi niti tega, da bi bil človeški rod star 100 tisoč let, ampak večinoma ne gre do nad 10 tisoč let.

Pasijonske igre. Igralci iz Oberammergauja so šli igrati tudi v Ameriko, 14 po številu. Imeli so 60.000 obiskovalcev, vstopnino pa so nastavili na pol dolarja, za otroke četrto dolarja. Razkazovali so tudi svoje izdelke, kakor križe, molke, ter sprejemali naročila, n. pr. en molek dolar in pol, Langova fotografija dolar in pol, z Langovim podpisom 3 dolarje, najlepša do 5 dolarjev. Lang igra Kristusa. Tako delajo obenem javno mnenje, ki postaja Nemcem vedno bolj prijazno in se obrača zoper Francijo.

Tridesetletnica K. S. K. J. (Kranjske slovenske katoliške Jednote). Naši rojaki bodo v Ameriki dne 6. aprila slavili tridesetletnico najstarejše svoje zavarovalne družbe K. S. K. J. Ustanovljena je bila 2. apr. 1894 v Jolietu, Illinois. Od ustano-

vitve do danes je plačala družba svojim članom ob boleznih, v starosti, za pogrebe in za dediščine 2,294.555 dolarjev. Po vsej Uniji ima podružnice, skupaj 176. Ima svoje glasilo (Glasilo K. S. K. Jednote), ki se tiska v 13.700 izvodih. Pravila zahtevajo od članov, da so »praktični katoličani«, t. j. da resnično izvršujejo verske dolžnosti. Sedanji glavni predsednik je Anton Grdina. Tretja podpredsednica je ga. Mary Priland. (Prihodnjič prinese »Mladika« nekaj slik glavnih voditeljev K. S. K. J. Za to številko so dospele prekesno. Op. ur.)

Nepoštenost se ne pase samo po Evropi, tudi Ameriki ne prizanaša. Dva škandala razburjata Unijo: Pokojnega predsednika Hardinga dolže, da je prodal svoj malovredni časopis »Marion Star« milijonarjem za pol milijona dolarjev. To pa je bila samo pretveza, da je on pomagal njim spraviti v roke državne vrelce petroleja; država je potem olja drago od njih kupovala, sami pa so bogateli. — Lansko leto je Harding obiskal Alasko (kupljeno pred leti od Rusije) in je spravil tamošnje premogovnike od

Slon za pastirja: na ameriški farmi vodi slon na uzdi žrebička.

področja mornarice v roke tajniku notranjih zadev Fall, ki je to ozemlje dal v najem zasebnikom, da so bogateli, mornarica pa je od njih za drag denar nabavljala premog. *Rev. J. S.*

Carizem in revolucija.

Piše Fr. Terseglav.
(Nadaljevanje.)

Ob vojski z Japonsko je začela vsa širna Rusija vreti kakor ognjenik, vrelo je dve leti, 1904 in 1905, izbruh revolucije pa računajo s 27. januarjem 1905. Ta revolucija je bila v malem točno to, kar je bila revolucija l. 1917 v velikem. Mužiki so že prej začeli zopet posamič napadati veleposestniške dvorce, požigati, odjemati živino, sekati les in odpravljati roboto, ki se je ponekod ohranila kot odplačevanje. Najbolj delavno pa je bilo maloštevilno delavstvo, ki ga je podpiralo vse prosvetljenstvo liberalne smeri na eni in k socializmu nagibajoči se inteligenti socialrevolucionerji na drugi strani. Začeli so se pa tudi številni atentati na vodilne vladne osebe, tako na ministra Pleveja, ki je bil julija 1904 ubit. Car je na njegovo mesto imenoval grofa Svjatopolk-Mirskega, ki je obetal svobodo tiska, versko strpljivost, enakopravnost neruskim državljanom in razširjenje zemske samouprave. Policija je tedaj posegla po enem izmed svojih najpodlejših sredstev: nahuj-skala je po svojih agentih delavske množice v Petrogradu in pridobila na svojo stran popa Gapon, ki je odšel z veliko množico 22. januarja 1905 pred carski dvor zahtevati pravice, da se car ustraši posledic popuščanja liberalni struji. Vojaki so na množico streljali, toda pričakovanega učinka to za reakcijo ni imelo, dasi je car reakciji na ljubo odpustil Mirskega. V Moskvi je izbruhnila pravcata revolucija (pa tudi ta je bila izzvana od gubernatorja Dubasova, da uniči delavstvo), povsod so štrajkali in sabotirali, železnice so obstale. Najbolj nevarno pa je bilo revolucionarno gibanje v armadi, zlasti pa med mornarico, kjer so se pomorščaki na »Poltomkinu« v Črnem morju pod vodstvom poročnika Schmidta uprli. Vlada je dala ljudi streljati, obešati, izganjati v Sibirijo; general Rennenkampff je, vračajoč se iz Sibirijske, dal iz vlaka cele vasi rušiti, toda revolucija je že zmagovala. Prišel pa je trenutek, ki je pomagal vladi. Revolucionarji so se med seboj ljuto sprli. Inteligenca se je zbala delavstva, ki so ga vodili socialni demokrati. Liberalna

inteligencia, obstoječa iz predstavnikov velepridobitnega meščanstva, je pravzaprav hotela samo po parlamentarni ustavi omejeno monarhijo, ki bi upravo decentralizirala po zemstvih, sicer pa je bila precej reakcionarna, boječ se tako prevelikega razmaha neruskih narodnosti kakor prevelike svobode mužika in delavstva. Socialrevolucionerji, ki so se bili razvili iz »narodnikov« let 70/80, pa so sicer šli skupaj s proletarci socialnimi demokrati, toda so izzvali in netili med njimi razpor, tako da so se le-ti razcepili v zmerno, menjševiško, in skrajno, boljševisko, krilo. Dočim pa so boljševiski že izpočetka bili trdno sklenjeni in določno usmerjeni, so menjševiki omahovali. Eni so bili za vlado »soldatskih i rabočih« (delavskih) sovjotov, ki so se leta 1905 res tajno po večjih mestih ustanovili, drugi pa so se nagibali k tesnemu sodelovanju s socialrevolucionerji in konstitucionalnim razumništvom. Socialnodemokratsko idejo je bil v Rusiji najbolj razširil Plehanov, ki je pa ostal ves čas bolj teoretik in se ogibal vsakemu nasilstvu ter zagovarjal razmeram primerno prilagojevanje marksističnega nauka, tako da so ga boljševiski leta 1917 ožigosali za sovražnika proletariata. Formalno se je ustanovila socialnodemokratska stranka leta 1898 na svojem kongresu v Minsku. Vladimir Iljič Ljening ima v njej že izpočetka važen pomen; na vsak način je bil najodločnejši, najbolj delaven in najbolj praktičen med vsemi. To mu je dalo takoj odločilen vpliv nad Rusi, ki so se pod carizmom splošno strašno polenili, se po naravi nagibajo k neslogi in prerekanju ter ljubijo neskončno modrovanje brez prave vere v stvar. Ljeninga je vlada kruto preganjala, bil je tudi v Sibiriji, pa je utekel v inozemstvo, kjer je bival večinoma v Švici, ustanovil list »Iskro«, pozneje »Vperjod« (Naprej) in odtod vodil delavsko revolucijo v Rusiji. Od leta 1898 dalje se ni boril samo proti absolutizmu, pisal knjige o bodoči državi, v kateri pravi, da ne bo razredov, sploh nobenih razlik, ampak tudi ne nobene sile, ker se bodo vsi svobodno podrejevali kakor bratje v zadruhi — marveč tudi proti menjševikom, ki niso hoteli razumeti potrebe »diktature proletariata«, ampak so verovali v možnost socializiranja družbe po sodelovanju z meščanstvom. Ob izbruhu prve revolucije se je Ljening skrivaj pripeljal v Petrograd, je pa kmalu zopet odšel v inozemstvo. Zdi se, da je pretkana, z vsemi »žavbami« namazana carska policija zatislila eno oko, ker ji je

prijalo, da se je po borbi med boljševiski in menjševiki razdirala enotna revolucionarna fronta.

Vse to je carska vlada izrabila v to, da pritegne na svojo stran imovito inteligenco in proglasi 30. oktobra 1905 po Witteju, ki je bil sklenil mir z Japonci v Portsmouthu, sloviti »oktjabrski manifest«. Dvor, birokracija in generaliteta ga niso mislili odkritosrčno, marveč so hoteli z njim samo valove revolucije umiriti, da potem toliko bolj pritisnejo liberalno javnost; Witte sam pa in maloštevilni drugi državniki, ki so res hoteli ustavo, so bili brez vpliva in pod stalnim nadzorstvom že večkrat imenovanega »tretjega oddeljenja«. Proglasi se tedaj konstitucija in uvede državni zbor, duma, toda reakcija se zopet tako zelo ohrabri, da leta 1906, ko se дума sestane, izpremeni obstoječi državni svet (gosudarstvenij sovjet), obstoječ iz samih starih birokratov, v višjo zbornico, ki more sklepe dume razveljavljati. V duma so bili izvoljeni poleg maloštevilnih pristavev režima in desničarskih konstitucionalcev (oktobristov) večinoma ali socialni demokrati-menjševiki ali socialnorevolucionarni inteligenti in meščanski liberalci. Ta večina je sklenila razlastitev državne cerkvene in veleposestniške posesti (proti odškodnini in pod izvestnimi pogoji), radi česar jo je vlada po 72dnevem zasedanju razgnala. Velik del poslancev se je podal v finski Wyborg, kjer so izdali proglas na narod, da naj odpove davščine in vojaško obveznost. Vlado je tedaj rešil Stolyпин, veliko poslancev pa so pozaprl in izgnali. Oni, ki so bili sledili wyborškemu manifestu, so se pa tudi morali pokoriti po ječah, v Sibiriji ali pa so z večal označili bodočo svobodo... Nastala je divja ruska marseljeza, ki napoveduje trinogom krvavo maščevanje in upira pogled v žrtve carizma, ki so padle za sveto stvar. Nazunaj je bilo vse pritajeno, inteligenca je klonila duha in se vdajala lenemu uživanju — saj se je v Rusiji ob cenem življenju izredno dobro živelo, da se človek le ni bavil s politiko —; v uradih, šolah, cerkvah: povsod se je delalo komaj desetino tega, kar se pri nas dela; pili so čaj in veselo kramljali ter čitali knjige; kmet pa je čakal z uporno potuhnjenostjo, kdaj »ugrabí nagrabljeno«. Vztrajno pa je delal, se izobraževal in z neomajno vero pripravljajl novo revolucijo delavec po tovarnah in železniških delavnicah, sovražec »policijske pse« carizma in zaničujoč »buržujsko«, nesposobno rusko inteligenco.

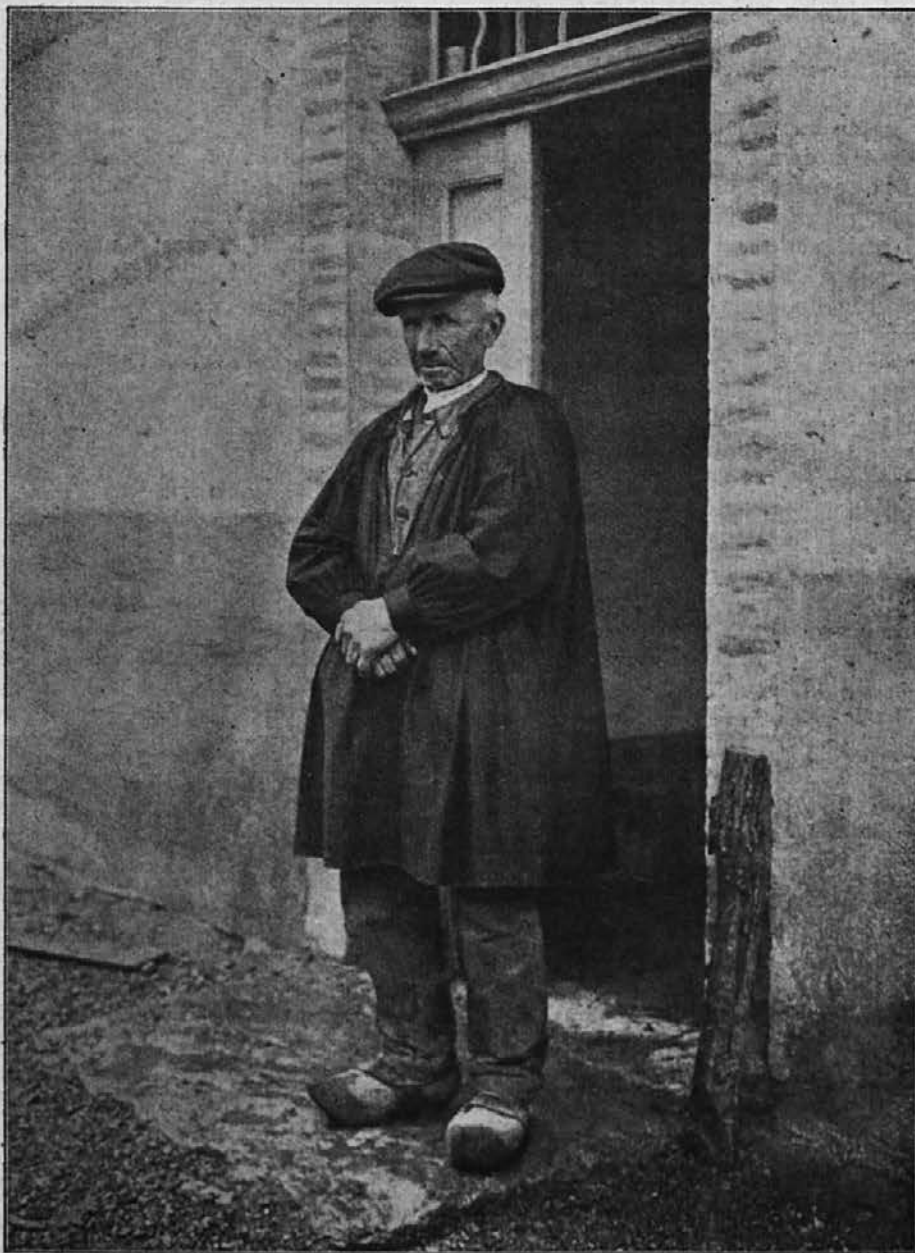
Stolypin ni maral takoj vzpostaviti absolutizma, marveč je sklical 1907 drugo dumo, ki je pa bila še radikalnejša od prve in ni hotela vladi izročiti 55 poslancev, ki jih je le-ta obdolžila veleizdaje. Ko je Stolypin tudi to dumo razpusil, je izdelal nov volilni red, ki je dal večino desničarskim, konservativnim in rusko-nacionalističnim elementom; zlasti je bilo v njej mnogo popov. Pa tudi liberalni demokrati so se s tem stanjem stvari več ali manj sprijaznili, zlasti ko je začela vlada počasi zopet hoditi v zvezi s Francijo pota nacionalnega in velekapitalističnega imperializma. Vlada se je globoko oddahnila in zopet se je pokazalo, da tako ruska birokracija kakor dvor in generaliteta ter velemeščanstvo ruskega ljudstva niso nikoli poznali. Poznal ga je samo Ljening, ki je iz Švice bistro sledil dogodkom in svojim zvestim tovarišem dajal navodila ter jih bodril za strašno borbo.

Tretja in četrta дума sta bili vladi popolnoma pokorni. Sledili sta ji po stezi nasilne politike napram Poljakom, Ukrajincem in Fincem in obnovili vsrusko politiko Aleksandra III., misleč, da jo narod odobrava. Četrto dumo je ministrski predsednik Kokovcov otvoril z nagovorom, v katerem je poudarjal, da je treba ščititi edinstvo države, nadvlado velikoruskega plemena in pravoslavja ter se čvrsto držati samodržavnega prestola. Začela se je doba s patriotskimi in pravoslavnimi ter imperialističnimi idejami obnovljenega absolutizma. Da pokaže naznotraj vsaj nekaj liberalizma, se je Stolypin lotil obširne agrarne reforme, o kateri smo že pisali. Ukinil je mir (kmetsko srenjo), da da razmaha podjetnim kmetom in vzgoji trdnejše kmete konservativnega mišljenja, razdelil mužikom nekaj kronske, kabinetne in apanažne zemlje, podpiral naseljevanje rodovitne Sibirije, znižal odplačevalne obroke, podpiral kmetiško banko in zadružništvo, obenem pa dušil svobodo, vsako politično udejstvovanje in držal vse trdno na birokratskih vaje-
tih. Mož je bil pravi vzor velenadarjenega državnika, ki je izkvaril svoje talente v prid režimu, ne da bi uspel. Kajti njegov ugled je krepil na eni strani sovraštvo revolucionarjev, na drugi pa budil zavist velereakcionarne dvorske klike, ki je umela vsako njegovo reformo po uradništvu spraviti ob uspeh, dokler niso najeli naravnost policije, ki je dala nanj izvršiti atentat,

pri katerem je bil ubit! Demoralizacija uprave je tako dosegla pač svoj vrhunec, reakcija je zopet zavladovala v vsej svoji nebrzdani moči, car pa jo je v svoji slabosti in maloumnosti podpiral. Menjševiki opustijo popolnoma svoje revolucionarne misli, inteligenca se izkvarja bolj in bolj, celó boljševiki se začenjajo cepiti. Samo Ljening visoko drži zastavo proletarske revolucije,

dokler se mu ne posreči boljševikov zopet zediniti, tako da leta 1914, ko izbruhne svetovna vojna, predstavljajo zopet enotno, na vse pripravljeno stranko borcev, ki takoj, ko se vname svetovni požar, uvidijo, da je prišla ura žetve in maščevanja, pa tudi ustanovitve komunistične države po njihovih dolgoletnih sanjah in pričakovanjih. (Dalje prihodnjič.)

Stara kmečka korenina.

Francoski kmet Peter La Fargue, rojen 1862 v okraju Farn-Garonne, je pognal iz kmečke korenine, ki sega nazaj v dobo Karla Velikega. Prva listina o njegovih pradedih

(oporoška, pisana latinski) je iz l. 772. Rodbina La Fargue je ohranila moško potomstvo na isti grudi 1152 let. Tudi sedanji gospodar ima dva odrastla sina.

EGOSPODAR IN GOSPODINJA

VRTNAR.

Obdelovanje vrtnje zemlje.

Neobdelana zemlja je gosta in trda. Zložena je tako, da se drobci, iz katerih obstoji, tesno oprijemljejo drug drugega. Pravimo, da ima zrnčasti zlog. Zato težko propušča zrak in vodo. Izsusi se hitro, počasi pa razgreje. Pusta je in mrzla. Vse te, rastlinskemu življenju tako neugodne lastnosti odpravimo, ako zemljo obdelujemo, t. j. ako jo precej na globoko drobimo in rahljamo, po potrebi tudi obračamo. S takim ravnanjem se prvotni neugodni zrnčasti zlog popolnoma izpremeni. Gosta zemeljska tvarina se zdrobi v same večje in manjše grudice. Obdelana zemlja ima grudčasti zlog. Sedaj šele more vanjo zrak, voda jo hitro premoči, pa se ne izsuši rada, korenine se brez ovir lahko širijo po njej na vse strani. Čim bolj je zemlja obdelana, tem lažje in tem bolj delujejo nanjo prirodne sile, tem uspešneje se razvijajo zemeljski bakteriji in zaradi tega se tem ugodneje razkrajajo v njej redilne snovi.

Vse vrtnne rastline pa zahtevajo še posebno močeno, do dobra obdelano zemljo. Le z močnim obdelovanjem dosežemo popoln uspeh glede množine in glede kakovosti vrtnega pridelka.

Najtemeljiteje obdelamo vrtno zemljo, ako jo vsaj 40 do 50 cm na globoko prekopamo ali rigolamo. Zemljišče za nov vrt bi bilo treba vse-kako rigolati, ker le tako bi dobili pravi temelj za uspešno poznejše obdelovanje. Enkratno rigolanje zado-stuje za mnogo let.

Rigolamo na dva načina. Kjer imamo debelo rodovitno zemljo, jo 50 cm na globoko popolnoma obračamo. V to svrhu izkopamo ob robu ploskve, ki jo hočemo rigolati, 50 cm globok pa 60 do 70 cm širok jarek. Zemljo iz

tega jarka izmečemo na zunanjo stran podolž ob jarku. Ta prvotni jarek napolnimo z zemljo iz drugega jarka, ki ga izkopamo tik ob prvem. Tako dobimo drugi jarek. Tega napolnimo z zemljo iz tretjega jarka itd. Zadnji jarek napolnimo z zemljo iz prvega. To je navadno rigolanje. Tam pa, kjer je spodnja plast mrtva, nerodovitna, rigolamo pa tako, da ostaneta obe plasti vsaka na svojem mestu. Spodnjo plast samo zrahljamo, pa jo pustimo na dnu, zgornjo pa premečemo čez dva jarka tako, da ostane na vrhu. Prodnatih in preveč kamenitih tal sploh ne moremo rigolati. Kadar je treba rigolati večjo ploskev, si delo olajšamo na ta način, da prostor razdelimo na dva enaka dela, ki ju rigolamo vsakega zase v nasprotni smeri. Tako nam ni treba prevažati zemlje v zadnji jarek.

Jako koristno je, ako obenem, ko rigolamo, tudi gnojimo s hlevskim gnojem, kompostom ali z drugimi primer-nimi snovmi, ki izboljšujejo zemljo. Gnoja pa nikdar ne smemo zakopavati na dno, ampak razdelimo ga ena-komerno po zemlji zgornje plasti. Rigolamo navadno jeseni ali pozimi. Zemljišče pustimo čez zimo neporav-nano, da lažje deluje nanje zmrzal. Priznati moramo, da se pri nas rigo-lanje vrtnje zemlje vse premalo pozna in upošteva.

Bolj plitvo obdelovanje vrtnje zemlje je običajno vsakoletno prekopavanje ali štihanje. Kadar štihamo, obračamo in rahljamo samo gornjo plast kakih 20 do 25 ali kveč-jemu 30 cm na globoko. Z ravno vrt-narsko lopato režemo zemljo na-vpično, jo obračamo pred seboj in prav na drobno razsekavamo in drobimo, da se razspe v prav drobne gru-dice. Čim bolj poševno bi zabadali lo-pato v zemljo, tem bolj plitvo bi rezala in tem bolj površno in manj vredno bi bilo delo. Pri štihanju navadno gnoji-mo. Tudi tū je treba, da gnoj enako-

merno porazdelimo v zemlji in da ga ne podkopavamo pregloboko. Obenem, ko zemljo obračamo in drobimo, skrbno izbirajmo kamenje in vse dru-ge predmete, ki so v zemlji v napotje in škodo. Zlasti pa ne zakopavajmo nazaj korenin trajnih pleve-lov.

Štihamo navadno spomladi, tik pre-den sejemo ali sadimo. V tem slučaju zemljo sproti pred seboj gladko po-ravnavajmo. Malokdo pa prekopava izpraznjene grede že jeseni, dasi je tako jesensko prekopavanje zlasti za težko zemljo pravi blagoslov, kajti na zrahljano zemljo še posebno ugodno vpliva zmrzal. Kdor zemljo v jeseni ali pozimi prekopava, naj jo obenem po-gnoji in pusti čez zimo v grudah. Na pomlad zemljišča ni treba iznova prekopavati, ampak zadostuje, da ga samo poravnamo, pa je godno za se-tev ali saditev.

Vrtno zemljo prekopavamo tudi večkrat med letom, in sicer vsakokrat, ko pospravimo en pridelek in hočemo gojiti na istem mestu drugi sadež.

Najbolj plitvo obdelovanje vrtnje zemlje je okopavanje. Z njim rahljamo strjeno gorenjo plast zemlje med rastlinami, da moreta vanjo zrak in voda, da se zatira plevel in da se v zemlji zatira vlaga. Po-sebno važno je okopavanje po vsa-kem deževju, hudih nalivih in sploh vsakokrat, ko se jamé delati na po-vršju zemlje skorja.

Nekatere vrtnne rastline tudi osi-pavamo. Tudi to spada k obdelo-vanju zemlje. Z osipavanjem pospe-šujemo tvorbo novih korenin in utr-dimo rastline, da ne padajo.

Zemljo obdelujemo le v vedrem vremenu, ko je toliko osehla, da se ne prijema obutve in orodja. Vsako ob-delovanje mokre zemlje, zlasti v dežju, je zelo škodljivo, ker dosežemo baš nasprotni učinek, nego ga želimo. Zelo neugodno je tudi, ako nanovo ob-

delano zemljo takoj zalije dež. Kdor zadene tako, da se zrahljana zemlja dobro posuši, ima najboljši uspeh. Presuha zemlja se težko obdeluje; pa tudi učinek ni popoln, ker se ne da dovolj na drobno zdrobiti in zrahljati.

Pri nekaterih setvah je treba obdelano zemljo nekoliko utrditi. V to svrhu jo p o v a l j a m o ali pohodimo ali pa samo pritismo s primerno desko. Kdor hoče zasejati n. pr. trato, mora obdelano zemljo zopet prav čvrsto povaljati ali pohoditi, sicer ne bo nikdar dosegel lepe, goste trate.

M. H.

MATI.

Nekaj besed o trpljenju.

Trpljenje je beseda, ki preplaši vsakega človeka, in trpeti ni nihče voljan. In vendar ni na svetu ničesar toliko kakor trpljenja in so najmanj tri četrtine vsake človeške poti napolnjene s trpljenjem. Malokdo ve, zakaj trpi, marsikdo se izprašuje dan za dnem o vzroku svojega trpljenja, vsak si ga poizkuša olajšati in se otresti težkega jarma.

Pa je trpljenje tako naravno, kakor je vse drugo v človeškem življenju, in je celo še bolj naravno od vsega drugega. S pravimi, z duhovnimi očmi pogledimo ljudi in njihovo življenje, pa bomo koj videli, da je trpljenje popolnoma upravičeno in potrebno za izenačenje različnih vrst globin in jarkov našega duševnega življenja.

Živijo ljudje, ki vse življenje pretakajo kalne vode nemoralnega, krivičnega, pregrešnega življenja. Delajo vrzeli v življenje svoje duše, delajo jih v življenje drugih, jame in jarke izkopavajo, ki jih je treba zasuti in izravnati. To izravnavanje globin provzroča trpljenje. In čeprav ne zadene to zasipanje jarkov vedno dotičnega človeka, ki je te jarke izkopal, pa zadene n. pr. njegovega otroka ali sploh potomca, morda celo kakega popolnoma tujega človeka, ki s svojim križevim življenjem, s svojim velikim trpljenjem plačuje dolgove svojega bližnjega. Ker je Bog pravičen in mora biti vse izravnano in poravnano, je velika stvar, če smemo na tem svetu zasipati jarke pregreh in krivic.

Pravijo in je tudi resnično, da je posebno ženska bitje, ki mora veliko trpeti in je takorekoč trpeča bitje v ožjem zmislu besede. Ženska mati mora trpeti zase, mora trpeti za svojega moža, mora trpeti za svoje otroke. Če redno ne zauživa zdravila zoper trpljenje, to je, če se veno-

mer ne hrani s potrpljenjem, tedaj se trpijenje še veča, rana narašča, plačevanje dolgov polzi z njenih ramen na rame njenih otrok. Ker sama noče trpeti, že v naprej pripravlja trnjeva pota svojim otrokom. Zakaj trpljenje mora priti, trpeti mora vsak človek, da se izčištuje in pripravlja za življenje duše na onem svetu.

V zvezi s trpljenjem je tudi silna zabloda današnjega družinskega življenja, ki se je — žal — razpasla tudi med Slovenci: da nočejo otrok in se jih iznebljajo, še preden so na svetu. Zares da pomenijo dandanašnji otroci skrb in skrb in skrb, ker so prevečkrat razmere take, bodisi stanovanjske ali prehranjevalne in druge, ki navidezno kar onemogočujejo prirastek novega družinskega člana. Na kratko in enostavno: bojažen je tu, strah, groza pred novim trpljenjem. Ali pa se spomnite družin z devetimi in več otroki — z majhnimi, res nezadostnimi prejemki — in vendar, in vendar so se lepo razvili vsi otroci, so lepo dorastli, so našli dostojnega kruha sebi in svojim novim družinam in »se je vse lepo izteklo«. Potrpljenje je živelo v takih družinah, potrpljenje je hranilo tako ženo-mater; zaupanje v božjo pomoč je dajalo moč v prenašanju vsega ogromnega trpljenja.

In tega skoraj ne poznamo več: ne poznamo potrpljenja in ne zaupanja v Boga.

Če pa tega nočemo poznati, če odpravimo z ramen že samo slutnjo, že sam spomin na trpljenje, tedaj si režemo globoke zareze v življenje duše, orjemo brazde v svoje življenje, kopljemo jarke in brezdna trpljenju, ki bo nekoč z vse večjo silo padlo na nas, na naše potomce, kakor pa je bilo ono trpljenje, ki smo mislili, da smo se mu izognili. In če je n. pr. v družini dvoje otrok, za zamorimo življenje še pred rojstvom tretjemu, četrtemu otroku, kaj ni neizogibna posledica, upravičena posledica, da bosta morala ta dva živa otroka vzeti nase vse breme onih dveh bitij, ki jih ni bilo, ker nista smeli zagledati luči sveta? In da bo padlo tisto ogromno breme pregrehe in nasilne krivice staršev na njihovo pot življenja? To je ona groza, to bi moral biti oni strah pred trpljenjem, ki bi nas moral venomer svariti in čuvati nenaravnih in nenaravnih dejanj. In to pomnimo: če nočemo trpeti na tem, bomo morali trpeti na onem svetu. To resnico je izrekel Bog, ki je Resnica.

Semkaj spadajo tudi vprašanja samozataje, samopremažovanja, samopozabe, celo mučenništva. Zdi se, kakor da je Bog izbral posebne ljudi, ki še posebej mrtvičijo svoje telo, ki si ne privoščijo niti dovoljenega veselja in uživanja tega sveta, ki sami od sebe sprejemajo nase trpljenje telesa, čeprav njihovo življenje ni tako, ki bi klicalo po trpljenju in prenašanju nadlog. To so izbrani ljudje, ki jim je Bog navdahnul misel in dal zmožnosti, da trpijo za druge, da trpijo radovoljno za one, ki grešijo, a sami zase nočejo trpeti. Tedaj se one pregrehe plačujejo s trpljenjem teh izvoljenih, da se tako zasipajo globine človeškega trpljenja. In mučenci so posebni izvoljenci, ki trpijo za prestopke desetih, morda še več drugih ljudi. In ko časih zaslišimo vest, da se je tak in tak človek izpreobrnil, našel pravo pot — kaj ni tu misel, da je dotičnemu človeku prinesel odrešitev prav tak izvoljenec, ki je trpel za druge? Zato je tolikega pomena radovoljno, prostovoljno trpljenje, ki je višja stopnja duševnega življenja.

Marija Kmetova.

O stanovanju.

Spisala Š.

(Konec.)

Reven človek pa nima zunanjih reči, kjer bi počivalo oko, zato obrača pogled vase in živi duševno življenje, ki je težko in polno boja.

Imoviti ljudje imajo za to življenje veliko zahtev in potreb, ki jim jemljejo prostost in jih uklepajo večkrat, kljub vsem dobrotam, v nezadovoljstvo, da, celo v nesrečo. In ta nezadovoljnost ni drugega kakor prenasičenost vsega, kar jim nudita denar in praznosta duha.

Zato ne napolni stanovanja s pohištvom brez misli, le da bi bilo razkošno in bogato. Tesno je človeku v bogato obloženih sobah in časih se ti zazdi, da si v skladišču pohištva in ne doma. Tudi pri opremljenosti stanovanja je treba srca, nežne, mehke roke in pogleda, ki obrne oči še vase, da občuti, ali je v stanovanju razpoloženje, ki te objame in vzame v svoje naročje. Ali pa ni v stanovanju nobenega razpoloženja, temveč je samo denar. Denar pa je brez prave duše mrtev kapital. Ženska je, ki uporablja v stanovanju ta mrtvi kapital, da oživi; ali pa ga polaga v stanovanje mrtvo — kos za kosom. Duše je treba zato, ljubezni je treba, ljubezni do doma, do življenja vseh onih, ki jim mehka roka ustvarja v tem domu življenje.

Zato ni zadosti, da so zavese dragocene, potrebno je, da jih pogladiš in

jim daš obliko, dušo, ki bo v skladnosti živela z ostalim življenjem v sobi. Ni zadosti, da je vse enotno, enobarvno. Če je barva mrtva in brez sokov, ne da bi oko obstalo in se zamislilo vanjo, kaj bi ž njo? Če je pohištvo postavljeno v redu, kakor je bilo kupljeno, čeprav v najizbranejši zalogi, če ni postavljeno v pravi kot, na pravo steno, brez vsake medsebojne duševne zveze, ki takorekoč govori iz pohištva, potem je soba mrtva in nisi rad v njej. V sobi, ki ima svojo dušo, ti je prijetno in se ti zdi, da nisi sam v njej, ampak ti je vsak prtiček ali druga malenkost živ znanec, ki ti pripoveduje svoja doživetja, kadar se zagledaš vanj. Kar povesti izveš pri pogledu v sobo, ki je gojena z dušo, čeprav stopiš prvič vanjo. Zato je stanovanje nekaj skrivnostnega, strogo našega. Zato je potreba po salonu za tujce upravičena. Take salone poznamo navadno pri nas.

Ti saloni so drug drugemu podobni, mrzli so in videti jim je, da žive samotno in niso obljudeni. Nič zato! Saj prihajajo semkaj navadni obiski ob tisti trezni, enajsti uri dopoldne, ko človek živi le dolžnostim. In prav ti obiski prihajajo in odhajajo, ne da bi zapustili sledove. Dolžnost jih napoti ali potreba, da izgovorijo tiste običajne besede, ki jih govoriš z znanci, ki nisi v nobeni duševni zvezi z njimi. Tukaj sprejemaš ljudi, ki prihajajo s kako prošnjo, ki je povedana prav tako v frazah, kakor jo je povedal prejšnji prosilec, ki je bil prišel včeraj ali predvčerajšnjim.

Damski salon ali gospodov salon (gospodova soba) pa je soba, kjer živiš in imaš v nji vse tiste stvari, ki si jih nabavil sebi iz duševne potrebe, iz ljubezni do stvari, ki si jo prinesel v svoj dom zato, ker te je duševno vezala nase in si čutil potrebo videti jo še in še. To so tvoji prijatelji, in časih boljše, lepša družba kakor človek — prijatelj, ki se ti ne izneveri v svoji zvestobi. To je tvoja last, tvoja posest, ki te nikoli ne žali, ker se prilega tvojemu občutku lepote in prisrčnosti. In v tem svojem kotičku, v teh stvarih se razodevaš, kaj misliš, kaj gojiš, kako živiš; zato je tvoja soba del tvoje duševnosti in ni za vsako oko, za vsakega človeka; ni da bi dovolil vsakemu priti v tvojo duševnost, najintimnejšo posest, ki bodi čisti duši dragocenost tega sveta. Zato sprejemaš v teh prostorih le prijatelje, ki prihajajo radi srčnih vezi na pomenek v tisti tihi, peti uri popoldne, ko pada dan v mrak in človek pripoveduje s pri-tajeno besedo o svojem velikem življenju.

Zdravje pa, bodisi telesno ali duševno, je krepost človeka, ki mu daje zmožnosti živeti krepko življenje po duši in telesu. Zgodnje vstajanje, mrzla kopel, redno gibanje na prostem ti osveži duha in telo, vadi premagovanje, oživlja počasnost in lenobo v gibčnost duha in telesa. — Higijena pri jedi in občevarju sploh goji spoštovanje, značaje in dela človeka samostojnega in neodvisnega od tistih majhnih, nelepkih reči, ki se tako prilegajo slabostim človeka, ki nima močne volje in ne sramu, da se potaplja v nečednosti. — Moderno stanovanje pa te kar vabi do čednega in krepostnega življenja. Greh je na ljudeh, ki uživajo tako stanovanje in hodijo brezbrizno mimo prilike, ki hoče dobro njihovemu življenju. Še večji greh pa je, da ne morejo imeti vsi ljudje takih stanovanj. A tako je življenje tega sveta; potrebno je, da sprejmeš tudi ta križ med svoje druge križe, z mislijo, da to ni večnost.

KUHARICA.

Polenovka na laški način.

Namočeno polenovko skuha ter ji odberi kožo in kosti. Na 1 kg polenovke olup 3/4 kg krompirja, operi ga ter nareži na listke v kozo, ki drži dva litra, eno plast krompirja; nanjo naloži eno plast odcejene polenovke, zopet krompir, na krompir polenovko; tako delaj, dokler imaš kaj polenovke. Med plasti pa potresi 4 stroke drobno zrezanega česna in zelenega peteršilja, stolčenega popra in soli. Na vrh vseh plasti nalij 14 dkg (skoraj 1/4 litra) olja in 3/16 litra mrzle vode. Nato kozo pokrij s pokrovko in postavi v pečico, da se duši eno uro; med dušenjem jo enkrat premešaj. K polenovki se poda kislo zelje.

Kranjske preste.

Najprej namoči v par žlicah mlačnega mleka 2 dkg droži in žličico sladkorja, postavi na gorko, da vzide. Deni v skledo 1/2 kg pšenične moke, osoli jo in prilij 1/4 litra gorke vode, dobro zmešaj, stresi na desko in dobro ugneta četrt ure. Ugnetenno testo deni v skledo za četrt ure, da nekoliko vzide, na kar ga zopet ugneti in usvaljakaj klobaso, ki jo zreži na 18 kosov in vsak kos usvaljakaj z roko v tenko palčico in napravi iz nje presto; pokladaj jih na prtič, potresen z moko, jih pokrij in pusti četrt ure vzhajati. Nato zavri v široki kozi vode (polovico koze) in v zavrelo pokladaj preste, ki naj neprenehoma vro; ko presta pride na vrh, kar se hitro zgodi, jo vzemi z lopatico iz kropa; pokladaj jih na rešeto, da

se nekoliko odtečejo, potem jih deni takoj na pomazan pleh ter potresi s soljo in kumno in postavi takoj v vročo pečico. (Pečene so v 30 minutah.)

Zelnati zrezki.

Skuhaj v vreli, osoljeni vodi 1/2 kg zelnatih listov, kuhane odcedi in dobro ožmi; ožete liste na deski dobro sesekljaj, primešaj ščep popra, žličico drobno zrezane čebule, eno v vodi namočeno in ožeto žemljo, pest suhih krušnih drobtin in eno drobno jajce, vse dobro zmešaj; to naj stoji četrt ure. Potem stresi na desko in napravi iz te mešanice 10 zrezkov, pomaži jih po obeh straneh z raztepenim jajcem in drobtinami ter v precej vroči pečici rumenkasto zapeci. Postavi kot prikuho na mizo z guljaževim krompirjem ali fižolovim pirejem.

Posajena jajca.

Deni v majhno ponev eno žlico masti, in ko je vroča, ubij v ponev eno jajce. Potresi na rumenjak par zrn soli in prav malo popra, ponev nekoliko stresi, da se dobro naraste, in ko je beljak trd, je jajce gotovo.

Pomarančni velikonočni šarkelj.

Mešaj 12 dkg sirovega masla, 4 dkg sladkorja, 2 rumenjaka in eno celo jajce. Ko si 10 minut mešala, prideni 35 dkg moke, 2 desetinki litra toplega mleka in dva pičila dekaograma vzhajane drožja, ki si ga razmočila v par žlicah toplega mleka z žličico sladkorja; potem prideni še prav malo soli; vse narahlo zmešaj in dobro stepaj 15 minut. Stresi stepeno testo v dobro pomazan model, ki ima na sredi cev, in postavi na gorko, da vzide; nato ga pomaži z jajcem in peci v srednje vroči pečici 3/4 ure. Ko je pečen, ga še v modlu polij s temle sokom: Kuhaj 1/8 litra vode in 8 dkg sladkorja v kockah, ki si ga prej obrabila ob pomarančo; v tem sladkorju prevri koščke dveh pomaranč, in kar soka ostane, ga polij po pečenem šarklju, ki si ga vpravkar iz pečice vzela. Nato ga pusti še eno minuto v modlu, potem ga stresi na desko in okraši s pripravljenimi pomarančnimi krheljčki.

Pomarančni narastek.

Namoči v mrzlem mleku 8 dkg kruha ali žemlje; ko se kruh napoji, ga ožmi in deni v kozo, ki si v njej raztopila za oreh sirovega masla. Mešaj par minut na ognju in nato odstavi. Ohlajenemu kruhu prideni 4 dkg sladkorja, sok drobne pomaranče, prav malo drobno zrezanega pomarančnega olupka in dva rume-

njaka; ko si to 10 minut mešala, prideni še sneg dveh beljakov. Vse skupaj narahlo premešaj in stresi v pomazan, podolgač in z drobtinami potresen model in peči 20 minut v srednje vroči pečici. Pečenega potresi s sladkorjem. M. R.

UMNA GOSPODINJA.

Kuhinja raznih narodov.

(Nadaljevanje.)

V sibirskih mestih žive na ruski način: čaj, šči, pirogi in druge dobrote, v odprometnih krajih uživa pa Sibirec še danes kakor pred sto in sto leti sirov loj, kolač iz ribje moke in struganice, t. j. nastržek od zmrzle sirove ribe.

Poleg francoske mode vlada svetu tudi francoska kuhinja in bolj kakor imena učenjakov s Sorbonne je znano po velikih hotelih vseh delov sveta ime Brillant Savarina, slavnega umetnika v kuhanju. Že za Ludovika XVI. je bila navada, da so imeli knezi in knežiči po Nemškem, mogočnejši na Ruskem in na Poljskem za kuharja Francoza. Francozinja se ne zna samo oblačiti, ona je tudi izborna in varčna gospodinja. V Parizu so umetnice vseh vrst in v novjšem času si je služila lep denar tudi umetnica v pokušanju jedi, ki se je vozila od hotela do hotela in se prepričevala, če imajo jedi pravo slast.

Dunaj slovi že stoletja kot kraj, kjer se je stekala omika in bogastvo, in tudi kot kraj veselih poedin. Dunajčanka je izborna kuharica.

Kakor se govori o Nemcu iz Rajha, da si prisvoji od povsod, kar se dobi dobrega, tako si je prisvojil Dunaj jedi iz vseh kronovin: pozna češke dalke in buhteljne, pozna ogrski guljaž in štajerski kolač, pozna kranjske potice in klobase, pozna slovaške makovice in bosanske slive, primorsko polento in dalmatinskega janjčka, olive, skuto itd. V avstrijskih kuhinjskih knjigah je polno jedi našega izvora. Slavno in znano je po svetu kranjsko kislo zelje, klobase, kranjski fižol, med, raki in ribe. Ajdovi žganci niso znani povsod; avstrijski cesar jih je nekoč jedel z veliko slastjo, ko je bil na lovu pri knezu Windischgrätzu; skuhala mu jih je gozdarica Pintarica. Nemški Avstrijci in Štajerci ljubijo velike cmoke, tako tudi Bavarci in Tirolci. Poleg teh jedo kislo zelje, mastno prekajeno svinjino in z maslom namazan kruh. V nemških mestih ne pečejo in ne mesijo doma; kruh ni tako dober kakor pri nas, zato si poboljšajo življenje, zlasti Dunajčani, s šarkeljni.

(Dalje prihodnjič.)

KOSMETIKA.

Snaga pogoj zdravja in lepote.

Lea Fatur.

Različni olupki in luščine po tleh so nevarnost za hodeče; koliko je že bilo zlomljenih in zvinjenih udov radi take kaznive nemarnosti. Pljuvanje po tlaku tudi ni znak olike. Kako zoprno je, če stopiš zjutraj na tlak, ki je ves pokrit z nemarnimi pljunki. To se pohodi in razhodi, prinese, če ne v dom, vsaj na slamo na pragu in to vdihujejo potem otroci in odrasli. Pa naj bo kdo zdrav in še lep po vrhu! Pometachi dvigujejo, česar nisi odnesel na podplati, z metlami v zrak, smetarji nakladajo. Otroci gredo mimo in dobijo zajutrek ali kosilo iz oblaka prahu, ki se useda na zaprta in sili v odprta okna. Ako že mora ta in oni pljuniti na ulici, naj bi vendar pljunil v robec. Po nekaterih ameriških mestih je za vsak pljunek na tlak določena kazen po en dolar. Prav imajo.

Velika nevarnost za zdravje in prestopke napram snagi in lepoti mesta je odkladanje smeti v samem mestu in v bližini njegovi. Tako nastanejo pravi srednjeveški kupi, iz katerih se pari smrdljivi dim, ki obiskuje srečne prebivalce v bližini takih kupov. Odlaganje smeti poleg stanovanjskih hiš ni higienično in ne gospodarsko. Tudi mrčes se širi na ta način v hiše; množijo se ostudne in za zdravje tako nevarne podgane, stenice, ščurki, prešički in miši, različni črvi. Edino dobro je to, da je v smeteh pepel, ki zamori mnogo zalege, sicer bi mrčes in smrad stanovalce v bližini smetnih kupov kar podušila. Kjer leže smeti v bližini vode, ali ob času deževanja, nastanejo mlakuže, po katerih gomazi kmalu črvov in je vse živo mušic in komarjev, ki obletavajo mimoidoče in obiskujejo blizu bivaajoče. Kadar pa umrje kdo od zastrupljenja krvi, se vse začudi. Pa še druge bolezni se dobe od mušic, ki se napajajo v taki gnili vodi.

Nekatere ženske, bodisi na kmetih ali v mestu, imajo jako grdo navado, da mečejo svoje izčesane lase namesto v ogenj na cesto, na dvorišče, v smeti, kjer se primejo nog, lete v torbe z živili, pridejo v kuhinjo, se prikradejo v jedila, kjer jih dobi navadno kak boljši gost, in potem je polom in sramota. A ne samo to. Las pride lahko v želodec, kjer se ovije želodčnih žlez in povzroča krče in bljuvanje, las pride lahko v črevo in dela tam neprilike. Las ne sodi ne na ulico ne v smeti, od koder se zopet vtihotapi z zelenjavo v kuhinjo, — las sodi samo v ogenj.

Nevarnost za zdravje in pogrdek mestne in hišne okolice so tudi različne črepinje steklenega, lončenega in kositrnega posodja. Otroci, ki stikajo radi po teh kupih, se urežejo na zarjavelem kositru, na stekleni črepinji, rana jim krvavi in se gnoji, če ni nič hujšega. Otrok gre rad na kupe, kjer najde različne predmete, in misli, da je našel zaklad, ko je našel črep; tačas se pa rani in se nabere mrčesa. Že zaradi otrok bi ne smeli metati takih stvari na kupe in na ceste. Črepinje zakoplji, to velja kot pravilo.

Snažnost ni prirojena lastnost in jo je treba otrokom privzgojiti. Snaga je čut za lepoto. Otrok, ki vidi dan za dnem nesnago, se je privadi in dobro mu de, da se sme valjati po umazanih tleh, da mu ni treba gledati na obleko, ne umivati si obraza in rok. In še drugo. Koliko opravi dajo šolarčki, ki niso od doma že od prvih dni vzgojeni v snagi, ubogim učiteljicam. Veliko, veliko je še pomanjkljivega pri naši snagi. Zunaj in doma. Bila je vojna, vedno večja je draginja. Je res. Toda sociologi, ki vidijo naše nazadovanje v snagi in na zdravju, pravijo, da osnažijo na Nemškem prav tako vsak teden stanovanje, kakor so ga prej. In Nemce je vendar še bolj prizadelo kakor nas. Nemarnost v snagi je nevarnost za nas: Snažen človek vzbuja zaupanje, snažen, četudi majhen narod, se postavi lahko poleg velikih narodov. Po umazanosti posameznikov dobi vsa država slab glas in izgubi na ugledu.

Slovenci smo bili znani kot snažen narod. Slovani sploh so bili že radi svojih belih oblek primorani biti snažni. Belo pohištvo je bilo vsak teden poribano, hiša večkrat pobeljena. Tudi ilovnata tla so snažna, ko so skrbno zglajena in vsak dan lepo pometana. Slovanom je torej čut za snago skoraj prirojen. Ne daj Bog, da bi mi Slovenci, ki vežemo kulturo zapada z vzhodom, izgubili kaj na čednosti snage. Pridnost rodi snago, snaga zdravje, zdravje lepoto. Našim dekletom ni treba lepote. Slovenka je bila doslej zelo čislana, bodisi kot dekle, bodisi kot gospodinja. Američan, Anglež, Francoz, Egipčan, Turk, Nemec in Italijan se ženijo radi s Slovenkami, tako tudi nam po jeziku sorodni sosedje in bratje. Naši fantje slovijo po tujih deželah zaradi svojega smisla za snago in red in naši možje so spoštovani, kamor pridejo, ker je v njih združena telesna in dušna snaga — nrvnost. Naj bi ne izumrla slava Slovencev kot snažnega, nrvnega in lepega naroda, naj bi dobil inozemski potnik vedno najlepši vtis od naše kmečke in mestne hiše.

PISANO POLJE

Macedonija.

Piše prof. Fr. Grafenauer v štipu.
(Nadaljevanje.)

Grki v boju med seboj.

Od 458 do 429 pr. Kr. je bil vladar athenške republike Perikles, velik državnik, vojak in govornik. Perikles je bil skozi in skozi pristaš demokratske stranke in kot tak velik prijatelj siromašnega naroda. On dovoli, da more postati v Athenah vsak siromak največji uradnik v državi, daje siromakom denarno podporo, da bi jim omogočil sodelovanje v narodni skupščini. V Athenah je zgradil Perikles nova lepa gledališča in krasna svetišča na Akropoli (athenskem gradu). Ta napredek Athen ni rada gledala Sparta, ki je bila tedaj največja grška sila na kopnem. Že med perzijsko-grško vojno je prišlo nekoč do majhnih spopadov med Athenami in Sparto, ker je bila Sparta aristokratska, vojaška država, Athene demokratska. V Sparti so imeli prvo in zadnjo besedo plemiči, ki so zapovedovali celo spartanskim kraljem, v athenški republiki je imel povsod narod odločilno besedo. Vsa ta nasprotja med Sparto in Athenami in vprašanje, kdo bo imel prvo besedo na Grškem, ali Sparta ali Athene, so bila vzrok velike vojne med njima. Ta vojna se je začela 431 pred Kr. in trajala z majhnimi presledki do 404. Ves grški svet se je razdelil tedaj na dva velika tabora; eden je pomagal Athenam, drugi Sparti. V tem času je začela širiti meje svoje države na račun svojih sosedov Macedonija in se mešati v grške zadeve. Macedonija je pomagala v peloponeški vojni sedaj Athenam, sedaj Sparti. Kralj v Macedoniji je bil tedaj Perdika II. Okrog Ohridskega jezera in Črne reke je imel Bardulis svojo državo. Ta Bardulis se je bojeval s Perdikom II. celih 15 let. Perdika ni mogel premagati Bardulisa in je padel v boju z ohridskim kraljem. Sparta v

začetku peloponeške vojne nagovori Potidejo, naj odpade od Athen. Potideja to napravi. V borbi, ki je nastala

sedaj za to mesto med Athenami in Potidejo, je Perdika II. pomagal Potideji proti Athenam.

Skoplje: Bazar (tržni del mesta).

Veles: Na živinskem sejmišču.

429 je nastala strašna kuga v Athenah, ki je pokosila tretjino athenškega prebivalstva. Tudi Perikles je umrl za kugo. Njegov naslednik je bil Kleon, bogataš in dober trgovec, a slab vojskovodja in državnik. Brasidas, kralj spartanski, premeša Kleona popolnoma pri mestu Amphipolis v Macedoniji. Kleon pade v bitki. Athene morajo skleniti mir še istega leta s Sparto.

Toda že leta 413 se začne zopet vojna med Sparto in Athenami, ker se niso ne Spartanci ne prebivalci Athen držali mirovne pogodbe. Ta drugi del peloponeške vojne je potekel daleč od Grške in Macedonije, na otoku Sicilija. Athenci so bili premešani; najboljše athenške čete so bile od Spartancev ulete in pobite. Da bo nesreča za Athene še večja, zasede spartanska vojska v začetku tretjega dela peloponeške vojne važno trgovsko križišče, nedaleč od Athen, Dekelejo, prenese bojišče zopet na Grško, v Thessalijo, v Macedonijo, Dardanele in odreže Athene od žitnice, od južne Rusije. Tedaj je postala tudi Perzija, stari sovražnik Athen, zaveznik Sparte in Perzija pomaga Spartancem do konca te vojne. V Athenah so izbruhnili 410 pr. Kr. nemiri in upori. Ti neredi so bili usodni za Athene. Sicer so premešali Athenci v začetku l. 410 pod poveljstvom Alkibiada Spartance dvakrat na obalah Male Azije, ali končno zmagajo v peloponeški vojni so si priborili Spartanci. Na Kozji reki, na polotoku Galipolu, je bila uničena vsa athenška mornarica in pehota. Athene so morale l. 404 kloniti pred Sparto in se predati sovražniku.

V Macedoniji je vladal od l. 413 do 399 pr. Kr. kralj Arhelaos II. Ta vladar je imel velike zasluge za širjenje grške kulture v Macedoniji. Arhelaos je zasnoval več novih mest v Macedoniji in prenesel svojo prestolnico iz Pidne v Pello, v mesto, ki je bilo na obali Pazarskega jezera. Grški umetniki so zidali to novo prestolnico in jo okrasili z lepimi palačami. Na dvoru Arhelaosa II. je živel nekaj časa znani grški pesnik Evripides. Ker je zmagala v peloponeški vojni Sparta, so morala nekatera mesta v Macedoniji priznati za nekoliko let vrhovno gospostvo Sparte.

Sparta je uničila hegemonijo (prvenstvo) Athen na Grškem. Toda Athenci niso mirovali in z vsemi silami so delali na to, da se otresejo čimprej spartanskega suženjstva. Ali sami so bili preslabi in zato so iskali in našli nove zaveznike na severnem Grškem, v Thebah. Spartanci so nam-

reč v tem času napravili dve veliki politični napaki: zavzeli so demokratsko mesto Thebe in razpustili tako imenovano olintsko zvezo, ki je hotela preprečiti, da se macedonska država ne širi na račun svojih sosedov. V Olintu in v Thebah je zavladalo spartansko vojaštvo. Sedaj se je zdelo, da je Sparta močnejša kakor kdaj poprej. Toda begunci iz Theb, Epaminondas in Pelopidas, vodje demokratske stranke v Thebah, niso mirovali, dokler niso rešili Theb iz spartanskih rok. Leta 387 se vrnete Epaminondas in Pelopidas v lovski obleki v Thebe, poženeta s svojimi pristaši spartansko posadko iz mesta in postaneta tako zopet gospodarja v svojem rojstnem kraju. Že leta 372 pr. Kr. Epaminondas popolnoma razbije Spartance pri Levktri in oblega spartansko prestolnico. Sparta je bila kaznovana, Athene rešene spartanskega suženjstva in Thebe gospodar skoro vse Grške.

V tem času postane bolj živahen sever, Thessalija in Macedonija. Tiran (samosilnik) Fere (mesta 75 km južno od Olimpa) je dve leti prej pokoril vso Thessalijo in južni del Macedonije in tako postal nevaren sosed Thebam. Jasona ubijejo sicer njegovi sorodniki na mig iz Theb, ali Aleksander, naslednik Jasona, prepreči razpad Thessalije. Tudi Aleksandra Thessalci niso trpeli in zato prosijo, naj jih tedaj močne Thebe rešijo. Pelopidas pride z veliko vojsko v Thessalijo in prisili Aleksandra, da dá vsem Thessalcem izgubljeno svobodo. V Macedoniji so po smrti Arhelaosa II. nastali neredi. Revolucija v Macedoniji je trajala do leta 359. Zato je tudi razumljivo, zakaj so mogle Thebe razširiti svoje države tako daleč na sever in utrditi za nekaj časa thebansko vodstvo (hegemonijo) v Macedoniji. Pelopidas izkoristi revolucijo v Macedoniji in prisili kralja Aleksandra II., da postane thebanski zaveznik. Pelopidas vzame seboj v Thebe brata Aleksandra II., kraljeviča Filipa. Pelopidas se mora še dvakrat bojevati v Macedoniji. L. 364 pr. Kr. pade v bitki z Macedonci pri mestu Kinoskefale (Pasja glava). V tem času je padel tudi Epaminondas v borbi s Spartanci.

Drugega Pelopidasa in Epaminondasa Thebe niso mogle dati. Thebanska država razpade in tako se konča zgodovina majhnih držav na Grškem s tem, da so bile vse politično razkosane in slabotne.

Česar ni mogel doseči kulturni jug, je ustvaril po nekaj letih nekulturni sever: ujedinjenje vse Grške.

(Dalje prihodnjič.)

† Stanko Petrič.

Akademik, sotrudnik »Mladike«, ki je v lanskem letniku prevajal iz staroindščine »Savitri«, slavonspev zakonski zvestobi, je umrl letos 3. jan. v Kranju žalostne smrti. Mlad človek, vesel življenja in tovarišev, je v smrt šel za kito bršljana na kokrskih bregovih: razbil si je črepinjo v čereh, razlil oko, polomil telo in živel še en dan, ne v nezavesti. Premočna je bila v njem sila do življenja, ali pa morda do učenja, ki je bilo njemu vse. Bil je jezikoslovec, ki je iz lastnega veselja študiral sanskrt, jezik, ki je že ob Kristovem rojstvu imel tisočletje staro literaturo, in je iz njega prevajal za »Mladiko«. Prvi izvirni prevod daljše pesnitve iz sanskrt, tega prastarega, mrtvega jezika, smo dobili Slovenci od njega. Pustil je še rokopisov, sanjal je o prestavi prelepe latinske pravljice »Ljubezen in duša«, ki jo je hotel prevesti takoj po božiču. Toda odšel je v kraljestvo večnosti, njegovo telo leži na polju ob zlobrežni Kokri, njegov spomin je pri nas, ki smo ga bili veseli v družbi, ki je bil tovariš tovarišem in je nosil solnce s seboj in smeh in življenje.

T. D.

† Andrej Čebokli.

Mlad, poln načrtov in nad, je legel v grob.

Trideset let je živel in več bridkosti je užil kot veselja od začetka do konca. Reven je kobariški kot, mala dolinica ob Idriji in Nadiži med Matajurjem in Stolom in Mijo ne more preživljati gosto naseljenega našega ljudstva: od nekdaj že je sled-

nja pomlad spravljala v svet za služkom šoli odraslega dečka, ki ni ostal več doma, dokler ga niso zdelala leta. In mnogi se je vračal iz sveta domov samo umirat.

Tudi pri Jurecevih v Kredu je bilo tako. Prejšnje čase je bila sicer to trdna hiša, a kakor toliko drugih se je omajala in mladi gospodar je moral leto za letom v svet, da podpre dom.

Leta 1893 dne 27. novembra se je rodil pri Jurecevih deček in so ga krstili na ime svetnika, ki zaključuje mesec. Deček je bil — Andrej Čebokli.

Rastel je in hodil v ljudsko šolo in preden je dosegel deseto leto, je jok ob očetovem grobu z materjo, dvema bratoma in sestrice, ki je štela šele dneve. V šoli je bil Andrej priden in ker je imel v Gorici strica Andreja, kaznilnični nadpaznik je bil, so se odločili in dali malega Drejca v goriške šole. Pri stricu je stanoval in obiskoval prvo leto pripravnico šolskega doma, drugo leto državno pripravnico za srednje šole, nakar je prešel v gimnazijo. Po odlično dokončanem prvem razredu je bil kot drugošolec na priporočilo krejskega vikarja J. Fona sprejet v deško semenišče, v katerem je ostal do višje gimnazije. Zadnja leta je stanoval v mestu in se vzdrževal z instrukcijami. Leta 1914 je maturiral in se odločil za profesorski poklic.

Pa je tedaj zagrmelo in namesto na vseučilišče je moral v kasarno in na razne fronte, katerih ga je rešilo polomno leto 1918.

V vojni se je nalezal revme in se je zato od poloma do jeseni 1919 držal doma, da se pozdravi; čutil se je boljšega in je prišel v šolskem letu 1919/20 v Ljubljano, da konča na naši novi univerzi studije. Tri leta je studiral slavistiko in romanistiko, in ko je absolviral, je bil lansko leto 1922/23 nastavljen za suplenta na liceju v Ljubljani. Učil je slovenščino in italijanščino. Celo leto je vztrajal,

dasi je močno hiral. Vojna mu je vcepila tudi kal sušice, ki ga je vidoma stiskala. Upal je, da ozdravi, a koncem leta, ko je odhajal domov na počitnice, je bil že zapisan smrti...

Prišel je domov in ne goriško solnce in ne velika materina skrb ga nista mogli več rešiti. Dne 17. oktobra ob 2 zjutraj je zatisnil mlade oči z besedami:

»Kako sem jaz srečen, vzemite me k sebi!...«

Pokojni Čebokli je bil talentiran pisatelj v polnem razvoju. V gimnaziji je že začel pisati. »Zora« je prinesla prve njegove pesmi in kot osmošolec je napisal v »Ljubljanski Zvon« povestico iz naših krajev ob Nadiži »Podlokarjev Tine«, skrit za pseudonim Andrejanov.

Med vojno tudi ni pustil svinčnika in peresa in gledal in opazoval je in mislil. V Ljubljani je potem iz vojne vzdušja zajemal in črtal ljudi, kakor jih je videl in oznanjal in klical novo človeštvo, v katerega je veroval. V človeštvo, ki bo živelo po evangeliju in njegovih resnicah. V »Mladiki« je priobčil »Sanje božičnega večera« in »Ločene svetove«, v »Domu in svetu« pa celo vrsto slik in črtic: »Velikonočno pismo«, »Otok« »Črnček«, »Otrok gladu«, »Idijot Marko in oni«, »Solnce se smeje nad črnimi rakvami«, »Pod mrtvimi drevesi« in nekaj kritik. Kritike je pisal tudi v »Čas«. V Almanahu katoliškega dijaštva je imel tudi par stvari in goriški koledar za leto 1922 je prinesel vojno sliko »Smrad«. V rokopisu pa je zapustil še mnogo, med drugim dramo »Tragedija nerodenega otroka« in disertacijo o goriškem pesniku Josipu Pagliaruzziju-Krilanu.

»Mladiki« je še med počitnicami obljubil sotrudništvo, a smrt mu je odvzela pero. Ohranimo mu blag spomin!

J. L.

Peter D. Butkovič.

Če bi dal sam sebe v uganko, sem prepričan, da bi 90 odstotkov, ki rešuje probleme njegove strani v Mladiki, kljub vsej ostroumnosti ne vedelo, ne kod ne kam.

Domen je zagoneten.

Poznam ga iz prvih gimnazijskih let dalje in sva prijatelja. Upam, da ustrezem velikemu številu Mladikaric in Mladikarjev, če ga vsaj nekoliko pokažem, to se pravi, dam ključ v rešitev njegove zagonetnosti.

Tam, kjer se steka lena Vipava v že umerjeno Sočo pod Gorico, je vas Sovodnje. Gornji del vasi na bregu

Soče so Skrilje, v katerih se je rodil 22. februarja 1888 v preprosti hiši Peter Damijan Butkovič. Ljudsko šolo je pohajal v Sovodnjah, ko je pa odrastel, je hodil poldrugournu pot dan za dnevom v Gorico, kjer je obiskoval ljudsko šolo in potem gimnazijo.

V drugi šoli sva se pobleže spoznala. Bil je kaligraf, slikar in že takrat literarno podjeten. Ko je izvedel, da pišem že v »Vrtec«, ni dal miru, da smo osnovali svoj list »Pomladne cvete«, ki jih je on pisal, risal in skrbel tudi za zabaven kot ugank, skri-valnic in rebusov. Tudi kot pripovednik in pesnik je nastopal. »Pomladnim cvetom«, ki jih je uničila roka predstojnikov, so sledile v tretji šoli »Strune«, ki jih je tudi on pisal. V četrti šoli je pa »tiskal« »Razvoj«, iz katerega je bilo domalega vse skoraj istočasno priobčeno v raznih slovenskih listih.

V četrti šoli sva začela s Petrom zlagati »Gorico« s podlistki. »Domen Otiljev« se je tedaj prvič javno predstavil.

Tista leta je prišel v deško semenišče, kjer je ostal do končane sedme. Pridno je študiral, zanimal se za vse, zlasti za leposlovje in umetnost. Dobnikarjeve vinjete v Domu in svetu so mu zlasti ugajale in — sam spreten risar-samouk — mu je sledil.

Kot osmošolec je prišel spet v mesto in se posvetil organizaciji dijaštva, zlasti je posvetil posebno pozornost literarnemu krožku, ki ga je osnoval za učiteljske šole. Skrbel je tudi za redna predavanja, ki so jih imeli odlični kulturni delavci. Tedaj je začel pisati tudi v »Mentorja« čedne črtice, ki očitujejo Jacobsenov vpliv, in napisal je

tudi zanimivo razpravo o Gregorčičevem »Jobu«. Prvo leto, ko je bil že v bogoslovju, je ohranil še vez z dijaštvom in pripomogel do tiskanega dijaškega lista »Alfe« (α), ki pa je moral po kratkem življenju okusiti strogo tedanjega disciplinarnega reda.

Iz bogoslovja se je oglašal še v Domu in svetu in Času, a bolj redko. Pripravljaj se je za svoj poklic. Leta 1913 je bil posvečen v mašnika in pel novo mašo na Sveti gori. Kot kaplan je bil nastavljen v Kamnjah, nato v Lokavcu, kjer je živel tekom vojne, v kolikor se ni moral umakniti v begunstvo (Cerknico, kjer je bil obenem organist), pred dobrim letom pa je prišel za župnika v Zgonik na Krasu, kjer pravtako vsestransko deluje kot na svojih prejšnjih službenih mestih.

Na književnem polju se je zadnja leta bolj redko oglašal (v goriški »Mladiki«, goriškem »Koledarju« in v prazniških izdajah primorskih listov), tem bolj pa se je posvetil slikarstvu, kiparstvu — ne da bi se razstavljal — in »ugankarski stroki« — ali kako bi jo imenoval —, katere do njega, ki jo je začel v »Mladiki« smotreno gojiti, nismo poznali. Lahko bi se Domen, kakor ste videli, drugače dejstvoval, a videl je, da se te strani zabave in bistrenja nihče ne loti, pa je zastavil pero, negledé na to, da se izpostavi porogu, češ, kaj pa vendar misliš. Videl je, kako drugi narodi v odličnih listih nudijo svojim naročnikom »zanke in uganke« (sam je sodeloval pri nekaterih), in ko je začela izhajati v Gorici »Mladika«, ji je dal svoje tozadevno znanje in spretnost na razpolago. V novi upravi je »Mladika« še razširila zankarsko-ugankarski kot in ga popolnoma prepustila Butkoviču. Naši naročniki in naročnice vidijo, kako se od številke do številke uganke ostrijo v smeri, da prepričajo še tako nevernega Tomaža, kako hoče Domen na zadnjih straneh nuditi več, ko samo zabavo v kratek čas. O tej stroki in vsem njenem razvoju bo še posebej pisal v »Mladiki«, da vzbudi še večje zanimanje zanjo, kot ga je že tako vzbudil. Omembe vredno je, da je Domen s pomočjo našega slovničarja dr. Breznika uvedel slovenske označbe pestri množici zankarskih obrazcev.

V zaključek: če je še komu uganaka, kako se more resen človek resno lotiti uganke, delal drugače, naj premišlja idealnost in požrtvovalnost. Kdor pozna to dvoje, se postavi in izpolni vrzel, kjerkoli bi jo opazil. Tako je napravil Peter Butkovič in mi s krogom vred, ki ga je navezal na »Mladiko« in nase, smo mu hvaležni.

J. L.

Nove knjige.

Brata Gaspari-ja: **Pratika za deco.** Ljubljana, 1924. Tiskala in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani.

Ko sem lansko leto poročal v »Mladiki« o slikanicah, sem izrazil željo po domačem blagu. Nisem mislil, da se mi želja tako hitro izpolni. Pred menoj leži »Pratika za deco«, ki sta jo po Zvezni knjigarni poklonila slovenski mladini brata Tone in Maksim Gaspari. Prvi je oskrbel besedilo, drugi ga je opremil z ličnimi slikami, v katerih ni one pretirane prisiljenosti potez kot jih je kazal doslej. Tone se je naslonil v svojih pesmih, ki označujejo posamezne mesece, na narodno pesem oziroma običaj, kjer pa ni dobil tega, je spretno upletel sodobnost v svoje verze, ki tečejo res prijetno v nazorni besedi. Reči moram, da sem uvodnih štirih letnih kitic prav tako vesel kot dvanajstih mesečnih pesmic, izmed katerih ne vem, kateri bi prisodil prednost. Februar, marec, april, julij, september, oktober, november so zlasti lepi. Za zgled naj navedem »April«:

»Tončku — piruhe v lončku,
Jožku — pomaranče v košku,
Bredi — potičko v skledi,
Marjeti — hrena v kleti,
Lizi — žovce na mizi,
Luki — gnjat na kljuki,
Mici — klobaso na polici,
Lenki — hruškovca v pletenki,
Cirilu — pa fig v aprilu!«

Tako se vrstijo ena za drugo. Po ena stran vsakega meseca je pa v prozi in označuje posamezne svetnike, včasih tudi z dobrim naukom in s podčrtano narodno mislijo.

Škoda, da je tu in tam — tudi v pesmih — kaka slovniška napaka. V mladinskih knjigah bi morali posebno paziti na čistost in pravilnost jezika! Sicer sem pa prepričan, da bodo »Pratike za deco« otroci prav tako veselili, kot so bili pred vojno odrasli veseli »Literarne pratike«. Želel bi le, da bi se pojavila vsako leto in od leta do leta popolnejša in lepša.

Dr. Joža Lourenčič.

Dr. Ivan Lah: **Angelin Hidar.** Starokorotanski roman. Ilustriral Rajko Šubic. 1923. Založila Tiskovna Zadruga v Ljubljani. Natisnila Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani. Str. 95.

Lah je umerjen pripovednik, ki rad sega po zgodovinskih dogodkih. S »Hidarjem« je zajel v starokoroško zgodovino za križarskih vojn. Ob osebo kralja Riharda Levjesrčnega, ki da je bil zavzel Jeruzalem in se s cesarjem razprl ter se vrača domov v Anglijo, je naslonjena ta zgodba.

Rihard pride z delom svojega spremstva v koroške gozdove, kjer naleti na lovsko družbo gospodov s Črnega gradu, med njo je tudi Juta, lepa hči grofa Gorata, njuna brata in bratranec Geron. Rihard se izda za viteškega pevca Angelarja in na gradu pravi in poje o križarjih in Rihardu Levjesrčnem. Vitezi o tem slednjem ne marajo nič slišati, ker je cesarjev sovražnik, za katerim prežijo vsi cesarju zvesti. Juta spozna v Angelarju kralja Riharda in med njima se vname ljubezen. Ljubosumni Geron izzove Angelarja v dvoboj, premaga ga in njegova slutnja se izkaže kot resnica: kralja Riharda spoznajo in ga vržejo v ječo. Preden ga oddajo vojvodi v Breže, da bi ga izročil cesarju, ga reši Juta in ubeži z njim. Globoko v gozdovih živita v gorski jami ob potoku. Nekega dne se Rihard preveč oddalji, zajamejo ga in odpeljejo na Breže, odkoder pride pozneje v Dürnstein, kjer so izvedeli zanj njegovi in ga rešili. Medtem je prišel do Jute pater Evstahij, kateremu se izpove in ga prosi pomoči, ker ostala je sama brez pomoči. Pater, ki je imel zveze z njeno rodbino, ji obljubi pomoč in odide. Medtem je Juta rodila sina, ga krstila za Angelina ter ga dala v košek in izročila potoku, ki naj bi ga prinesel dobrim ljudem v roko, ker ona, zapisana smrti, mu ne more pomagati. Valovi odnesejo košek, Juta pa umre. Angelina dobijo Mlinarjevi, vzrejejo ga do šestega leta, ko pride pater Evstahij in odvede malega v samostan v šole. Čez nekaj let ga pater pelje pred votlino v gozdu, kjer mu pove celo zgodbo ter da robec z Rihardovim monogramom, ki ga je bila dala mati v košek. Angelin se vrne v samostan in po Evstahijevi smrti odide iskat svojega očeta-kralja. Na Brežah se uveljavi kot pevec in vzljubi Hemo, vojvodovo hčer. Odtam gre čez Štajersko na Dürnstein in dalje v Prago na Otokarjev dvor. Odtam pride končno v Anglijo in na sveti večer se spoznata oče in sin, ki je znal peti o kralju Rihardu kot nihče drugi. Po očetovi smrti se vrne Angelin kot beli vitez v Korotan, sanja na Gospodskem polju slovenski sen in pride nato k vojvodi Bernardu, ki je prav tiste dni sprejemal slovitega pevca Ulrika Lichtensteinskega. Pri pevski tekmi beli vitez zmagaja, a črni vitez Mojram ga izzove v dvoboj, kjer Angelin v tretjič podleže. Ob njem žalujejo vsi, zlasti pa Hema.

Povest gladko teče in je prijetno čtivo. Par mest bi bilo, ob katerih se utegne ta ali oni spotakniti — tudi

idejno. Ljudske knjige morajo že biti take, da jih vsakomur brez vsega lahko priporočiš. Taka modrovanja kot je n. pr. na str. 31 o grehu, bi Lah lahko opustil, ker končno Juta ni ženska iz naših dni, ki bi se tako opravičevala. Šubičeve slike so čedne.

L.

Ignat Herrmann: Ivančkov sveti večer in nekoliko veselih povestic o živalcah. S pisateljevim dovoljenjem prevel iz češčine dr. Fr. Bradač. V Ljubljani 1923. Založila »Nova založba« v Ljubljani. Tisk »Zadrugne tiskarne« v Ljubljani. Str. 90.

»Nova Založba«, ki je izdala že lepo vrsto naših najboljših pisateljev, ima v svojem programu tudi mladinsko knjižnico, ki so jo otvorili Debevčevi »Vzori in boji«. To pot je segla v češko mladinsko slovstvo in je poklonila za Miklavža in Božič naši mladini doslej Slovincem še nepoznanega pisatelja Ignata Herrmanna v lepem dr. Fr. Bradačevem prevodu. Ignat Herrmann je zanimiv pisatelj — njegovo osebnost in razvoj nam v knjigi lepo podaja A. N. —, ki gleda življenje tako kot je v resnici in ga zna šegavo zasoljeno podati, pa naj riše meščansko življenje kot v Ivančkovem svetem večeru ali naj slika razne živalce od polha, negodnega ščeneta pa do Bobčka, udomaćenega poljskega (bolje bi bilo divjega!) zajčka. Otroci bodo teh drobnih historij gotovo zelo veseli, ker so res tečno branje.

Pripomniti bi imel, da bi češkega »suslika« le kazalo ponašati s polhom ali pa ga vsaj dodati med druga pojasnila v »Slovarček«. Ob »suslikih« se lahko zgodi, da otrok »tehle živalce« (! 23) ne spozna.

L.

Euripides: Bratski spor Phoinissai. Žalna igra v petih dejanjih. Preložil A. Sovrè. 1923. Nova knjižnica 9. Založila in izdala »Nova založba« v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Ajšil, Sofokles in Euripid so bili ustvaritelji starogrške dramatične umetnosti: vsi trije so veliki, a Euripid, najmlajši, se je približal najbolj človeku in ga pokazal in podal. Četudi je moral zajemati snov svojim igram kot njegova druga iz bogatega bajeslovnega sveta.

Bratski spor zaključuje žalostno usodo kralja Ojdipa, ki ga je bil oče Lajos izstavil, ker mu je bilo propovedano, da ga bo sin umoril. Ojdip je živel izven doma, in ko se je kot odrasel mladenič vračal proti domu, ki ga ni poznal, je med potjo rešil Slingino uganko in jo strmoglavil. Med potjo je srečal očeta, sprla sta se —

nista se poznala — in sin ubije očeta. Ker je končal Slingo, ga Tebanci postavijo za kralja in sin poroči — mater vdovo Iokasto. Iz tega zakona sta Eteokles in Polineikes ter hči Antigona. Ojdip je spregledal končno svojo zlo usodo in greh in se sam oslepil, sinova pa je v svojem dušnem trpljenju preklel. In kletev je šla v sad. Eteokles in Polineikes sta se sprla, Polineikes je moral z doma, kjer je zavlada brat. Polineikes se poroči s hčerjo kraljaAdrasta in pride z vojsko pred Tebe, da strmoglavi brata in se polasti prestola v rodnem mestu. Mati Iokaste skuša sinova pomiriti in spraviti, a ji ne uspe. Vname se boj, ki ga odločita brata v dvoboju. Oba padeta istočasno in mati, ki je prišla s hčerjo, da dvoboj med sinovoma prepreči, ju dobi še v zadnjih zdihljajih in si, prevzeta od velike žalosti, zada še sama smrt. Materin brat Kreon prevzame po Eteoklu kraljestvo in izžene slepega Ojdipa, katerega spremlja Antigona, ki bi se imela poročiti s Kreontovim sinom, padlim v rešitev mesta.

To je v glavnih obrisih snov »Bratskega spora«, ki ga je Sovrè zares vzorno ponašil. Kdor pozna grški izvirnik, bo vesel, ko bo bral to veleumetnino sedaj v naši besedi, a onim, ki jim je grški vir nedostopen, bo ob tem prevodu odprt vpogled v grško davnino, na podlagi katere so gradila in zidala stoletja in gradimo in zidamo še danes. — Pripomnim, da je od istega mojstra-prevajalca izšla žalna igra Sophoklejeva »Kralj Oidipus«, tudi pri Novi založbi. Kdor hoče uživati klasično dramo, sezi po teh dveh vekovitih knjigah.

L.

Engelbert Gangl: Zbrani spisi za mladino. Sedmi zvezek. S slikami M. Gasparija.

»Za mladino« je napisano v naslovu te zbirke, pa ne vem, če bo mladina zares kaj imela od teh zgodb in zgodbic. Preveč suho je vse in trhlo in tudi slike so temu podobne. Škodljiva knjižica ni, koristna pa tudi ne. Jezikovna stran zbirke je prepolna razne šare, ki mladini gotovo ne bo šla k srcu.

M. K.

Rado Murnik: Na Bledu. Spl. knj. 2. zv. — Višji poštni oficial Igor Kalan pripoveduje, kako je svoj službeni dopust preživel na Bledu, kjer je srečal Olgo, hčerko svojega bivšega predstojnika Jarnika, in si jo priboril. Z vedro besedo opisuje pisano družbo na letovišču: g. Ovna, ki veselo prenaša težki jarem svoje »sladke Genofefe«; Angleža Donkeya in njegovo hčerko, ki ubeži s svojim fantom; kmečki par Minko in Jakata. Ljubeče

govori o lepoti in zgodovini Bleda. Splošna knjižnica obeta, da bo ponatisnila tudi prejšnje knjige slovenskega humorista Murnika.

Manica Komarova: Narodne pravljice in legende. Tisk in založba Učit. tiskarne. Str. 105.

Te pravljice in legende so preprosto čtivo za stare in mlade ljudi. Saj je po vsebini ta zbirka že znana, vendar človeku dobro de, če spet bere kaj takega. Nekako odpočije se. In počitka smo v teh zmešanih časih vsi potrebni. Jezik je prijeten in zdrav in slovenski. In spet — za te zmešane čase — je pa to tudi nekaj. Priporočamo.

M. K.

H. Sienkiewicz: Z ognjem in mečem. Povest iz davnih let. Iz poljščine prevel dr. R. Mole. Z ilustracijami. 10. in 11. snopič (konec). Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani.

Z 11. snopičem je nova izdaja velikega Sienkiewiczovega romana »Z ognjem in mečem« končana. Ta povest je v Slovincih, vsaj v nekoliko starejšem rodu, tako znana, kot bi bila naša. Žal, da knjige dobre povesti hitro izginejo. Mnoge društvene knjižnice so jo že dolgo pogrešale. Sedaj je dotiskana vnovič in bo, ko je Poljska zopet samostojna, brana še z večjim zanimanjem in umevanjem.

Tiskovna zadruga istočasno nannanja, da bo začel izhajati drugi veliki Sienkiewiczov roman »Potop«, ki tvori nadaljevanje prvega. Ta bo izhajal v snopičih po 8 pol in bo za predplačnike-naročnike znatno cenejši kot pozneje v knjigotrštvu.

Konserviranje sadja in vsakovrstne povrtnine za domačo uporabo. Spisal in založil Josip Zupanc, okrajni ekonom v Ptuj. Četrta izdaja. 1923.

Četrta izdaja te knjige dovolj jasno govori, kako je potrebna in da je popraševanje po nji veliko. Umno gospodarstvo in gospodinjstvo se je začelo pri nas pravzaprav šele razvijati. Ob prvih uspehih se odpirajo oči in nihče ne mara več »starih navad«; vsak je vesel napredka. »Mladika« sama kaže pot pod zglavjem »Gospodar in gospodinja«, a ker sama ne more prinesiti vsega, kar je potrebno vedeti, z veseljem priporoča to knjigo, ki bi jo morala imeti vsaka naša hiša. Korist, ki jo bo nudila, pojde iz rodu v rod in pripomore k lažji gospodarski osamosvojitvi našega človeka.

L.

Dječja biblioteka. Pod tem naslovom je začela izdajati mladinske knjige Prosvjetna nakladna zadruga v Zagrebu. Prvi zvezek govori, »kako je mali Sing odkril, da je zemlja

okrogla». Kitajček Sing je doma »iz sela Ping ispod brda Ming u zemlji Ting-Ling-Ding« in radi svoje vedoželnosti veliko pretrpi doma in na potovanju okoli zemlje. Knjižica bo dobro služila našim malim, ki se uče srbohrvaščine. Ima 27 strani v obliki 15×11 cm, toda je dražja ko slovenske — gotovo radi 10 sličic — pa tudi papir je slab. Založništvo, ki se hoče priporočiti, bi moralo s prvim zvezkom drugače nastopiti. —iž.

U t v a : **Andersenove pripovedke.** Splošne knj. zv. 7., str. 111. Temu zvezku se mora priznati, da je izvrstna knjiga za otroke, ki veselo pripovedujejo, kako je lepa. Takih knjig naj da Splošna knjižnica mladini še več. Vsebuje 10 pripovedk: Kako je bil Miklavžek kaznovan za svojo zavist, Norinka za svojo prevzetnost, Budalovi bratje za svojo domišljavost, cesar za svojo gizdavost, kako je Ingrida teptala pogačo in se zato pokorila, kako je grešna priložnost vzela kraljeviču paražič; pa tudi, kako je vojaku pomagal pogum na kraljevski prestol in kako je bil poplačan Marko za svojo usmiljenost. Seveda pa ni slovensko, če zapišeš: »da bi se lahko nad njim na raznju peklo čelga vola« (str. 95). —iž.

F r a n M i l č i n s k i : **Gospod Fridolin Žolna in njegova družina.** Splošne knj. zv. 5, str. 72. Veliko bridkega humorja ima ta knjiga, ko se gospod Žolna z globoko resnobo pristrčno norčuje iz nekaterih zadev sedanjega javnega in zasebnega SHS-življenja; vladnih naredb, zasedanja državnih služb, ustanavljanja novih poverjeništev, slovstva, šolstva, umetnosti, strankarske zavednosti. Zakaj pa Milčinski piše zoper navado in slovnico takole: duševni sem delavec (3), lep ste uradnik (10), potrpežljiv sem človek (25), zares ne vem in ne umem. —iž.

I v a n A l b r e h t, **Andrej Ternovec**, reliefna karikatura iz minulosti. Splošne knj. zv. 10, 56 str. — I. Albreht je storil kakor tisti plesni učitelj, ki se je prekucnil po parketu, pa nato rekel svojim gójencem: Pokazati sem vam hotel, kako se ne sme plesati. Če so mu le verjeli! I. Albreht je v največji naglici zmetal nekaj na papir. Ko je pa videl, kako je vse zanič, je pa seveda moral pod naslov zapisati: Karikatura. Dokler pisatelj ne bo mogel dobiti pametnejše misli, kakor da brba po blatu, in je tudi ne bo znal lepše obdelati, bo storil jeziku in narodu uslugo, če bo molčal. Smešenje svetega in ple-

menitega ter poveljevanje opolznosti spada v pornografijo. S takim zvezkom se Splošna knjižnica, žal, slabo priporoča. —iž.

F r a n M i l č i n s k i : **Mogočni prstan**, narodna pravljica v 4 dejanjih. Splošne knj. zv. 12, 92 str. Vsebina: Kajžarski sin Stanko ima usmiljeno srce; zato reši kužo, muca in kačo, ki bi morali poginiti žalostne smrti. Kača je pa bila zakleta vila; zato kraljica vil nagradi Stankota s tem, da mu da mogočni prstan, toda z dvojnimi naročili: Ljubezni s prstanom ne išči! in: Nikomur tajne moči prstana ne izdaj! Prvo prepoved prelomi, ko snubi princeso in jo tudi dobi, pa ne njenega srca. Ker mu je pa hudo, da ga žena ne ljubi, nič več ne ceni prstana ter ji v dokaz svoje ljubezni izda tajno prstanovo moč; to pa izve Deveti kralj, ki se je tudi poganjal za princesino roko, prstan vzame in Stankota zapre. Iz njegove ljubezni je pa vzklikla tudi princesina do njega in ga gre reševati ter ga s pomočjo kuže in muca tudi osvobodi.

Igra ni brez hib, ima pa mnogo lepot in zato se je tako vživela na našem odru. —iž.

Z v o n i m i r K o s e m : **Ej, prijateljčki!** ... Ljubljana 1923. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Str. 88.

Prva Kosmova knjiga je to, a pri vsej dobri volji mu ne morem napraviti veselja, da bi jo pohvalil. Stirenajst drobnih slik je zbral, misleč našo mladino razveseliti. Pa je ne bo, ker so vse njegove stvari preveč literatura! ki otrok ne bo ogrela in razvnela. Pregostobeseden in razvlečen je v spisih; dejanja, ki bi otroka vleklo in zanimalo, je malo. Zamisel je imel sicer lepo: peljati otroka skozi letne čase in mu pokazati žitje in bitje narave, a ni uspel. Jeziku se vidi, da avtor na razne Breznikove nauke ne dá mnogo. Prav to ni — v mladinski knjigi pa še posebno ne! J. L.

Mladikarjevi odgovori.

A. P. in F. M., **Maribor.** Kastor in Poluks! Eden pesmi, drugi prozo. Oboje še mlado. Pa ste Mariborčani le fantje, ki jih je človek vesel! Krepko naprej!

A. J. »Gazela« bi bila, a ni za Mladiko. »Skoz noč« pa mi manj ugaja. Pošljite še kaj, a več, da lahko izbiram!

Ante Rojanov. To pot ste se postavili kar z dramo v štirih dejanjih!

Podvzetni ste, a za enkrat je Vaš »Elegantni gospod« le poizkus, ki pričča, da ne poznate še dramske tehnike in — kar je še tehtnejše — tudi ljudi ne. In jezik! Gospod, dolga in še trnjeva je Vaša pot na Parnas! — Tudi pesmi »Cilj« in »Življenje« še nista zreli za tisk, dasi sta boljši ko prejšnje.

Z. M. Originalna pošiljatev, originalna pisava, originalen mož in ljudje, ki jih lapidarno in jedko rišete. Vendar »Poslednje zmage« ne priobčim. Zdi se mi, da bi z njo bolj ustregli listu, ki ga v tekstu parkrat omenite. Sijajna persiflaža je, ki bi zadela in žela priznanje. Rokopis na željo vrnem. Če se oglasite še kaj, pišite samo na eno stran!

Z. Ptuj. Jezikovno vsakdanje, vsebinsko brezpomembno. »Noč — življenje« še najboljša, a vendar je tako obrabljen motiv, da je ne morem priobčiti. Sicer ste na pravi poti in mislim, da se boste še oglasili z boljšimi!

L. J. Ptuj. Tudi Vi opevate noč. Vse bi bilo, a na ljubo rimi ne smete omalovaževati slovnice kot ste to storili v verzu: »poboža me z nevidno dlačo« (!). Licentia poetica ima tudi svoje meje!

Fr. O. Maribor. Ni še dozorelo. Nekam negodno je.

J. G. Retenjski. Prebral z zanimanjem in sem Vas občudoval. Škoda, da ne obvladate jezika tako kot zahteva slovnica! Potem bi se z marsikom kosali — še Vaš stric Levstik bi bil ponosen na Vas. Ali naj Vam zbirko vrnemo? Ali naj kaj po možnosti popravljenega priobčimo? Če Vam je prav.

Milo Sav. Svoje prve pesmi ste poslali. Očitujejo še vse slabosti prvencev, vendar tli v njih iskra življenja. Upam, da se boste še oglasili!

K. V. To pot nič. »V bolnici« in »Pozvanjam« sta pesmi, nastali ob prisluškovanju in ne kažeta samorastlosti, kakršne bi rad. Izgubljate se v besede, ki so lepe kakor slike, ki jih iščete in hočete podati, a vse je tako daljno in ne naše, da ne maram s takimi prispevki kratiti prostora drugim, krepkejšim in sočnejšim!

B. A. Prva pošiljka je bila boljša. Poglobite se v svojo zemljo in nam pojte o njej v vseh barvah in ne zgubljajte se v brezpomembnih sanjarijah! Če se pa že hočete, potem morate gledati, da bodo tudi utrinki izbrušeni biseri! Od Vas že lahko zahtevam zrele avtokritike, ki je zadnja pošiljatev ne kaže.

Za smeh.

Vojaške.

Med vojno je bilo. Po hodniku neke vojaške bolnice se je izprehajal mlad, na videz zdrav vojak. Major pride inspiciat, ga zagleda in nahruli:

»Kaj pa Vi delate tukaj? Vi spadate vendar na fronto.«

Vojak: »Ponižno javljam, gospod major, da prenašam bacile.«

Drugi dan so dobili v bolnišnici sledeče povelje: »Za prenašanje bacilov naj se uporabljajo le oni vojaki, ki niso za fronto.«

—o—

Bilo je med vojno, pozimi l. 1917. Plaz je bil zasul tam nekje v Dolomitih več vojakov. Komandant je proti večeru izdal povelje, naj gredo tri patrulje iskat ponesrečencev. Zadnji stavek povelja pa se je glasil tako: »Trupla ponesrečenih tovarišev morate brezpogojno iskati do treh zjutraj. Če bi jih pa našli že prej, potem nadaljnje iskanje odpade!«

—o—

Zdravnik pride zjutraj v vojaško bolnišnico in vpraša narednika, če se je ponoči zgodilo kaj novega.

»Nič se ni zgodilo, gospod doktor,« pravi narednik, »samo en simulant je umrl.«

Solarske.

Katehet izprašuje dekletca po Božiču, kaj jim je prinesel Jezušček lepega.

Milica: »Krožniček in skodelico.«

Katehet: »Kaj je napisano na skodelici?«

Milica: »Vesele božične praznike!«

Katehet: »In kaj tebi, Anica?«

Anica: »Tudi krožniček in skodelico. Na skodelici je zapisano: Naši dobri Anici.«

Katehet: »In tebi, Micika?«

Micika: »Tudi meni je prinesel skodelico.«

Katehet: »Kaj pa je tu napisano?«

Micika: »Kavarna Zvezda!«

—o—

Učitelj izprašuje otroke: »Kdo pa mi zna imenovati kako stvarstvo iz živalstva?« Vse molči, samo Peterček dvigne roko. »Torej dobro, Peterček, ti nam boš povedal kako žival, to je lepo.« In Peterček govori resno: »Črv je žival, gospod učitelj.« »Dobro! In kdo mi zna povedati še kako žival?« Zopet dvigne Peterček roko. »Torej, kako se imenuje druga žival, ki jo hočeš povedati, Peterček?« — »Še en črv, gospod učitelj.«

—o—

Oče: »Francelj, ti pa prihajaš danes iz šole zelo dobre volje.«

Francelj: »Gospod učitelj so me pohvalili.«

Oče: »Tega si pa res ne morem misliti. Kaj pa so rekli gospod učitelj?«

Francelj: »Meni nič, ampak Žigovčevemu Janezu so rekli, da bo kmalu bolj neumen kot jaz!«

—o—

Učitelj: »Zakaj se dviga živo srebro, če stavimo termometer v vročo vodo?«

Učenec: »Ker ga spodaj peče.«

—o—

Pavelček prinese iz šole zelo slabo izpričevalo in ga pokaže neporočeni teti.

»No, teta, sedaj si lahko podava roke!«

»Zakaj, dete moje?«

»Oba sva obsedela.«

—o—

Katehet: »Zakaj so razbojniki slekli onega človeka, ki je šel iz Jeruzalema v Jeriho?«

Učenec: »Da so ga laže pretepli.«

—o—

Deček v drugem razredu ljudske šole je imel za domačo nalogo opisati konja. Naredil je nalogo takole:

»Konj je koristna žival. Ima štiri noge, po eno na vsakem voglu in rep na drugem koncu. Na prvem koncu pa ima konj glavo, ne tako kakor slon, ki ima rep spredaj in zadaj. Konj je edina žival, ki nosi čevlje in je spodaj iz železa. Toda čevljev konj ne sezuje, če gre spat. Če bi bil jaz konj, bi bil rajši krava, ker ji ni treba delati.«

Uganke.

1. Črkovnica.

(Stric Jože, Bloke.)

Pet črkic, glej, imam samó in belo moje je teló: moj oče mráz je, megla mati, zaplešem z burjo rad po trati.

Če glavo v plesu izgubim, število vendar obdržim. Obglavi to: vzbudi spomin na Zgodbe Noetov ti sin.

A vrneš mi, kar vzel si prej, ko zmenil e si v i, poglej: iz skled e jemljem za teló, spreminjam travo ti v senó.

(Beseda iz Vodnikovih zbranih spisov.)

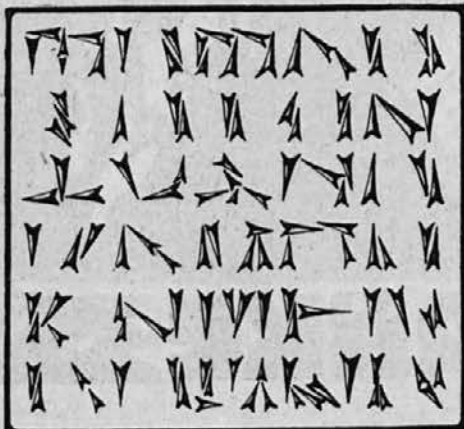
2. Obratnica v kristalu.

(Orel, Dravlje pri Ljubljani.)

1. del obraza, 2. kmečko orodje, 3. kazen iz sv. pisma, 4. smer tvojega potu, 5. odmev konjskega kopita, 6. plin, 7. sočivje.

3. Klinopis. (Renfah, Ljubljana.)

4. Zgodovinska uganka. (Domen, Zgonik.)

Gustav III. (1771—1792), Filip V. (1316—1322), Oton I. (936—973), Maksimilijan I. (1493—1519), Napoleon I. (1804—1814), Friderik III. (1440—1493), Oskar II. (1872 do 1907), Henrik II. (1002—1024), Selim I. (1512—1520), Murad I. (1359—1389), Rudolf I. (1273—1291), Oton II. (973—983), Rihard II. (1377—1399).

Kaj ti govore iz svojih grobov tile vladarji?

5. Skrivalica »Brve«. (Domen, Zgonik.)

6. Premestna uganka. (Orel, Dravljje pri Ljubljani.)

Kdor to pregleda, je bral, da tlačanim.

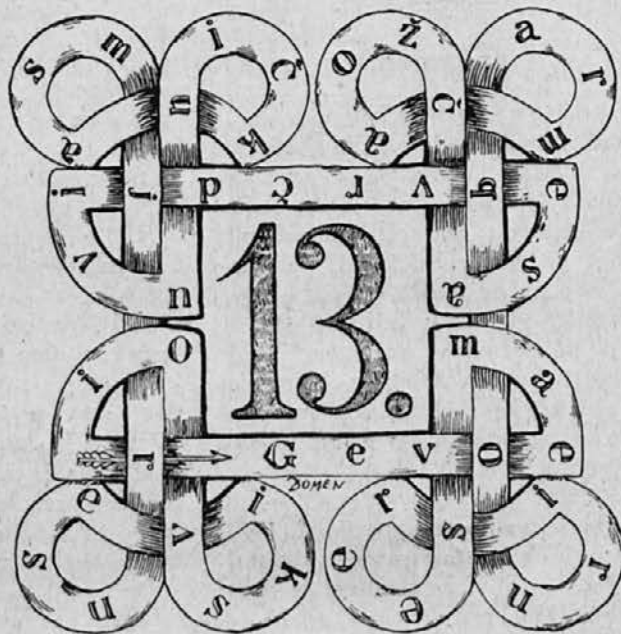
(V stavku je avtor in dve njegovi deli.)

7. Saljivka. (Orel, Dravljje pri Ljubljani.)

Katere kosti nima vsaka zakonska žena?

8. Preštevalnica. (Domen, Zgonik.)

(Uredniku »Mladike« za vdanost do brata iz »trinajste dežele« posvečena.)

Razpis nagrade.

1. Za vseh osem ugank: 150 dinarjev. — 2. Za uganke 5—8: 120 dinarjev. — 3. Za uganke 1—4: 90 dinarjev. — 4. Za uganki 5 in 8: 40 dinarjev.

Določi zreb. — Vsak reševalec se sme potegovati le za eno nagrado. — Vse rešitve (tudi z Goriškega) treba poslati do 20. aprila 1924 samo na upravo »Mladike« na Prevaljah v zaprtem pismu.

Rešitev ugank

v 3. številki.

1. Mreža: Ciceron, Beograd, Bogatin.
2. Paznica: Kadilo, marmor, mačka, senik, Domen, krasota, mišnica, slivovec, polje, obraz, igralec, pijanec = Kadar mačke ni doma, so miši volje razigrane.
3. Ura: Počenši s črko »č« vzameš od zunanjih vsako enajsto in od notranjih vsako deveto črko; tako dobiš: »Čas je zlato. Rana ura, zlata ura.
4. Sestavnica: Komar, čas = Komarča.
5. Skrivalica v sekiricah: Pod sekirico »be« vzameš prvo črko zloga; pod »es« drugo in pod »as« tretjo. Tako dobiš naslov: »Ujetega ptiča tožba.«
6. Kuhinjska posoda: Vzemi črke kakor kažejo številke na posodicah; dobiš: »Lačnemu diši vsaka jed.«
7. Položajnica: 1. Na življenja cesti — sem ljudi srečaval: — z mano vsak po svoje — tam se je zabaval. (Gregorčič.) 2. Pod tabo pekel in nebo nad teboj, — a zemlja visi mej obema, — in gori in doli zajema — ti v kupo življenja kipeči napoj. (Gregorčič.)
8. Iz leposlovja: »Moje življenje.«

Rešilci ugank v 3. številki.

1. Vse uganke so pravilno rešili: Bergant Janez, Jerina Ciril, Kralj Ivana, Martinčič Albin, Milavec Radivoj, Rakovec Josip, Skebe Silvester, dr. Vračko Edvard.

2. Pet različnih ugank so pravilno rešili: Bezjak Alojz, Bergant Ludovik, Borko Franc, Bračko Zlatko, Bulovec Ivo, Burger Franc, Cuderman Ignacij, Cvetek Janez, Čretnik Stanko, Dekleva Eva, Gantar Franc, Glaser Marija, Hasl Anica, Hren Jožef, Jere Anton, Jerinc Jože, Jurčec Rudolf, Katol. slov. izobraž. društvo Prevalje, Kat. slov. izobr. društvo Kranjska gora, Kotnik Karmela, Knavs Milenka, Knjižnica Slovenske dijaške zveze Lesce, Lodrant Ožbe, Majcen Franc, Munda Božidar, Petrinovec Jožica, Primožič Iv., Radoš Davorin, Rojec Stanislav, Rus Marija, Stibilj Alba, Slapšak J., Slokan Jakob, Schubert Štefanija, Schiffner Marija, Tičar Franc, Vrhunc Janko, Zorn Mirko, Zupanc Franc, Fröhlich Ančka.

Nagradi.

Prvo nagrado (celoletno »Mladiko« 1924) je dobila: Kralj Ivana, Ljubljana.

Drugo nagrado (Dr. Jan. Ev. Krek, Izbrani spisi) je dobil: Hren Jožef, kaplan, Podmelec.